

Hanne-Leena Tammi

Auttaako ammatillinen kuntoutus jatkamaan työelämässä?

Selvitys Työeläkevakuutusyhtiö Varman kuntoutujista ammatillisen kuntoutuksen päätyttyä

Tekijä Otsikko	Hanne-Leena Tammi Auttaako ammatillinen kuntoutus jatkamaan työelämässä? Selvitys Työeläkevakuutusyhtiö Varman kuntoutujista ammattillisen kuntoutuksen päätyttyä
Sivumäärä Aika	70 + 3 liitettä Kevät 2013
Tutkinto	Sosionomi ylempi ammattikorkeakoulututkinto
Koulutusohjelma	Sosiaalialan koulutusohjelma
Suuntautumisvaihtoehto	
Ohjaajat	Yliopettaja Jyrki Konkka Yliopettaja Sirkka Rousu
<p>Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, miten Keskinäisen työeläkevakuutusyhtiö Varman ammatillisen kuntoutuksen prosessin jälkeen kuntoutujien tilanne on edennyt ja miten se on vaikuttanut heidän ammatilliseen tilanteeseensa. Opinnäytetyössä pyrittiin saamaan vastauksia siihen, millainen on kuntoutujan tilanne kuntoutuksen jälkeen. Keskeisenä tavoitteena oli selvittää ammatillisen kuntoutuksen läpikäyneiden työllistymistä ja kuinka pian he olivat työllistyneet.</p> <p>Opinnäytetyössä hyödynnetään kvantitatiivisen tutkimuksen menetelmiä. Kysely toteutettiin survey -menetelmällä. Kyselylomake lähetettiin 300 kuntoutujalle, joiden kuntoutusprosessi oli päättynyt vuoden 2011 aikana. Aineisto koostui 105 kuntoutujan vastauksista, jolloin vastausprosentiksi muodostui 35 %.</p> <p>Opinnäytetyön tuloksien perusteella ammatillisen kuntoutuksen päättyessä vastaajista 70 % palasi takaisin työelämään. Työttömäksi jäi 12 %, sairauslomalla oli enää vain 5 % ja eläkkeellä 13 %. Enemmistö vastaajista (84 %) oli tyytyväisiä toteutuneeseen kuntoutusohjelmaan. Tämä saattaa johtua siitä, että työkokeilun tai työhönvalmennuksen tai koulutuksen kautta löytyi terveydentilalle sopivampi työ. Työllistymisen näkökulmasta voidaan todeta, että selvityksen tulos on hyvä. Työllistyminen nousi 41 prosenttiyksikköä siitä, mikä oli kuntoutujien tilanne ennen ammatillisen kuntoutuksen alkua. Työttömyysprosentti laski vastaajien kesken 2 prosenttiyksikköä. Vastaajista, jotka olivat työllistyneet, 54 % oli kokopäiväisessä työssä ja 18 % osa-aikatyössä.</p> <p>Tulosten valossa voidaan todeta, että ammatillinen kuntoutus on selkeyttänyt kuntoutujien tilannetta. Työllisyys lisääntyi ja vastaavasti työttömien ja sairauslomalla olevien määrä oli pienentynyt ammatillisen kuntoutuksen prosessin aikana. Eläkkeellä olevien määrä oli vähentynyt ja osa kuntoutujista sai osatyökyvyttömyyseläke ratkaisun.</p> <p>Vastauksien perusteella Varman asiakkaat olivat tyytyväisiä toteutettuun kuntoutusohjelmaan.</p>	
Avainsanat	ammattillinen kuntoutus, kuntoutuja, työllistyminen, työkyky

Author Title Number of Pages Date	Hanne-Leena Tammi Does Vocational Rehabilitation Help One to Continue in Working Life? Report of Mutual Pension Insurance Company Varma's Rehabilitees After Vocational Rehabilitation 70 pages + 3 appendices Spring 2013
Degree	Master of Social Services
Degree Programme	Social Services
Specialisation option	Social Services
Instructors	Jyrki Konkka, Principal Lecturer Sirkka Rousu, Principal Lecturer
<p>The purpose of this thesis was to discover, how the situation of the rehabilitees of Mutual Pension Insurance Company Varma improved after vocational rehabilitation and how it affected their occupational position. Priority of the thesis was to examine the rehabilitees' employment status of the rehabilitates after the process.</p> <p>In the thesis I used a quantitative study method, more particularly a survey method. The questionnaire was sent to three hundred rehabilitees whose vocational rehabilitation finished in 2011. The study material consisted of 105 rehabilitees' answers. The response rate was thirty-five per cent.</p> <p>According to the answers seventy per cent of the participants of the vocational rehabilitation process returned to working life. Twelve per cent stayed unemployed, while on sick leave there were only five per cent. Thirteen per cent retired. Most of the answerers (84 per cent) were content with the results of the actualized rehabilitation program. This might be due to the fact that thanks to the employment or education on trial they found work better suited to their medical condition. From the situation at the start their employment rate grew forty-one per cent after the program. The unemployment rate decreased two per cent.</p> <p>Finally, the results showed that the vocational rehabilitation clarified the position of the rehabilitees. There was increase in employment and correspondingly decrease in unemployment and in the number of sick leaves during the vocational rehabilitation process. Also the number of the retired decreased. Some of the rehabilitees had a partial disability pension. On the grounds of the answers Varma's clients were satisfied with the executed rehabilitation program.</p>	
Keywords	vocational rehabilitation, rehabilitee, employment, working ability

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Kuntoutus	2
2.1	Kuntoutuminen	2
2.2	Kuntoutusjärjestelmän pääpiirteitä; Kuntoutuksen keinoin edistetään toimintakykyä ja ylläpidetään työkykyä	3
2.3	Kuntoutus on tavoitteellista	5
3	Työkyvyttömyys ja työkyky	5
4	Varma toimintaympäristönä	6
4.1	Eläketurvakeskus eläkeyhtiöiden yhteistyöelin	6
4.2	Kuntoutusasiantuntijan työ	8
5	Ammatillinen kuntoutus	9
5.1	Kuntoutus prosessina	10
5.2	Ammatillisen kuntoutuksen yhteistyökumppanit	12
5.3	Työeläkekuntoutus	13
5.4	Työeläkekuntoutuksen kriteerit	14
5.5	Työeläkekuntoutuksen muodot	15
6	Ammatillisen kuntoutuksen vaikuttavuus	16
7	Opinnäytetyön menetelmälliset ratkaisut	20
7.1	Tutkimuskysymykset	21
7.2	Opinnäytetyön tutkimusmenetelmä	22
7.3	Lomakekysely	24
7.4	Aineiston kuvaus	24
7.5	Perusjoukonvalinta	25
7.6	Aineiston kerääminen ja analysointi	26
7.7	Valmiit tilastot	30
8	Tulokset	36
8.1	Vastanneiden taustatiedot	36

8.2	Kuntoutujan ammatillinen kuntoutusohjelman sisältö ja ammatillisen tilanteen muutos	40
8.3	Työllistyminen	42
8.4	Kokonaistuloksia kuntoutusohjelmasta, työllistymisestä ja työllistymisajasta	49
8.5	Avoimien vastauksien tulokset	52
8.5.1	Tyytyväisyys palveluntuottajan tarjoamaan palveluun	52
8.5.2	Tyytymättömyys palveluntuottajan tarjoamaan palveluun	53
8.5.3	Tyytyväisyys ammatillisen kuntoutusohjelman toteutukseen	55
8.5.4	Tyytymättömyys ammatillisen kuntoutusohjelman toteutukseen	57
9	Johtopäätökset	58
9.1	Ammatillinen kuntoutus antaa mahdollisuuden siirtyä takaisin työelämään	58
9.2	Ammatillisen kuntoutuksen kautta työllistettiin	62
9.3	Lomakekysely tavoitti vain osan vastaajista	63
9.4	Luotettavuus, eettisyys ja kato	64
10	Pohdinta	66
	Lähteet	71
	Liitteet	
	Liite 1. Tutkimuslupa	
	Liite 2. Kyselylomake	
	Liite 3. Saatekirje	
	Kuviot	
	Kuvio 1. Kuntoutuksen toimenpiteiden prosessi.	
	Kuvio 2. Varman kuntoutusprosessi.	
	Kuvio 3. Perusjoukon ikäjakauma.	
	Kuvio 4. Perusjoukon päättymisen tilanne kuntoutuksen jälkeen.	
	Kuvio 5. Otannan ikäjakauma.	
	Kuvio 6. Vastaajien päättymisen tilanne kuntoutuksen jälkeen.	
	Kuvio 7. Varman vuoden 2008 kuntoutuksen päättäneiden seuranta	
	Kuvio 8. Varman vuoden 2008 kuntoutuksensa päättäneiden seuranta, eläkkeeltä kuntoutukseen lähteneet	
	Kuvio 9. Varman vuoden 2008 kuntoutuksensa päättäneiden seuranta, työstä työttömyydestä kuntoutukseen lähteneet.	

- Kuvio 10. Vastaajien sukupuolijakauma.
- Kuvio 11. Vastaajien ikäjakauma sukupuolen mukaan.
- Kuvio 12. Vastaajien aikaisempi koulutus ennen kuntoutuksen alkamista.
- Kuvio 13. Vastaajien tilanne ennen ammatillisen kuntoutuksen alkamista.
- Kuvio 14. Vastaajien ammatillisen kuntoutuksen kuntoutusohjelma.
- Kuvio 15. Vastaajien tilanne ammatillisen kuntoutuksen jälkeen vuonna 2011.
- Kuvio 16. Vastaajien työskentelymuoto ammatillisen kuntoutuksen jälkeen.
- Kuvio 17. Vastaajien työllistymisaika.
- Kuvio 18. Vastaajien työllistymistapa.
- Kuvio 19. Vastaajien tyytyväisyys palveluntuottajiin.
- Kuvio 20. Vastaajien tyytyväisyys kuntoutusohjelmaan.
- Kuvio 21. Kuntoutusohjelman vaikutus työllistymistilanteeseen.
- Kuvio 22. Kuntoutusohjelman vaikutus työllistymistilanteeseen sukupuolen mukaan.

Taulukot

- Taulukko 1. Kuntoutukselle ominaiset piirteet.
- Taulukko 2. Opinnäytetyön kyselyn muuttujaluettelo
- Taulukko 3. Esimerkki teemoittelusta.
- Taulukko 4. Kokonaistulos kuntoutusohjelmista, Työllistymisestä, työllistymisajasta.
- Taulukko 5. Kuntoutuksen ja koulutuksen tulos työllistymisen muotoon ja aikaan.

1 Johdanto

Suomalaisen taloudellisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin kehittymisen haastaa tulevaisuudessa kaksi näköalaa. Toinen on väestömme ikärakenteen nopea muutos ja toinen tekijä on eliniän ennusteen jatkuva piteneminen. Kuntoutuksen määrä on kasvanut asteittain talouden vaihteluista huolimatta kymmenkertaiseksi. Tuloksellisuus on jatkuvasti parantunut. (Swanlung – Ahtela – Kivekäs – Mikkola 2012: 3.)

Työelämän suuri kysymys onkin, kuinka ihmiset saadaan jatkamaan työssään pidempään ja siirtymään yhä myöhemmin eläkkeelle. Suurten ikäluokkien ikääntyessä ja siirtyessä eläkkeelle on haasteena työvoiman riittävyys.

Työeläkekuntoutus on lähellä työelämää ja yhteiskuntaa, joten niissä tapahtuvat muutokset edellyttävät myös työeläkekuntoutukselta muuttumista ja uusiutumista. Suomalaisen hyvinvoinnin säilymisen kannalta keskeisen kansantalouden kestävyysvajeen korjaamisessa on korostettu työurien pidentymistä ja erityisesti työkyvyttömyyseläkkeiden vähenemistä. Nämä tavoitteet antavat työeläkekuntoutukselle aiempaa tärkeämmän yhteiskunnallisen merkityksen. (Swanlung ym. 2012: 6.) Pitkien työurien varmistaminen edellyttää, että työikäisten työkykyä tuetaan ja kehitetään monipuolisesti.

Tässä opinnäytetyössä on tarkoitus selvittää, miten Keskinäisen työeläkevakuutusyhtiö Varman (jäljempänä Varma) ammatillisen kuntoutuksen prosessin jälkeen kuntoutujien tilanne on edennyt ja miten se on vaikuttanut heidän ammatilliseen tilanteeseensa. Keskeisenä tavoitteena on selvittää kuntoutujien työllistymistä ammatillisen kuntoutuksen jälkeen. Tarkoitus on tehdä opinnäytetyö Varman näkökulmasta ja työelämälähtöisesti. Tämänkaltaiselle selvitykselle on tarve, koska Varman kuntoutujille ei ole aikaisemmin tehty selvitystä kuntoutujien tilanteesta kuntoutusohjelman jälkeen. Tärkeää on myös saada selville kuntoutujien kokemuksia Varman järjestämästä ammatillisen kuntoutuksen toteuttamisesta. Tämän opinnäytetyön selvityksen avulla Varmalla on mahdollisuus kehittää omaa toimintaa. Aihe on ajankohtainen jo sen vuoksi, että Suomen hallitus painottaa työkyvyttömyyden ehkäisemistä ja osatyökykyisten työmahdollisuuksien parantamista. Poliitiikkaohjelman mukaan tavoitteena on työikäisten työ- ja toimintakyvyn ja työhyvinvoinnin edistäminen. Selvitys on mielenkiintoinen myös oman työni näkökulmasta.

Opinnäytetyön aineisto kerättiin kvantitatiivisena kyselytutkimuksena. Kyselylomakkeet lähetettiin helmi-maaliskuun aikana kuntoutujille, joiden kuntoutusprosessi oli päättynyt vuoden 2011 aikana. Kyselylomake lähetettiin 300:lle entiselle kuntoutujalle. Vastauksia saatiin 105 kappaletta ja vastausprosentiksi muodostui 35 %.

2 Kuntoutus

Opinnäytetyön tarkastelun kohteena on kuntoutujan työllistyminen kuntoutusohjelman jälkeen. Opinnäytetyön aihe valikoitui aiheen mielekkyyden ja ajankohtaisuuden vuoksi. Tärkeimpänä tavoitteena oli selvittää ammatillisen kuntoutuksen läpikäyneiden työllistymistä. Onko ammatillinen kuntoutus vaikuttanut työhön palaamiseen ja millaisten kuntoutusohjelmien kautta he ovat työllistyneet? Lisäksi opinnäytetyössä halutaan selvittää, miten kuntoutujat kokivat ammatillisen kuntoutuksen ja miten ammatillisen kuntoutuksen muotoja voisi kehittää.

Yhteiskuntamme tulee seuraavina vuosikymmeninä tarvitsemaan monialaista osaamista työkyvyn ja työssä jaksamisen, ammatillisen kuntoutuksen ja työllistymisen, toimintakyvyn ja arjessa selviytymisen alueilla. Kuntoutuksen tavoitteena on tukea ihmistä erilaisissa muutostilanteissa. Nämä erilaiset tilanteet voivat liittyä muun muassa sairastumiseen, työttömyyteen, vammautumiseen tai muihin riskitilanteisiin elämässä. (Järvikoski – Lindh – Suikkanen 2011: 9.)

2.1 Kuntoutuminen

Kuntoutuksen tavoitteita käsitellään eri asiayhteyksissä. Kuntoutuksen tavoitteelle ja määritelmälle esitetään kuntoutuksen selonteossa seuraava määritelmä:

Kuntoutuksen tavoitteena on kuntoutuminen. Kuntoutumisen näkökulmasta kuntoutus voidaan määritellä ihmisen tai ihmisen ja ympäristön muutosprosessiksi, jonka tavoitteena on toimintakyvyn, itsenäisen selviytymisen, hyvinvoinnin ja työllisyyden edistäminen. Kuntoutus on suunnitelmallista, monialaista, usein pitkäjänteistä toimintaa, jonka tavoitteena on auttaa kuntoutujaa hallitsemaan elämäntilanteensa. (Kuntoutuksen selonteko 2002: 3.)

Maailman terveysjärjestö WHO määritteli kuntoutuksen lääkinnällisten, sosiaalisten, kasvatuksellisten ja ammatillisten toimenpiteiden koordinoituksi kokonaisuudeksi, jolla pyritään parantamaan yksilön toimintakykyä parhaalle mahdolliselle tasolle. WHO

kiinnitti erityistä huomiota siihen, että kuntoutuksella ei tähdätä vain vammaisen tai vajaakuntoisen yksilöiden sopeutumiseen, vaan myös ympäristön kehittämiseen yksilön kannalta sopivaksi. Myös Maailman terveysjärjestön vuonna 1981 määritelmässä kuntoutuksen tavoitteena on sosiaalinen integraatio, ei pelkästään yksilön fyysisen ja psyykkisen kunnon ja toimintakyvyn kehittyminen. Samoihin aikoihin Kansainvälinen työjärjestö ILO asetti ammatillisen kuntoutuksen tavoitteeksi vajaakuntoisten työmahdollisuuksien edistämisen heihin työelämässä kohdistuvan diskriminaation poistamiseksi. Tavoitteella pyritään myös vajaakuntoisten ihmisten tasa-arvon ja osallisuuden tukemiseen yhteiskuntaelämän eri toimintaloikoilla. (Järvikoski – Härkäpää 2008: 52-53.)

Kuntoutuksella pyritään ehkäisemään ja kompensoimaan sairauksiin, vammoihin ja sosiaaliseen syrjäytymiseen liittyviä ongelmia, mutta yleisemmin tukemaan ihmisten selviytymistä ja hyvinvointia arkielämässä ja elämänuran eri siirtymävaiheissa. Kuntoutus perustuu kuntoutujan ja kuntouttajien yhteisesti laatimaan suunnitelmaan ja jatkuvaan prosessin arviointiin. Kuntoutus sisältää yksilön voimavaroja, toimintakykyä ja hallinnan tunnetta lisääviä sekä ympäristön tarjoamia toimintamahdollisuuksia edistäviä toimenpiteitä. (Järvikoski – Härkäpää 2004: 12-13; Rissanen – Kallanranta – Suikkanen 2008: 57; Aalto – Paatero – Pohjalainen – Rissanen 2002.)

2.2 Kuntoutusjärjestelmän pääpiirteitä; Kuntoutuksen keinoin edistetään toimintakykyä ja ylläpidetään työkykyä

Suomalaisen kuntoutusjärjestelmän pääperiaatteena on, että kuntoutus järjestetään yleisten palvelujen ja sosiaalivakuutusjärjestelmien osana. Tällä tavoin kuntoutus ulottuu usealle toiminnan ja hallinnon sektorille. Sosiaali- ja terveystieteiden, opetustoimen ja työhallinto järjestävät palvelu- ja koulutustehtäviensä kuuluvaa kuntoutusta. Kansaneläkelaitos (Kela) ja lakisääteistä vakuutusta hoitavat työeläkelaitokset ja vakuutuslaitokset vastaavat sosiaalivakuutuksen periaatteisiin perustuvasta kuntoutuksesta. (Paatero – Lehmijoki – Kivekäs – Ståhl 2008: 31.)

Kuntoutusjärjestelmän pääelementtejä ovat kuntoutusta ohjaava lainsäädäntö, kuntoutuspalveluja rahoittavat ja tuottavat eri organisaatiot ja näissä toimivat ammattilaiset. Kuntoutuksen saamiset edellytykset sekä kuntoutuspalvelut ja etuudet määräytyivät vuoden 1991 olevan lainsäädännön mukaan. Tämä jälkeen on

lainsäädäntöä uudistettu ja kuntoutustehtävät sekä eri järjestäjien väliset vastuut ovat säilyneet lähes samoina. Kuntoutusetuuksien merkittävä muutos oli vuonna 2004, jolloin työeläkelakien mukaan työntekijällä oli oikeus ammatilliseen kuntoutukseen. Muutos on lisännyt työeläkelaitosten vastuuta ja osuutta ammatillisessa kuntoutuksessa. (Paatero ym. 2008: 31.)

Kuntoutus on pitkäjänteistä työtä, jossa pitää yhdistää eri viranomaisten rahoittamia ja eri organisaatioiden tuottamia palveluja kuntoutujan tarpeesta lähteväksi kokonaisuudeksi. Kuntoutuksen eri muotoja yhdistävät muutamat pääpiirteet, jotka lähes aina ovat mukana kuntoutuksen palvelukokonaisuudessa. (Paatero ym. 2008: 32.)

Taulukko 1. Kuntoutukselle ominaiset piirteet. (Paatero ym. 2008: 32.)

Kuntoutukseen valikoituminen perustuu yleensä lääketieteelliseen arvioon kuntoutustarpeesta

Kuntoutussuunnitelma on usein kuntoutuksen aloittamisen tai kuntoutuspäätöksen lähtökohta

Kuntoutus on muutosprosessi, joka etenee eri vaiheiden, toimenpiteiden ja palvelujen kautta

Kuntoutuksen aikainen toimeentuloturva kuntoutujan ansiomenetyksen korvaamiseksi ja kuntoutumisen

Yhteiskunnan näkökulmasta kuntoutusta voidaan pitää sääntelyjärjestelmänä, jonka keskeisempänä tavoitteena on taata työkykyisen työvoiman riittävyys ja samalla ratkaista yhdessä eläkejärjestelmän kanssa, minkä väestönosan siirtyminen työvoiman ulkopuolelle on yhteiskunnan tai yksilön kannalta tarkoituksenmukaista. Yhteiskunnallisessa näkökulmassa on korostettu erityisesti kuntoutuksen merkitystä lisätyövoiman tuottajana. Tavoitteena on ylläpitää väestön toimintakykyä ja sosiaalista selviytymistä ja siten estää hoito-, huolto- ja sosiaaliturvakustannusten kohoaminen yli yhteiskunnan sietorajojen. Kuntoutus on tavoitteellista toimintaa ja perustuu kokonaisnäkemykseen kuntoutujan tilanteesta. Kuntoutuksen tavoite on edistää ja

ylläpitää kuntoutujan toimintakykyä. (Järvikoski – Härkäpää 2004: 20; Kettunen – Kähäri-Wiik – Vuori-Kemilä – Ihalainen 2002: 30.)

2.3 Kuntoutus on tavoitteellista

Kuntoutukselle on ominaista suunnitelmallisuus. Kuntoutus perustuu siihen, mikä on nykytilanne ja millaisia muutoksia siihen halutaan. Lainsäädäntö antaa osin velvoitteita, osin mahdollisuuksia yhteisten suunnitelmien tekemiseen. Ilman yhteistä suunnitelmaa kuntoutuksen perusedellytykset eivät täyty, vaan perusedellytykset voivat jäädä yksittäisiksi erillisiksi toimenpiteiksi. Tavoitteellinen kokonaissuunnitelma ja sen etenemisen seuranta erottaa kuntoutuksen yksittäisistä toimenpiteistä. (Järvikoski – Härkäpää 2004: 35.) Kuntoutus ei ole yksittäinen toimenpide, vaan erilaisten ja eri alojen toimenpiteistä ja palveluista muodostunut kokonaisuus (Kempainen 2004: 77).

3 Työkyvyttömyys ja työkyky

Työkyvyttömyys on sairauden, vian, tai vamman aiheuttama este hankkia toimeentuloa palkkatyöllä. Työkyvyn edistäminen puolestaan rakentuu moniulotteiseen, kokonaisvaltaiseen työkyvyn tarkasteluun, jossa yksilön voimavarat, työ ja työelämä sekä työelämän ulkopuolinen ympäristö yhdessä määrittävät työkykyä. Työkyvyn mittaaminen yhdellä mittarilla ei ole mahdollista työkyvyn moniulotteisuuden vuoksi. Työkykyä voidaan parhaimmillaan arvioida käyttäen sellaisia menetelmiä, joissa yhdistyvät asiantuntija-arvio ja henkilön oma käsitys työkyvystään. Yksilön voimavarat rakentuvat terveydestä ja toimintakyvystä, koulutuksesta ja osaamisesta. Yksilön arvot, asenteet, motivaatio ja tyytyväisyys työhön vaikuttavat voimavaroihin. (Gould – Ilmarinen – Järvisalo – Koskinen 2006: 311; Ilmarinen 1999: 61.)

Työkykyä määritellään eri tavoilla. Eri yhteistyötahot, kuten terveydenhuolto, työterveyshuolto, eläkelaitokset, kuntoutuslaitokset, työntekijät, työnantajat, tutkijat ja lainsäätäjät määrittelevät työkyvyn omalla tavallaan. Työkyky nähdään hyvin moniulotteisena ja monipuolisena. (Gould ym. 2006: 19.) Kukkonen, Mikkola, Siitonen ja Vuorinen (2003: 15) määrittelevät työkyvyn kokonaisuudeksi, joka sisältää työntekijän työssä jaksamisen, työn hallinnan sekä työyhteisön toimintaan osallistumisen.

Työkyvyn edistäminen puolestaan rakentuu moniulotteiseen, kokonaisvaltaiseen työkyvyn tarkasteluun, jossa yksilön voimavarat, työ ja työelämä sekä työelämän ulkopuolinen ympäristö yhdessä määrittävät työkykyä. Työkyvyn mittaaminen yhdellä mittarilla ei ole mahdollista työkyvyn moniulotteisuuden vuoksi. Työkykyä voidaan parhaimmillaan arvioida käyttäen sellaisia menetelmiä, joissa yhdistyvät asiantuntija-arvio ja henkilön oma käsitys työkyvystään. (Gould ym. 2006: 311.) Turjan (2009: 15) mukaan myönteinen suhtautuminen, tyytyväisyys, motivoituneisuus ja innostus työhön, sekä vahva ammatillinen itsetunto liittyvät hyvään työkykyyn.

Koskisen, Martelinin, Sainion ja Gouldin (2010: 51) mukaan hyvän työkyvyn keskeinen lähtökohta on hyvä terveys. Terveiden heikkeneminen voi aiheuttaa toimintakyvyn rajoituksia, jotka muista voimavaroista, työstä ja työoloista riippuen voivat heikentää työkykyä. Samanlaisen sairauden tai vamman aiheuttama haitta työssä jaksamisessa ja työn hallinnassa vaihtelee siten sen mukaan, millaisessa työssä, työympäristössä ja työorganisaatiossa yksilö toimii. Hyvä työkyky on sitä, että työntekijän voimavarat, työn vaatimukset ja mahdollisuudet sekä ympäristö ovat tasapainossa.

4 Varma toimintaympäristönä

4.1 Eläketurvakeskus eläkeyhtiöiden yhteistyöelin

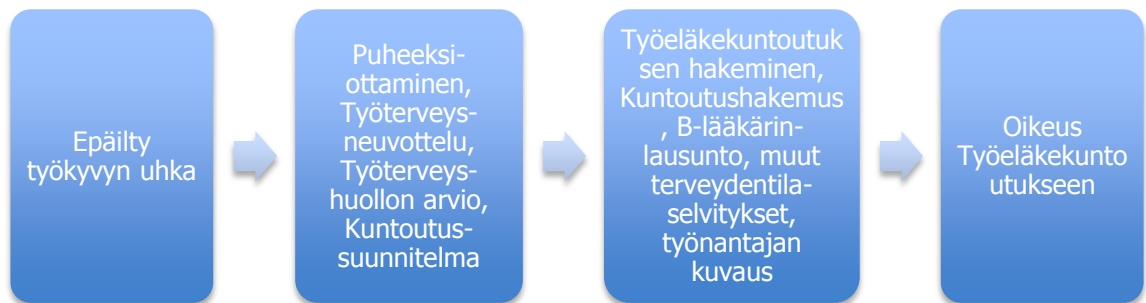
Eläketurvakeskus (jäljempänä ETK) on työeläketurvan kehittämisen ja toimeenpanon lakisääteinen yhteistyöelin, asiantuntija ja yhteisten palvelujen tuottaja. ETK:n yksi tärkeimmistä tehtävistä on avustaa työeläkelakien ja -säädösten valmistelussa ja kehittämisessä. Työ tehdään yhdessä eläkelaitosten, viranomaisten ja muiden sidosryhmien kanssa, ja sitä tuetaan omalla tilastoinnilla ja tutkimustyöllä. (Eläketurvakeskus n.d. b.)

Eläketurvakeskus on työeläkejärjestelmän kokonaisuuden asiantuntija, työeläkevakuuttamisen valvoja ja yleinen neuvonantaja. Se vastaa työeläketurvan kustannusten jaosta. (Eläketurvakeskus n.d. b.)

Keskinäinen työeläkevakuutusyhtiö Varma (jäljempänä Varma) on Suomen suurin yksityisten alojen työeläkevakuuttaja. Varma vastaa yli 870 000 henkilön työeläketurvasta ja 31,9 miljardin euron sijoitusomaisuudellaan Suomen suurin yksityinen sijoittaja. Varman toimialaa on TyEL- ja YEL-vakuuttaminen. Varma tarjoaa asiakkaille työeläkekuntoutus- ja työhyvinvointipalveluita, jotka tukevat työkykyä ja auttavat jaksamaan pidempään työelämässä. (Varman toimintakertomus 2011.)

Kuntoutuspalvelut ovat osa Varman eläkepalveluja. Vuonna 2011 Varmalla oli 1450 uutta myönteisen kuntoutuspäätöksen saanutta kuntoutujaa. Vuonna 2011 aktiivisia kuntoutujia oli 2148 kuntoutujaa. Noin 1100 kuntoutujan kuntoutusprosessi päättyi vuonna 2011. Kuntoutujien keski-ikä oli 45 vuotta. Suurin osa Varman kuntoutujista on raskaissa työtehtävissä, joissa on toistuvaa työskentelyä ja yksipuolisia työasentoja. Kuntoutujan työhön on tullut paineita kiireen, muutosten ja lisääntyvien osaamis- ja laatuvaatimusten myötä. Teollisuuden ohella kuntoutujia on myös palvelusektorin alalta. Usein kuntoutuja on sairauslomalla ennen ammatillisen kuntoutuksen alkamista ja kuntoutujat ovat saaneet tiedon mahdollisuudesta työeläkekuntoutukseen työterveyshuollosta. Varmassa yleisin kuntoutusmuoto on työkokeilu tai työhönvalmennus.

Varman kuntoutusprosessi etenee seuraavasti:

Kuvio 2. Varman kuntoutusprosessi.

4.2 Kuntoutusasiantuntijan työ

Kuntoutusasiantuntijat antavat sekä yleisneuvontaa että yksityiskohtaista opastusta ja ohjausta ammatillisessa kuntoutuksessa. He neuvovat vakuutettuja, työnantajia sekä kuntoutuksen muuta verkostoa työeläkejärjestelmän kuntoutukseen liittyvissä asioissa.

Kuntoutusasiantuntijat neuvovat ja ohjaavat kuntoutusasian käsittelyn eri vaiheissa kuntoutujaa. Kuntoutusasiantuntijat keskustelevat kuntoutujan kanssa sopivan kuntoutusohjelman suunnittelussa sekä järjestävät työeläkekuntoutuksen rahoitusta kuntoutustoimenpiteille. Tarvittaessa kuntoutusasiantuntija keskustelee kuntoutujan luvalla työnantajan työterveyshuollon ja henkilöstöhallinnon edustajien kanssa kuntoutujan työkyvyttömyyden uhasta sekä neuvottelee työpaikalla toteutettavien kuntoutusohjelmien suunnittelusta, toteutuksesta ja arvioinnista. Myös mm. Kelan, työ- ja elinkeinotoimistojen, oppilaitosten ja yksityisten kuntoutuspalveluiden tuottajien kanssa keskustellaan eri vaihtoehtoista. (Eläketurvakeskus n.d. a)

Kuntoutusasiantuntijan toimenkuvaan kuuluu myös seurata ja ohjata kuntoutusohjelmien etenemistä ja toteutumista. Tällä tavoin kuntoutujaa tuetaan kuntoutusohjelman läpiviemisessä, jotta hän sen jälkeen pystyy jatkamaan työelämässä työ- ja toimintakyvyilleen sopivissa tehtävissä. (Eläketurvakeskus n.d. a)

Ammatillinen kuntoutus suunnitellaan aina yksilöllisesti kuntoutujan tarpeet, tavoitteet ja mahdollisuudet huomioiden. Kun kuntoutuja on saanut ennakkopäätöksen oikeudesta ammatilliseen kuntoutukseen tulee hänen toimittaa työeläkeyhtiölle sopiva kuntoutussuunnitelma alle vuoden sisällä. Usein kuntoutajat soittavat ja kuntoutussuunnitelmasta tiedustellaan puhelimitse. Työeläkekuntoutuksen toimenpiteet ovat luonteeltaan ammatillisia. Keskeisiä kuntoutuksen toimenpiteitä ovat työkokeilu tai työhönvalmennus, ammattiin johtava koulutus ja elinkeinotuki. Ammatillisen kuntoutuksen lähtökohtana on ensin selvittää töiden järjestely omalla työpaikalla tai mahdollisuus saada töitä muualta. Viimeisenä vaihtoehtona harkitaan uudelleen koulutusta, jolloin työllistyminen tapahtuu yleensä avoimilla työmarkkinoilla. Kuntoutussuunnitelmaan voi kuulua useampia kuntoutustoimenpiteitä, kuten esimerkiksi työkokeilua ja koulutusta. (Saarnio 2012: 19.)

5 Ammatillinen kuntoutus

Ammatillinen kuntoutus kohdistuu yleensä henkilöihin, joilla on riski syrjäytyä työmarkkinoilta. Heillä on tavallista suurempi riski joutua työkyvyttömyyseläkkeelle sairauden tai vajaakuntoisuuden vuoksi. Ammatillisella kuntoutuksella pyritään estämään syrjäytymisprosessin eteneminen ja varmistamaan työntekijän mahdollisuus työelämäään ja taloudelliseen toimentuloon omien taitojen ja kykyjensä mukaan. (Järvikoski – Härkäpää 2004: 194) Jos sairaus aiheuttaa uhan työkyvyttömyydestä lähivuosina tai heikentää olennaisesti työ- ja ansiokykyä, sairastuneella on oikeus saada tarkoituksenmukaista ammatillista kuntoutusta työkyvyttömyyden estämiseksi tai työ- ja ansiokyvyn parantamiseksi. Ammatillisen kuntoutuksen tarkoituksena on parantaa tai ylläpitää kuntoutujan työkykyä ja ansiomahdollisuuksia. (Sosiaali- ja Terveysministeriö 14.3.2011.)

Ammatillista kuntoutusta määritellään joko toimenpitein tai tavoitteiden pohjalta. Toimenpideperusteisen määrittelyn mukaan ammatillinen kuntoutus tarkoittaa sitä osaa kuntoutusprosessista, jossa toteutetaan ammattiin tai työhön liittyviä toimenpiteitä. Tavoiteperusteisen määrittelyn mukaan ammatillinen kuntoutus on toimintaa, jolla pyritään parantamaan kuntoutujien ammatillisia valmiuksia. (Järvikoski – Härkäpää 2004: 194.)

Ammatilliseksi kuntoutukseksi katsotaan sellainen toiminta, jonka tavoitteena on työkyvyn parantaminen, työssä jaksamisen tukeminen, työmahdollisuuksien luominen ja työllistyminen. Tuloksellinen ammatillinen kuntoutus edellyttää, että työpaikat eivät syrji ammatillisen kuntoutuksen asiakkaita. Työpaikat olisivat valmiina mukauttamaan työolosuhteita tarpeen mukaan. (Järvikoski – Härkäpää 2011: 215-216.)

Ammatillista kuntoutusta toteutetaan Suomessa useassa eri järjestelmässä. Tämän opinnäytetyön näkökulma on työeläkekuntoutuksessa. Sen mukaan oikeus ammatilliseen kuntoutukseen on henkilöllä, jolla sairaus tai vamma aiheuttaa uhan joutua lähivuosina (noin viiden vuoden kuluessa) työkyvyttömyyseläkkeelle, mikäli ammatillisella kuntoutuksella voidaan todennäköisesti siirtää tai estää tätä uhkaa ja mikäli ammatillisella kuntoutuksella on eläkemenoa säästävä vaikutus. Arvioidessaan kuntoutuksen tarkoituksenmukaisuutta eläkelaitokset ottavat huomioon hakijan iän, ammatin, koulutuksen, aikaisemman toiminnan ja sosiaalis-taloudellisen tilanteen. Eläkelaitokset harkitsevat myös millaiset ovat kuntoutuksen todennäköiset tulokset: johtavatko toimenpiteet työssä jatkamiseen tai työelämään siirtymiseen. (Järvikoski – Härkäpää 2004: 198-199.)

Ammatillisen kuntoutuksen avulla pyritään edistämään työikäisten ansiotyössä pysymistä tai sinne palaamista ja näin pidentämään työuria sekä säästämään eläkemenoja. Tämän takia ammatillisen kuntoutuksen vaikuttavuuteen ja onnistumiseen liittyvät tutkimukset ovat tärkeitä. Ammatillisen kuntoutuksen vaikuttavuutta tai onnistumista on mitattu sillä, onko ammatillisen kuntoutuksen avulla parannettu työkykyä ja terveydentilaa sekä ehkäisty ennenaikaiselle eläkkeelle siirtymistä. (Järvikoski – Lindh – Suikkanen 2011: 63.)

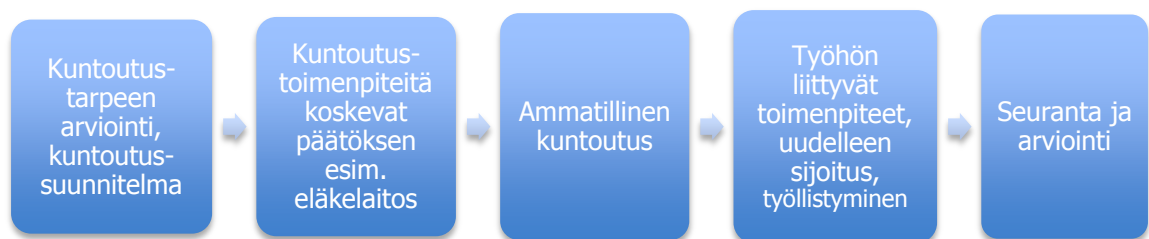
5.1 Kuntoutus prosessina

Kuntoutus onnistuu parhaiten silloin, kun kuntoutuja on itse mukana päättämässä kuntoutuksensa tavoitteista ja ottamassa kantaa valittaviin keinoihin. Tällöin hän sitoutuu itse toimintaan. Kuntoutuksen käsitettä käytetään kolmessa eri merkityksessä. Kuntoutus voidaan määritellä 1. Yksilölliseksi prosessiksi tai toimenpiteketjuksi, 2. Monialaiseksi toimenpiteiden kokonaisuudeksi tai 3. Yhteiskunnalliseksi toimintajärjestelmäksi. (Järvikoski – Härkäpää 2011: 14-15.)

Kuntoutus määritellään eri toimenpiteistä muodostuvaksi prosessiksi. Järvikosken ja Härkäpään (2011: 15) mukaan Yhdistyneiden kansakuntien vuoden 1993 yleiskokouksen päätösasiakirjassa kuntoutuksella tarkoitettiin

prosessia, jonka avulla vammaisia tai vajaakuntoisia henkilöitä autetaan itse saavuttamaan ja ylläpitämään mahdollisimman hyvä fyysisen, aistimuksellisen, älyllisen, psyykkisen tai sosiaalisen toiminnan taso, jolloin heillä on mahdollisuus elää mahdollisimman itsenäistä elämää. (United nation 1994).

Järvikoski ja Härkäpää (2011: 15) kuvaavat kuntoutuksen prosessimallin, jossa edetään ammatillisen kuntoutustoimenpiteiden kautta työelämään.

Kuvio 1. Kuntoutuksen toimenpiteiden prosessi (Järvikoski – Härkäpää 2011: 15).

Kuntoutusprosessi etenee suunnitteluvaiheen, erilaisten toimenpiteiden toteutuksen ja jatkuvan seurannan kautta kohti tavoitetta (Järvikoski – Härkäpää 2011: 190). Kuntoutus ymmärretään myös kuntoutusprosessina, jonka yhteydessä kuntoutuja löytää uusia toimintatapoja auttamaan häntä selviytymään sosiaalisessa kanssakäymisessä sekä arjen toiminnassa. Kuntoutuksen ensisijaisena tarkoituksena on, että kuntoutuja löytää elämäntavan, joka on hänen toiveidensa mukainen. Kuntoutujan tulee olla itse aktiivinen toimija eikä passiivinen toimenpiteiden vastaanottaja. (Järvikoski – Härkäpää 2011: 15.) Koukkarin (2010: 13.) mukaan yhteiskunnalle koitua hyöty kuntoutuksesta nähdään yleensä taloudellisesta näkökulmasta. Kuntoutus on investointi inhimilliseen ja sosiaaliseen pääomaan, kun väestön panosta tarvitaan yhteisen hyvinvoinnin ylläpitämisessä ja edistämässä. Tämä esimerkkinä, kun kuntoutuja jatkaa pidempään työelämässä.

Ammatillisen kuntoutusprosessin etenemisestä on melko vähän tietoa. Ammatillisen kuntoutuksen lopputuloksesta tiedetään enemmän kuin siitä, millaisia vaiheita prosessissa on ja mitkä tekijät edistävät ja estävät sen etenemistä. (Järvikoski –

Härkäpää 2012: 110.) Saari ja Forma tekivät tutkimuksen ammatillisesta uudelleenkokoulutuksesta ja sen vaikuttavuudesta kunta-alalla. Kuntien eläkevakuutuksen ammatillista kuntoutusta koskevassa tutkimuksessa kiinnitettiin huomiota moniin tekijöihin, jotka muodostuivat esteeksi kuntoutusprosessin tuloksetta etenemiselle. Ongelmakohdiksi muodostuivat kuntoutusprosessin alku- ja loppuvaihe, jossa kuntoutujat kokivat, että kuntoutustarpeeseen reagoitiin hitaasti. Kuntoutujat kokivat myös, että he eivät saaneet tarpeeksi tietoa ammatilliseen kuntoutukseen liittyvistä asioista tai vaihtoehtoista. Ongelmia aiheutti se, että kuntoutujat eivät työllistyneet aina tarkoituksenmukaisesti osan jäädessä vaille uutta koulutustaan vastaavaa työtä. Kuntoutujan työllistyttyä entiselle työnantajalle, työpaikalla ei oltu tehty mitään työssä jaksamista tukevia muutoksia. Ammatillisessa kuntoutuksessa tulisi kiinnittää huomiota varhaiseen puuttumiseen, palveluverkoston yhteistyöhön, tiedonkulkuun ja tiedon lisäämiseen. (Saari – Forma 2003: 35.)

5.2 Ammatillisen kuntoutuksen yhteistyökumppanit

Kuntoutuksen ympärille on syntynyt monipuolinen, monitahoinen ja monimutkainen rakennelma lainsäädäntöä, palvelujen järjestäjiä, rahoittajia ja tuottajia (Järvikoski, Härkäpää 2004: 56). Työeläkeyhtiöt tekevät useiden eri viranomaistahojen kanssa yhteistyötä.

Ammatillista kuntoutusta järjestävät ja tukevat Suomessa myös useat eri tahot eri lakien nojalla. Työeläkevakuuttajat vastaavat työelämässä olevien ammatillisesta kuntoutuksesta. Kela järjestää ammatillista kuntoutusta niille, joilla ei ole oikeutta työeläkekuntoutukseen tai tapaturma- ja liikennevakuutuksen kuntoutukseen. Työhallinto huolehtii työttömien ja työttömyysuhan alaisten henkilöiden kuntoutuksesta. Terveystieteiden ja työterveyshuollolla on aktivointiin ja työhön paluuseen liittyviä vastuita, kun kyse on tilapäisestä työkyvyttömyydestä. (Vakuutuskuntoutus ry n.d. a; Järvikoski – Härkäpää 2011: 219)

Yhteistyö eri toimijoiden kanssa henkilön työkyvyn säilyttämiseksi ja tukemiseksi ja hyvien toimintakäytäntöjen aikaan saamiseksi on tärkeää. Keskeistä on edistää työssä jatkamiseen ja ammatilliseen kuntoutukseen liittyvien asioiden selvittelyä mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Työssä selviytymistä tukevien toimenpiteiden ja tarvittaessa ammatillista kuntoutusta koskevien asioiden selvittely tulisi käynnistyä

hyvissä ajoin silloin, kun sairaus alkaa haitata työntekoa tai kun sairausloma on pitkittynyt. Kuntoutusratkaisut ovat aina ensisijaisia työkyvyttömyyseläkkeeseen nähden ja keskeistä onkin yhteistyö ja kuntoutusasioihin liittyvä neuvonta mahdollisimman varhain jo ennen työkyvyttömyyseläkkeen hakemista. Tärkeänä tavoitteena työeläkekuntoutuksella on edistää kuntoutustukea tai työkyvyttömyyseläkettä saavan henkilön paluuta takaisin työelämään hänen terveydentilalleen sopivaan työhön. (Eläketurvakeskus n.d. c)

Ammatillinen kuntoutus edellyttää kuntoutujan, työeläkeyhtiön ja palveluntuottajan yhteistyötä toteuttamiskelpoisen kuntoutussuunnitelman aikaansaamiseksi. (Vakuutuskuntoutus ry 2011, n.d. a) Yhteistyössä pyritään toimimaan niin, että yhteinen tavoite saavutetaan. Yhteistyö onnistuu parhaiten, kun työeläkeyhtiö ja palveluntuottaja ovat toimeksiannon aikana vuorovaikutuksessa ja noudattavat yhteisesti sovittuja menettelytapoja. Palvelujentuottajia ovat mm. kuntoutuslaitokset, Professi-yksiköt, työklinit, työhönvalmennuspalveluita tarjoavat yritykset.

5.3 Työeläkekuntoutus

Työeläkekuntoutuksella tarkoitetaan tässä yhteydessä työeläkelaitoksen tukemaa ammatillista kuntoutusta. Työeläkekuntoutuksella tarkoitetaan toimenpiteitä, jotka tukevat työelämään vakiintuneen työntekijän tai yrittäjän mahdollisuuksia saada tai säilyttää soveltuva työ sairaudesta, viasta tai vammasta huolimatta.

Työeläkekuntoutuksen tavoitteena on aina henkilön työ- ja ansiokyvyn ylläpitäminen tai parantaminen ja siten työelämässä pysyminen tai sinne palaaminen. Työeläkekuntoutus on yksilöllistä toimintaa eli asiakkaalle tuetaan kuntoutusta hänen yksilöllisen tarpeensa mukaisesti. Sitä annetaan pääasiassa työelämässä oleville henkilöille, joilla on sairaudesta johtuvista syistä vaikeuksia jatkaa ammatissaan. (Kukkonen ym. 2003: 162.)

Työelämään vakiintuneella työntekijällä on vuodesta 2004 lähtien ollut subjektiivinen oikeus saada työkyvyttömyyden estämiseksi tai työ- ja ansiokyvyn parantamiseksi tarkoituksenmukaista ammatillista kuntoutusta, mikäli todettu sairaus, vika tai vamma todennäköisesti aiheuttaa työkyvyttömyyden uhkaa viiden vuoden sisällä. Lakiin perustuvalla ammatillisella kuntoutuksella tarkoitetaan työkokeilua, työhön

valmennusta, työhön tai ammattiin johtavaa koulutusta ja tukea elinkeinotoiminnan aloittamiseen tai jatkamiseen. Työntekijälle voidaan korvata ammatillisesta kuntoutuksesta aiheutuvat välttämättömät ja tarpeelliset kustannukset.

Ennen ammatillisen kuntoutuksen käynnistämistä työntekijällä on oltava suunnitelma ammatillisesta kuntoutuksesta, jonka laatimista eläkelaitos voi tukea. (Työntekijän eläkelaki 19.5.2006/395) Ammatillinen kuntoutus on työkyvyttömyyseläkkeeseen nähden ensisijaista siten, että ensin tutkitaan henkilön kuntoutusmahdollisuudet ennen työkyvyttömyyseläkkeen myöntämistä.

Työeläkejärjestelmän kuntoutuksen tavoitteena on eläkkeelle siirtymisen myöhentäminen ja eläkemenojen kustannusten säästäminen. Tavoitteena myös on, että kuntoutuksen kustannukset jäävät pienemmiksi kuin vastaavat eläkemenot. Eläketurvakeskuksen seurantatilastojen perusteella keskimääräinen kokonaiskustannus onnistuneelle kuntoutukselle vuonna 2011 oli 19 400 euroa. Kuntoutus maksaa itsensä takaisin alle puolessatoista vuodessa edellyttäen, että työelämässä pysytään tuon ajan. (Saarnio 2010: 3-4; Saarnio 2012: 33.) Onnistuneella ammatillisella kuntoutuksella on siis merkittävä eläkemenoja säästävä vaikutus.

Työeläkekuntoutukseen luetaan selvästi työhön liittyvät toimenpiteet, esimerkiksi ammatillinen koulutus, työkokeilu, työhönvalmennus ja työllistämistoimenpiteet. Työeläkekuntoutuksessa yhdistyvät tavoite- ja toimenpideperusteinen määrittely. Tavoitteena on ansiotyössä pysyminen ja sinne palaaminen sekä eläkkeelle siirtymisen vähentäminen. Työpaikkakuntoutuksessa määritellään ne toimenpiteet, joilla tavoitteisiin pyritään. Yleisin toimenpideryhmä on työpaikkakuntoutus, joka on työkokeilua tai työhönvalmennusta. Työeläkekuntoutukseen kuuluu myös edellä mainittujen toimenpideryhmien lisäksi ammatillinen koulutus, työssä tarvittavat apuvälineet ja elinkeinotuki sekä neuvonta tai kuntoutussuunnitelman valmistelua tukevat tutkimukset. (Järvikoski – Härkäpää – Gould 2012: 14.)

5.4 Työeläkekuntoutuksen kriteerit

Työeläkekuntoutuksen saamisen edellytyksenä on, että alle 63-vuotiaalla työntekijällä tai yrittäjällä on oikeus saada työkyvyttömyyden estämiseksi kuntoutusta, jos työeläkekuntoutuksen kriteerit täyttyvät. Hakijalla on todettu diagnotisoitu sairaus,

vika, tai vamma, joka aiheuttaa työkyvyttömyyden uhan lähitulevaisuudessa eli noin viidessä vuodessa, jos kuntoutustoimenpiteisiin ei ryhdytä. (Saarnio 2010: 10.) Lisäksi hakijan työelämän täytyy olla vakiintunutta eikä yhteys työelämään ole katkennut ja työeläketurvaa on ansaittu riittävästi. Työhistorian ei tarvitse olla aukoton eikä kokonaistyöajalle ole asetettu mitään ehdotonta kestoja. Hakijalta edellytetään jotain ammattipätevyyttä joko koulutuksen tai työn kautta. Hakijan ansiorajavaatimus pitää täytyä eli henkilöllä on ollut työansioita vähintään 32 447,22 euroa (vuoden 2012 tasossa) kuntoutuksen hakemista edeltävänä viitenä vuonna. Myös työkyvyttömyyseläkkeellä oleva henkilö voi saada ammatillista kuntoutusta. Työkyvyttömyyseläkkeen saajalta edellytetään, että eläkkeen tulevan ajan ansiot ovat vähintään 32 447,22 euroa. Näiden lisäksi hakijalla ei ole oikeutta tapaturma- tai liikennevakuutusjärjestelmän ammatilliseen kuntoutukseen. (Saarnio 2010: 10., Arola – Estama 2010: 7.)

Tarkoituksenmukaisuutta arvioitaessa huomioidaan muun muassa hakijan ikä, koulutus, työkokemus, aikaisempi toiminta, yhteys työelämään, muut sosiaalis-taloudelliset tekijät sekä se johtaako haettu ammatillinen kuntoutus hakijan terveydentilaan sopivassa työssä jatkamiseen. Arvioitaessa tarkoituksenmukaisuutta otetaan myös huomioon, lykkääkö ammatillinen kuntoutus hakijan eläkkeelle siirtymistä vai ei. (Saarnio 2010: 10; Työntekijän eläkelaki 2006, 25 §; Järvikoski – Härkäpää 2004: 198-199.)

5.5 Työeläkekuntoutuksen muodot

Työeläkelaitoksen tukema ammatillinen kuntoutus on neuvontaa, työkokeiluja ja työhön valmennusta työpaikalla, työhön ja ammattiin johtavaa koulutusta. Työeläkekuntoutus voi myös olla kuntoutustarpeen ja mahdollisuuksiin liittyviä tutkimuksia, elinkeinotukea eli lainaa yritystoimintaan tai avustusta laitehankintoihin. (Kukkonen ym. 2003: 169; Saarnio 2012: 9.)

Työkokeilu on yksi keino ammatillisen kuntoutuksen prosessia, jonka tarkoituksena on selvittää, miten työtehtävät soveltuvat kuntoutujalle. Työkokeilun avulla voidaan tukea joko entisiin tehtäviin tai uuteen työhön. Työkyvyttömyysjakson jälkeen työntekijä saattaa tarvita joustavuutta työajoissa, mahdollisuutta työskennellä ylimääräisenä työntekijänä tai aikaa perehtyä poissa ollessa tapahtuneisiin muutoksiin. Työkokeilun

aikana voidaan myös selvittää, millaisia ammatillisia valmiuksia kuntoutujan on tarpeen vahvistaa siirtyessään uusiin työtehtäviin. Työkokeilu voidaan järjestää myös uudelleenkoulutuksen jälkeen työhön paluun tukemisessa. Työkokeilut ovat muutaman kuukauden mittaisia. Työnantaja ja kuntoutuja sopivat kirjallisesti suoritettavista työtehtävistä ja työajasta. (Kukkonen ym. 2003: 171.)

Työhönvalmennuksen tarkoitus on, että kuntoutuja opettelee uudet työtehtävät työssä. Kuntoutujalle laaditaan yksilöllinen työhönvalmennusohjelma, johon saattaa sisältyä myös koulutusjaksoja ammattipätevyyden saamiseksi. Eläkelaitos maksaa työpaikkakuntoutuksen ajalta kuntoutusrahaa tai kuntoutustukea ja -korotusta kuntoutujalle. Työhön valmennuksesta ei synny työsuhdetta. (Kukkonen ym. 2003: 172-173.)

Ammatillisella koulutuksella tarkoitetaan koulutusta, joka on tarvittava ja riittävä koulutus uuteen työhön tai ammattiin. Riittävä koulutus on sellainen, jonka avulla kuntoutuja voi saada työn tai ammatin. Koulutustarpeen tulee johtua työkyvyttömyyden uhasta eikä työttömyydestä. Koulutuksen tukemiseen ja sen pituuteen vaikuttavat eläkelaitoksen ratkaisussa hakijan ikä, aikaisempi työkokemus, ja koulutus, soveltuvuus uudelleenkoulutukseen ja uuteen alaan. Uudelleenkoulutuksena tuettavan ammatin tulee olla kuntoutujan terveydentilalle sopiva ja siten vähentää työkyvyttömyyden uhkaa. Ammatillisen koulutuksen tavoitteena on kuntoutujan työllistyminen työmarkkinoille uusiin tehtäviin tai uuteen ammattiin. (Kukkonen ym. 2003: 112, 174-175.)

Elinkeinotuella tarkoitetaan korotonta tai halpakorkoista lainaa. Elinkeinotukea voidaan myöntää kuntoutujalle yrittäjätoiminnan aloittamiseen sekä laitteiden hankintaan. Tukea myönnettäessä selvitetään kuntoutujan edellytyksen toimia yrittäjänä ja että yrityksellä on toimintaedellytykset. Yrittäjäksi aikovalla on oltava riittävä yrittäjäkoulutus. (Kukkonen ym. 2003: 176.)

6 Ammatillisen kuntoutuksen vaikuttavuus

Rissanen ja Aalto (2010: 14-15) määrittelevät kuntoutuksen vaikuttavuutta siten, että kuntoutus on vaikuttavaa, jos sille asetetut tavoitteet saavutetaan. Tavoitteita asettavat yksilöt ja yhteisöt. Vaikuttavuustutkimuksissa tavoitteiden saavuttamista

arvioidaan määrällisin mittarein. Terveystaloustieteen näkökulma tuo mukaan kustannukset. Hoito- tai kuntoutusintervention vaikuttavuutta voidaan arvioida työikäisillä esimerkiksi tuottavuuden muutoksina. Kuntoutuksen vaikuttavuutta voidaan arvioida myös kuntoutusjärjestelmän ja henkilön toimintaympäristön osalta, mutta useimmat vaikuttavuustutkimukset keskittyvät kuntoutujien oireiden ja toimintakyvyn muutoksiin jossakin tietyssä kuntoutusmenetelmässä. Rissanen ja Aalto (2002: 3.) määrittelevät myös kuntoutuksen vaikuttavuuden tarkoittavan toiminnan tavoitteen mukaisten tulosten saavuttamista. Tutkimuksissa on käytetty terveydenhuollon arviointiin kehitettyjä mittaamismenetelmiä, mutta koska hoitamisen ja kuntoutuksen tavoitteet selvästi eroavat toisistaan, näiden menetelmien soveltuvuus ja riittävyys kuntoutuksen vaikuttavuuden arvioimiseen ei ole itsestään selvää.

Järvikoski, Härkäpää ja Nouko-Juvonen (2001: 4.) puolestaan määrittelevät, että kuntoutus on vaikuttavaa, jos se tuottaa toivottuja muutoksia yksilön tai väestöryhmien selviytymisessä, toiminta- tai työkyvyssä, elämänhallinnassa, hyvinvoinnissa, elämänlaadussa, elämän merkityksellisyyden kokemisessa tai työelämässä. Kuntoutuksen vaikutukset voivat ilmetä kustannusten tai palvelujen tarpeen ja käytön vähenemisenä.

Ammatillisen kuntoutuksen vaikuttavuudesta saadut tiedot perustuvat lähinnä kuntoutuksen rahoittajien asiakasseurantoihin ja ei-kokeellisiin vertailututkimuksiin sekä eräisiin etupäässä Yhdysvalloissa tehtyihin vertailututkimuksiin. Näissä vaikuttavuutta on mitattu lähinnä työssä olevien ja sosiaaliturvaetuksia käyttävien henkilöiden määränä, työssäoloaikana sekä työansioden tai erillisten sosiaaliturvaetuksien määränä. Tutkimuksista on saatu näyttöä siitä, että kuntoutusprosessilla on myönteinen vaikutus työllistymiseen ja työssä pysymiseen. Asiakkaan sitoutuminen ammatilliseen kuntoutussuunnitelmaan auttaa tavoitteiden saavuttamisessa. Seurantatutkimusten tulokset osoittivat, että kuntoutustoimenpiteet ovat tehokkaampia silloin, kun niitä kohdennetaan enemmän työelämään, työmenetelmiin ja työolosuhteisiin. (Rissanen – Aalto 2002: 9.)

Järvikosken ja Paasion mukaan vaikuttavuus tai sen puute määrittää viime kädessä palvelun arvon. Vaikuttavuus on sosiaalialan palvelujen ja interventioiden yhteiskunnallisen ja eettisen oikeutuksen perusta. Tämän kautta ihmiset tulevat

autetuksi. Näyttöä pitäisi olla siitä, että palvelut tuottavat tavoiteltuja tai tavoitteen suuntaisia muutoksia. Kuntoutustoiminnan tavoitteena voidaan pitää merkittävää muutosta kuntoutujan ja hänen ympäristönsä välisessä suhteessa: työssä jaksamisessa, yhteisön toimintaan osallistumisessa, selviytymistä arkielämässä, työllistymisessä tai elämänhallinnassa. Jotta voidaan todeta kuntoutuksen interventio vaikuttavaksi on pystyttävä toteamaan tavoitteen suuntainen muutos ja pystyttävä osoittamaan, että muutos oli kuntoutuksen interventio aiheuttama. (Järvikoski 2008: 53.; Paasio 2003: 24.)

Ammatillisen kuntoutuksen tutkimuksissa on usein ollut mielenkiintona kuntoutuksen vaikuttavuus tai onnistuneisuus. Vaikuttavuutta tai onnistumista on mitattu lähinnä sillä, onko ammatillisen kuntoutuksen avulla parannettu työkykyä ja terveydentilaa ja ehkäisty tätä kautta ennenaikaiselle eläkkeelle siirtymistä. Ongelmallista näissä vaikuttavuustutkimuksissa on ollut se, että niissä ei voida arvioida, mitä olisi tapahtunut ilman kuntoutustoimenpiteitä. (Saari 2004: 144.)

Keskeinen ongelma kuntoutuksen vaikuttavuuden tutkimuksessa on ollut kontekstuaalisten ja sosiaalisten tekijöiden vähäinen huomiointi. Kuntoutuksen vaikuttavuuden arvioinnissa kiinnostus on ollut toiminnassa mukana olleessa yksilössä. Arvioinnissa ei ole pyritty johdonmukaisesti tutkimaan yksilön suhdetta toimintaympäristöönsä. (Järvikoski – Härkäpää – Nouko-Juvonen 2001: 14.)

Kurjen (2004: 8) mukaan vaikuttavuutta on tutkittu ja arvioitu luonnontieteellisin ja lääketieteellisin perustein ja tuloksissa on arvioitu yhteiskunnallisia hyötyjä. Kuntoutuksen vaikuttavuustutkimukset ovat olleet yhteiskunnallisten hyötyjen arviointia kuntoutusprosessien jäädessä vähemmälle arvioinnille. Kuntoutuksen vaikuttavuusarvioinnissa tulee esiin niiden ristiriitaisuus. Ne koetaan yksilötasolla tarpeellisiksi ja hyödyllisiksi, mutta yhteiskunnan tasolla niiltä odotetaan sellaista vaikuttavuutta, jota kuntoutuksen keinoin on haasteellista saavuttaa.

Järvikosken mukaan Rossin ja Freemanin arviointitutkimuksen määrittelyä soveltaen voidaan kuntoutuksen arviointia määrittellä seuraavasti:

Kuntoutuksen arviointi tarkoittaa tieteelliseen menetelmään perustuvaa kuntoutustoiminnan, kuntoutustoimenpiteiden ja kuntoutusprosessin käsitteellistä ja empiiristä kuvaamista ja arviointia sekä toiminnan

vaikuttavuutta, hyötyjä ja tehokkuutta koskevien johtopäätösten tekoa. (Järvikoski 2008: 52.)

Suikkasen ja Lindhin (2001: 11-12.) mukaan kuntoutuksen arvioinnin sisältö kytkeytyy kuntoutuksen tavoitteisiin ja toisaalta arvioinnin tavoitteisiin eli kysymykseen siitä, mihin arvioinnilla kuntoutustoiminnassa pyritään. Keskeistä kuntoutuksen vaikuttavuuden arvioinnissa on ollut tarkastella, mitkä ovat panosten ja tuotosten seuraukset. Kuntoutus on toiminnaltaan ja tavoitteiltaan hyvin monitahoinen kokonaisuus ja sen arviointiin ei löydy yksiselitteistä vastausta. Kuntoutus on toteutukseltaan järjestelmäkeskeinen, toimenpidekeskeinen ja yksilökeskeinen.

Kuntoutuksen tutkimuksessa on tärkeä ottaa huomioon yhteiskunnalliset ja toimintaympäristön ehdot ja muutostekijät, jotka vaikuttavat kuntoutuksen toimenpiteiden rakenteeseen, toimintaan ja vaikuttavuuden tulkintaan. Jotta vaikuttavuuden arviointiin liittyviä ongelmia kuntoutuksessa voitaisiin välttää, on otettava huomioon arvioinnin eri tasot, kohteet ja kysymykset. Kokonaisvaltaisen arvioinnin suorittaminen edellyttää sekä ulkoista että sisäistä arviointia. (Suikkanen – Lindh 2001: 14-19.)

Suoyrjön (2010: 12.) mukaan järjestelmätason tutkimusta kuntoutuksen vaikuttavuudesta on selvästi vähemmän. Kun kuntoutuksen vaikuttavuutta arvioidaan yhteiskunnan kannalta, ovat sairauspoissaoloon ja tuottavuuteen liittyvät vastemuuttajat käyttökelpoisia. Suomessa tarkkaa ja luotettavaa rekisteritietoihin perustuvaa kuntoutuksen vaikuttavuuden arviointitutkimusta on tehty vain vähän. Kun taas Saarnion (2012: 3.) mukaan työeläkelakien mukaista kuntoutusta on tilastoitu kaksikymmentä vuotta. Tilastoinnin tarkoituksena on seurata kuntoutuksen kehitystä, toimivuutta ja tuloksellisuutta. Työeläkekuntoutukselle tyypillisiä seurannan mittareita ovat hakemusten-, päätösten-, valitusten, kuntoutujien ja kustannusten kehityksen seuraaminen. Kuntoutujista yhä useampi palaa kuntoutuksen päättyessä takaisin työelämään ja harvempi eläkkeelle. Vuonna 2011 kaikista kuntoutuksensa päättäneistä 64 % palasi työelämään ja täydelle työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyi 8 %. Tilastoja tarkasteltaessa työeläkekuntoutus näyttäisi toimivan. Hakemuksien ja kuntoutujien lukumäärät ovat kasvaneet tasaiseen tahtiin vuodesta toiseen. Kuntoutujien työllistyminen on kehittynyt myönteiseen suuntaan ja työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneiden osuus on laskenut.

Tulosten ja tilastojen mukaan näyttää siltä, että ammatillisen kuntoutuksen läpi käyneet jatkavat työelämässä. Työssäolon pysyvyys on tärkeää ja tavoitteena on luoda työmarkkinoille sellaisia olosuhteita, jotka lisäävät kuntoutujien pysymisen työmarkkinoilla. On toivottavaa, että työelämän käytäntöihin pystytään tulevaisuudessa vaikuttamaan niin, että kuntoutujan työssä pysymisen mahdollisuus paranee entisestään. Työnantajien tulee räätälöidä työtä sopivaksi ja samalla vähentää kuntoutujiin liittyviä ennakkoluuloja. Järvikosken ja Härkäpään (2004: 24.) mukaan ammatillisen kuntoutuksen perusidea on pitää ihminen työelämässä tai saada hänet sinne takaisin vajaakuntoisuudesta tai osakykyisyydestä huolimatta. Ammatillisen kuntoutuksen avulla pyritään parantamaan kuntoutujan ammatillisia valmiuksia, kohentamaan työkykyä ja edistämään työmahdollisuuksia ja integroitumista vajaakuntoisenakin työpaikkaan.

Leinon (2011: 274.) mukaan yhteiskunnan huoltosuhteen nykyinen kehitys edellyttää ihmisten työkyvyn arvostamista. Tarvitaan erilaisilla kyvyillä varustettujen ihmisten ennakkoluulotonta ottamista mukaan työelämään. Käsitys työkyvystä on liian mustavalkoinen, eikä yhteiskuntamme näytä kykenevän hyödyntämään positiivisesti ihmisten osatyökykyisyyttä, vaikka nykyaikaiset teknisetkin ratkaisut voivat antaa joustavia ratkaisuja yksilöllisten työpanosten hyötykäyttöön.

Kuntoutuspalvelujen tulee tukea ammatillisen kuntoutuksen läpikäyneitä ja painopisteenä tulee olla työelämään siirtymisen mahdollistaminen ja helpottaminen. Yhteiskuntamme tarvitsee erilaisia palveluja, mutta myös tietoa siitä, mitkä palvelut ovat tuloksellisia – ja keille ne ovat tuloksellisia. Kuntoutuspalvelujen tulee olla joustavia ja yksilöllisiä. (Kuusinen 2011: 281.)

7 Opinnäytetyön menetelmälliset ratkaisut

Tämä opinnäytetyö tarkastelee ammatillisen kuntoutuksen päättäneiden kuntoutujien ammatillista tilannetta. Opinnäytetyön tavoitteena on selvittää, miten Keskinäisen työeläkevakuutusyhtiö Varman ammatillisen kuntoutuksen prosessin jälkeen kuntoutujien tilanne on edennyt ja miten se on vaikuttanut heidän ammatilliseen tilanteeseensa. Selvityksessä tarkasteltiin kuntoutujan tilannetta ennen ammatillisen kuntoutuksen aloittamista ja tilannetta ammatillisen kuntoutuksen päätyttyä. Opinnäytetyöllä myös pyritään tuomaan esiin ammatillisen kuntoutuksen

kuntoutusprosessin onnistumisen edellytyksiä. Opinnäytetyön tavoitteena on osaltaan tarkastella kuntoutuksen mahdollista onnistumista ja näin ollen myötävaikuttaa työurien pidentämistä ja työeläkkeiden turvaamista koskevien tavoitteiden saavuttamiseen.

7.1 Tutkimuskysymykset

Ensimmäisessä tutkimuskysymyksessä tullaan tarkastelemaan, onko kuntoutujan tilanne muuttunut ammatillisen kuntoutuksen jälkeen. Tarkastelussa selviää, mihin kuntoutujan tilanne on edennyt, onko tilanne ennallaan vai onko tilanne huonontunut. Toinen tutkimuskysymys on tiedusteleva. Tutkimuskysymyksessä tiedustellaan työllistymisestä. Työllistyiö kuntoutuja ammatillisen kuntoutuksen jälkeen ja kuinka nopeasti sekä miten työllistyi. Kolmas tutkimuskysymys antaa vastauksen palveluntuottajan toimintaan ja toteutuiko kuntoutusohjelma kuntoutujan toiveiden mukaisesti. Kysymys jakautuu suljettuun sekä avoimeen kysymykseen kyselylomakkeessa. Ensin tiedustellaan mihin palveluntuottajalle tehty toimeksianto auttoi ja oliko kuntoutuja tyytyväinen palveluntuottajan tarjoamiin palveluihin. Palveluiden tuottajia ovat muun muassa kuntoutustarvetta ja mahdollisuuksia selvittävät kuntoutuslaitokset, työhönvalmennuspalveluita tarjoavat yritykset ja yhteisöt, Työ- ja elinkeinotoimistojen Professi-yksiköt, työlinikat, ammatillisia kuntoutuspalveluita tarjoavat terveydenhuollon toimintayksiköt tai ammatinharjoittajat sekä työhönkuntoutumista edistävät säätiöt ja sosiaaliset yritykset. (Vakuutuskuntoutus ry n.d. b) Avoimessa kysymyksessä tiedustellaan kuntoutujan kokemuksia palveluntuottajalta saadusta palvelusta sekä tyytyväisyyttä toteutettuun kuntoutusohjelmaan.

Lomakekyselyssä on 15 kysymystä, joista viidellä ensimmäisellä kysymyksellä kartoitettiin kuntoutujan taustatietoja. Kysymyksellä kuusi selvitetään, mikä on kuntoutujan tilanne nyt. Kysymyksillä seitsemästä kymmeneen oli tarkoitus selvittää työllistymistä. Kysymyksillä 11–13 tiedusteltiin kuntoutujan tyytyväisyyttä palveluntuottajiin. Kysymyksellä 14 selvitettiin kuntoutujan tyytyväisyyttä kuntoutusohjelman toteutuksesta. Viimeisenä kysymyksenä oli toinen avoin kysymys, jossa vastaajan oli mahdollisuus kertoa jotain edellä olevien kysymysten lisäksi.

Taulukko 2. Opinnäytetyön kyselyn muuttujaluettelo.

Tutkimuskysymykset	Vastaavat kysymykset
Taustatiedot	Kyselylomakkeelta kysymykset 1,2,3,4,5.
Miten kuntoutujan ammatillinen tilanne on muuttunut ammatillisen kuntoutuksen jälkeen?	Kyselylomakkeelta kysymykset 6.
Onko ammatillisen kuntoutuksen keinot auttaneet heidän työllistymiseen?	Kyselylomakkeelta kysymykset 7,8,9,10.
Toteutuiko ammatillinen kuntoutusohjelma kuntoutuja toiveiden mukaisesti?	Kyselylomakkeelta kysymykset 11,12,13,14,15.

7.2 Opinnäytetyön tutkimusmenetelmä

Tämä opinnäytetyö on tehty kvantitatiivisena survey- tyyppisenä kyselytutkimuksena. Kvantitatiivista eli määrällistä tutkimusta käytetään melko paljon sosiaali- ja yhteiskuntatieteissä. Sen alkujuuret ovat luonnontieteissä. (Järvikoski – Härkäpää 2011: 257). Kvantitatiivisessa tutkimuksessa keskeistä on käsitteiden määrittely, tutkittavien henkilöiden valinta ja muuttujien muodostaminen taulukoiksi. Tämän jälkeen aineisto saatetaan tilastolliseen muotoon, josta aineistoa voidaan analysoida. (Hirsjärvi – Remes – Sajavaara 2007: 135-136.) Survey aineisto kerätään standardoidusti ja kohdehenkilöt muodostavat otoksen tietyistä perusjoukosta (Hirsjärvi ym. 2007: 188.).

Perusmenetelmiä ovat kysely, haastattelu, havainnointi ja dokumenttien käyttö (Hirsjärvi ym. 2007: 186-187.). Otanta tarkoittaa menetelmää, jolla poimitaan otos perusjoukosta. Perusjoukko on tutkimuksessa määritelty joukko esimerkiksi ihmisiä, joista tutkimuksessa halutaan tietoa. (Vilka 2009: 77.)

Tässä opinnäytetyössä otannan valinta toteutettiin opinnäytetyössä systemaattisena otantana. Kuntoutujat, jotka valittiin otantaan olivat jo valmiiksi luettelomuodossa allekkain. Systemaattisessa otannassa perusjoukko numeroidaan. Tämän jälkeen jaetaan perusjoukon lukumäärä otannan koolla, jotta saadaan systemaattisen otannan

poimintaväli. Otannan koko oli 300 eli kun vuonna 2011 kuntoutuksen päättäneitä oli 1097, niin $1097 : 300 = 3,65$. Lähetin kyselylomakkeen joka neljännelle. Otannan aloituskohta tulee vielä arpoa. Tässä tapauksessa aloituskohta arvottiin luvuista 1-4. (Valli 2010: 115.)

Opinnäytetyön kyselylomakkeessa oli kaksi kysymystä, jotka olivat kvalitatiivista aineistoa tuottavia avoimia kysymyksiä. Kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus on luonteeltaan kokonaisvaltaista tiedonhankintaa ja pyrkimyksenä on löytää tosiasioita. Tutkimuksessa suositaan metodeja, joissa tutkittavien näkökulmat pääsevät paremmin esille. (Hirsjärvi ym. 2007: 157.) Avointen kysymysten analysoimisen tarkoitus oli laadullinen tarkastelu (Valli 2010: 126.).

Kuntoutus soveltavana tieteenalana määrittyy ensisijassa kohteensa mukaan, päämääränä on ymmärtää ja selittää kuntoutuksen käytäntöjä ja tuloksia sekä toisaalta kuntouttamiseen liittyviä ilmiöitä ja niiden tulkintatapoja. Kuntoutuminen ymmärretään yksilön ja ympäristön muutokseksi kohti parempaa työkykyä ja osallisuutta työelämään, parempaa selviytymistä ja toimintakykyä. (Järvikoski – Härkäpää 2004: 229.)

Opinnäytetyössä käytettiin myös hyväksi valmiita seurantatilastoja. Seurantatilastot saatiin Eläketurvakeskukselta tätä opinnäytetyötä varten. Tarkoitus oli selvittää kuntoutujien työssä pysymistä vuonna 2008 kuntoutusprosessin päättäneillä henkilöillä. Seurantatilastoja analysoimalla selvitettiin, onko heillä kertynyt ansioita vuoden 2008 jälkeen vuoteen 2011 saakka. Hirsjärvi ym. (2007: 182.) mukaan tutkimusaineistojen keruussa on syytä pyrkiä tarkoituksenmukaiseen ratkaisuun: jokaisen ongelman ratkaisemiseksi ei tarvitse kerätä aineistoa itse alusta alkaen. Mahdollista on, että joihinkin tutkimusongelmiin voi saada vastauksen jo valmiiden aineistojen pohjalta. Valmiit aineistot soveltuvat sellaisenaan käytettäviksi. Toisten keräämät tilastot on kyettävä sovittamaan omaan aineistoon.

7.3 Lomakekysely

Lomakekyselyn tavoitteena oli saada vastauksia kaikkiin tutkimuskysymyksiin. Lomakekyselyn (liite 2.) laatimisessa käytettiin osittain hyödyksi Vakuutus kuntoutus ry:n laatimaan kyselylomaketta. Lomakekysely tehtiin yhdessä Varman kanssa. Opinnäytetyön lomakekyselyssä on kaksi kysymystä, jotka ovat kvalitatiivista aineistoa tuottavia avoimia kysymyksiä. Kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus on luonteeltaan kokonaisvaltaista tiedonhankintaa ja aineisto kootaan vastaajien vastauksien mukaan luonnollisissa tilanteissa. (Hirsjärvi – Remes – Sajavaara 2007: 157.) Avointen kysymysten analysoimisen tarkoitus on laadullinen tarkastelu. Avoimissa kysymyksissä on eräs etu. Vastausten joukossa voi olla hyviä ideoita. Positiivinen puoli siinä on se, että vastaajilla on mahdollisuus tuoda oma mielipide esille. Huono puoli avoimilla kysymyksillä on se, että niihin jätetään helposti vastaamatta tai vastaukset voivat olla ylimalkaisia tai epätarkkoja. Vastaaja voi myös vastata kysymyksen vierestä, jolloin vastaukset ovat hedelmättömiä. (Valli 2010: 126.)

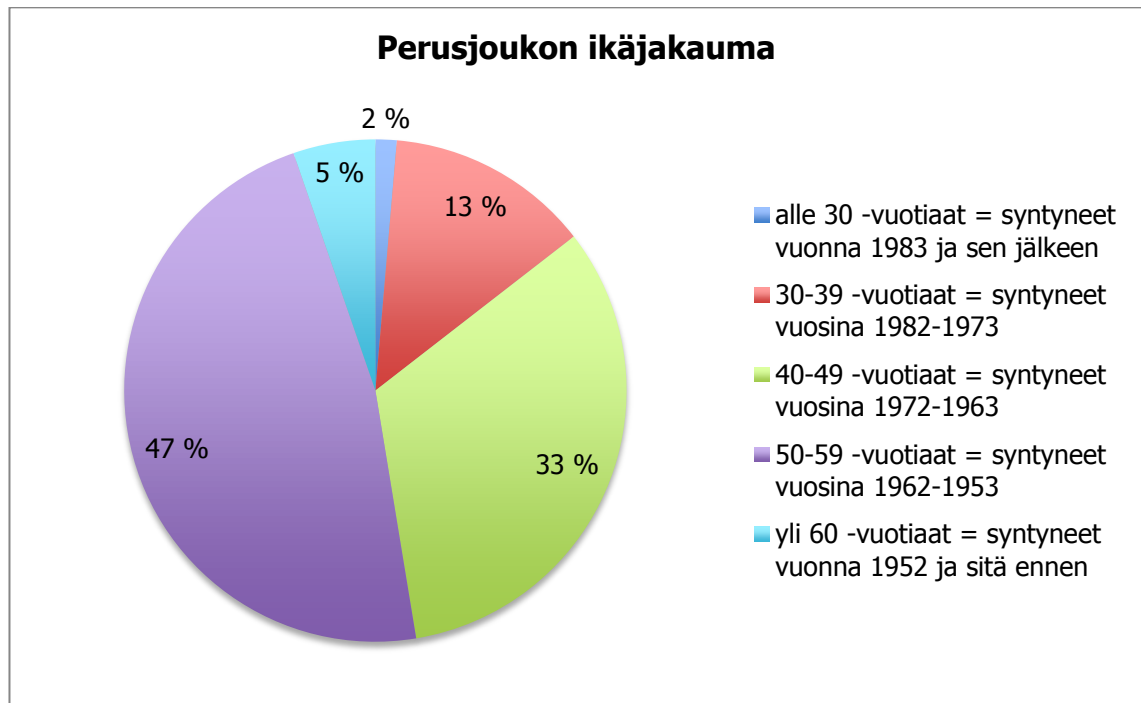
7.4 Aineiston kuvaus

Opinnäytetyön tutkimuksen perusjoukoksi määriteltiin Varman (asiakkaat, työeläkevakuutetut) kuntoutujat, joiden kuntoutusprosessi oli päättynyt vuoden 2011 aikana. Otokseen valittiin aikavälillä 1.1.2011 – 31.12.2011 kuntoutusprosessin päättäneet henkilöt. Otos valittiin systemaattisena otantana. Otanta tarkoittaa menetelmää, jolla poimitaan otos perusjoukosta. Perusjoukko on tutkimuksessa määritelty joukko esimerkiksi ihmisiä, joista tutkimuksessa halutaan tietoa. (Vilka 2009: 77.) Perusjoukko ja otos ovat otannan tärkeimmät käsitteet. Perusjoukon muodostavat ne, joista tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita eli kuntoutujat, joiden kuntoutusprosessi on päättynyt vuonna 2011. Otoksen muodostavat tutkimukseen valituksi tulleet vastaajat (Vehkalahti 2008: 43).

7.5 Perusjoukonvalinta

Perusjoukon muodostivat työeläkekuntoutuksen vuonna 2011 päättäneet kuntoutujat. Perusjoukko valittiin aikavälillä 1.1.2011 – 31.12.2011 kuntoutusprosessin päättäneistä henkilöistä. Tutkimusotos poimittiin Varman tietokannasta.

Alla oleva kuva esittää vuoden 2011 kuntoutuksensa päättäneiden perusjoukon ikäjakauman.

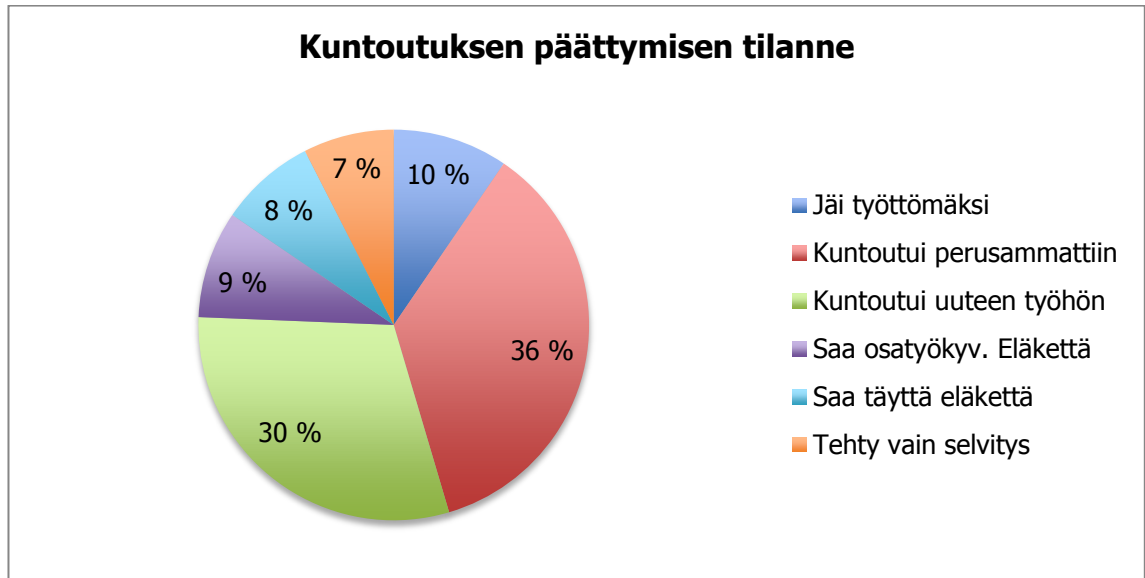
Kuvio 3. Perusjoukon ikäjakauma.

Perusjoukossa miehiä oli lähes puolet (48 %) ja naisia oli yli puolet (52 %). Alle 30 -vuotiaita oli pienin ryhmä (2 %), 30-39 -vuotiaita oli joka kymmenes (13 %), 40-49 -vuotiaita oli joka kolmas (33 %), 50-59 -vuotiaita melkein puolet (47 %) ja yli 60 -vuotiaita oli 5 %. Voidaan todeta, että perusjoukossa oli naisia 4 % enemmän kuin miehiä ja 50-59 -vuotiaita kuntoutujia oli perusjoukossa eniten.

Saarnion (2012: 19.) mukaan koko eläkejärjestelmässä vuoden 2011 aikana työeläkekuntoutujia oli 10 808 henkilöä. Kuntoutujien lukumäärä kasvoi edellisvuodesta 11 prosenttia. Valtaosa kuntoutujista (74 %) tuli työelämästä tai oli työttömänä aloittaessaan kuntoutuksen. Vuoteen 2003 asti miehiä oli kuntoutujina enemmän kuin naisia. Vuonna 2011 kuntoutujista 54 % oli naisia. Työeläkekuntoutujat tulivat pääosin

yksityistä sektorilta (74 %), miehistä 92 % ja naisista 64 %. Erityisesti kunta-ala on naisvaltaista. Kuntasektorilla 84 % kuntoutujista oli naisia.

Seuraava kuva esittää vuoden 2011 kuntoutuksensa päättäneiden perusjoukon tilanteen.

Kuvio 4. Perusjoukon päättymisen tilanne kuntoutuksen jälkeen.

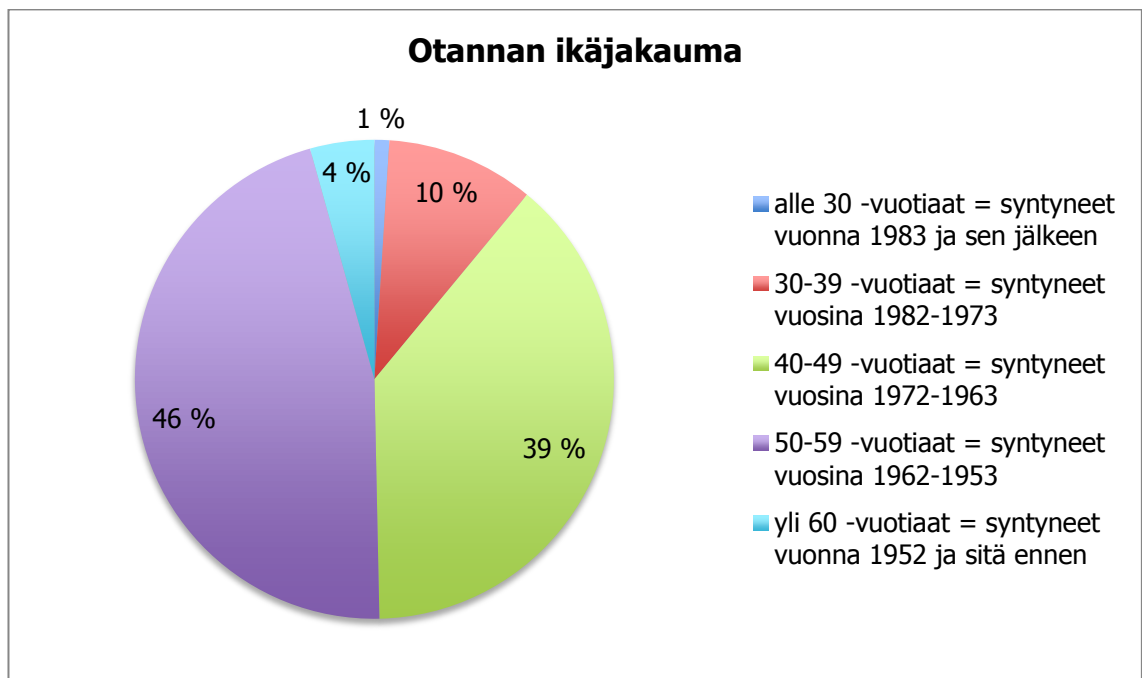
Päättymisen tilanne tarkoitetaan sitä tilannetta, mihin kuntoutusohjelma johti. Perusjoukon ammatillisen kuntoutuksen päättymisen syyksi oli merkitty, että yli kolmannes (36 %) kuntoutui perusammattiin ja joka kolmas (30 %) kuntoutui uuteen työhön. Lähes joka kymmenes (9 %) saa osatyökyvyttömyyseläkettä ja toinen kymmenes (8 %) saa työkyvyttömyyseläkettä tai kuntoutustukea. Kuntoutus selvitys oli tehty lähes joka kymmenelle (7 %). Kymmenes (10 %) perusjoukosta oli jäänyt työttömäksi kuntoutusohjelman jälkeen. Voidaan todeta, että perusjoukosta yli puolet (66 %) työllistyi kuntoutusohjelman jälkeen, joko uuteen ammattiin tai palasi omalle työnantajalle.

7.6 Aineiston kerääminen ja analysointi

Tutkimuskysymyksiin haettiin vastauksia keräämällä tietoja survey –menetelmällä. Entisille kuntoutujille lähetettiin saatekirjeellä (liite 3.) varustettu kyselylomake, jossa heitä pyydettiin vastaamaan heidän ammatillisen kuntoutuksen prosessin päätyttyä koskeviin kysymyksiin. Saatekirjeen tavoitteena oli kertoa lyhyesti ja ytimekkäästi opinnäytetyön tutkimuksen tarkoitus ja tavoitteet. Kyselylomakkeita lähetettiin 300

kappaletta. Vastausaikaa heillä oli kaksi viikkoa. Kyselylomakkeen mukana oli vastauskuori, jossa oli postimaksu maksettu valmiiksi. Vastanneiden kesken arvottiin kaksi 50 euron lahjakorttia tiettyihin liikkeisiin. Tällä pyrittiin innostamaan vastaamaan kyselyyn ja parantamaan vastausprosenttia. Koko otoksesta kyselyyn vastasi 105 entistä kuntoutujaa, jolloin vastausprosentiksi muodostui 35 %. Vastausprosenttia voidaan pitää varsin hyvänä, kun otetaan huomioon, että kysely toteutettiin yhdellä kerralla eikä karhukirjeitä lähetetty. Kyselyn tärkeys ja kiinnostavuus näkyi myös siinä, että avoimiin kysymyksiinkin tuli runsaasti vastauksia.

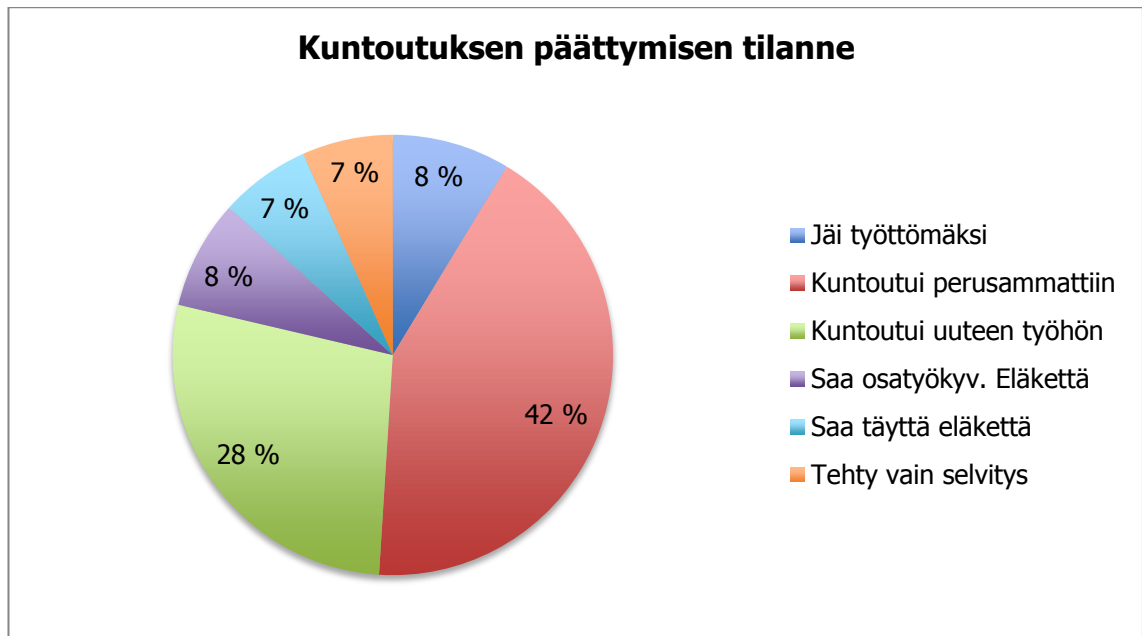
Alla oleva kuva esittää vuoden 2011 kuntoutuksensa päättäneiden otannan ikäjakauman.

Kuvio 5. Otannan ikäjakauma.

Otanta tehtiin systemaattisena. Otokseen valikoitui miehiä melkein puolet (44 %) ja yli puolet (56 %) naisia. Miehiä valikoitui otantaan 4 %:a vähemmän kuin mitä perusjoukossa oli. Vastaavasti naisia valikoitui vastaavasti 4 %:a enemmän. Otoksessa alle 30 -vuotiaita oli vähiten (1 %), 30-39 -vuotiaita kymmenes (10 %), 40-49 -vuotiaita yli kolmannes (39 %), 50-59 -vuotiaita melkein puolet (46 %) ja yli 60 -vuotiaita oli 4 %:a. Otannassakin suurin edustus oli 50-59 -vuotiailla vastaajilla.

Alla oleva kuva esittää vuoden 2011 kuntoutuksensa päättäneiden vastaajien tilanteen.

Kuvio 6. Vastaajien päättymisen tilanne kuntoutuksen jälkeen.

Päättymisen tilanteella tarkoitetaan sitä tilannetta, mihin kuntoutusohjelma johti. Vastaajilla kuntoutuksen päättymisen syyksi oli kirjattu, että yli kolmannes (42 %) kuntoutui perusammattiin ja lähes joka kolmas (28 %) kuntoutui uuteen työhön. Lähes joka kymmenes (8 %) saa osatyökyvyttömyyseläkettä ja toinen kymmenes (7 %) saa työkyvyttömyyseläkettä tai kuntoutustukea. Kuntoutus selvitys oli tehty lähes joka kymmenennelle (7 %) ja työttömäksi oli jäänyt lähes kymmenes (8 %) vastaajista. Suurin osa (70 %) vastaajista työllistyi kuntoutusohjelman jälkeen, joko uuteen ammattiin tai palasi omalle työnantajalle.

Aineiston käsittelyn ja analysoinnin aloitin heti, kun kaikki kyselylomakkeet olivat palautuneet. Numeroin kyselylomakkeet ja aloitin viemään kyselyn tietoja Excel – taulukkoon. Määrällisellä tutkimusmenetelmällä tehdyssä tutkimuksessa tavoitteena on perustella muuttujia koskevia väitteitä numeroiden ja tilastollisten yhteyksien avulla. Tämä edellyttää tutkimusaineiston ryhmittelyä taulukko muotoon. Taulukkomuodossa on helpointa käsitellä tutkimusaineistoa saatua tietoa numeroiden avulla. Tätä taulukkoa kutsutaan havaintomatriisiksi. Havaintomatriisi on muuttujien arvoja sisältävä havaintoaineisto. (Vilka 2009: 90.)

Analyysimenetelmänä käytin Holopaisen ja Pulkkisen (2002: 47-48.) mukaan aineiston rakennetta kuvaavia tunnuslukuja, taulukoita ja muuttujien arvoja, jotka keräsin havaintomatriisiksi. Tässä opinnäytetyössä käytin tunnuslukuja, jolloin vertasin sarakejakaumia yhteensä ja sain näin analysoiduksi erot eri vastausvaihtoehtojen välillä. Aineistoa analysointiin myös ristiintaulukointia käyttäen, jolloin vertasin taustamuuttujaa jonkin vastausvaihtoehdon suhteen. Ristiintaulukoinnin tarkoituksena oli kuvata selvästi ja havainnollisesti muuttujien vaikutuksia toisiinsa.

Avointen kysymysten kohdalla analyysi tehtiin laadullisena sisällön erittelynä. Avoiimiin kysymyksiin saatiin paljon vastauksia. Kuntoutujien moninainen oma kokemus ammatillisesta kuntoutuksesta tekivät analyysistä haastavan. Kyselylomakkeessa oli kaksi kysymystä, joihin kuntoutujat saivat kirjoittaa omin sanoin omista kokemuksistaan ja ajatuksistaan. Kokemukset luokiteltiin teemojen mukaan.

Tärkeää oli määritellä tarkat analyysisäännöt ennen kuin tekee luokitteluja. Kvalitatiivisen aineiston analyysin arvioitavuutta parantaa aineiston luettelointi ja pilkkominen vaiheisiin. Aineistosta voi nostaa esiin tutkimuskysymyksiä vastaavia teemoja. Näin on mahdollista vertailla tiettyjen teemojen esiintymistä ja ilmenemistä aineistosta. Aineistosta on pyrittävä löytämään olennaiset asiat ja erottelemaan tutkimuskysymysten kannalta olennaiset aiheet. Aineistosta koodatut alkuperäisilmaukset on käytävä tarkasti läpi. Tämän jälkeen aineistosta etsitään samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia kuvaavia käsitteitä. Teemoittelu on suositeltava aineiston analysointitapa jonkin käytännöllisen tutkimuskysymyksen ratkaisemisessa. Teemoittelun ohella toinen vaihtoehto on aineiston ryhmittely tyypeiksi etsimällä samankaltaisuuksia, jolloin aineisto esitetään yhdistettyjen tyyppien avulla. (Eskola – Suoranta 2001: 165, 174, 178, 181; Tuomi – Sarajärvi 2009: 110.) Lähdin työstämään analyysiprosessia sillä, että luin vastauksia useasti läpi ja samalla pyrin löytämään toistuvia teemoja tai samaa tarkoittavia asioita, jotka voisin yhdistää samaan kategoriaan. Jaoin teemat ensin positiivisiin ja negatiivisiin teemoihin, jonka jälkeen ryhmittelin aineiston seuraavasti:

Taulukko 3. Esimerkki teemoittelusta.

Kysymys: Oliko toteutettu ammatillinen kuntoutusohjelma omien toiveidesi mukainen?	
Ryhmä: onnistuminen, tyytyväisyys	Ryhmä: epäonnistunut, tyytymättömyys
Luokka : Työpaikkakuntoutus	Luokka: Työpaikkakuntoutus
Luokka: Koulutus	Luokka: Koulutus
Luokka: Työkyvyttömyyseläkkeellä	Luokka: Työkyvyttömyyseläkkeellä

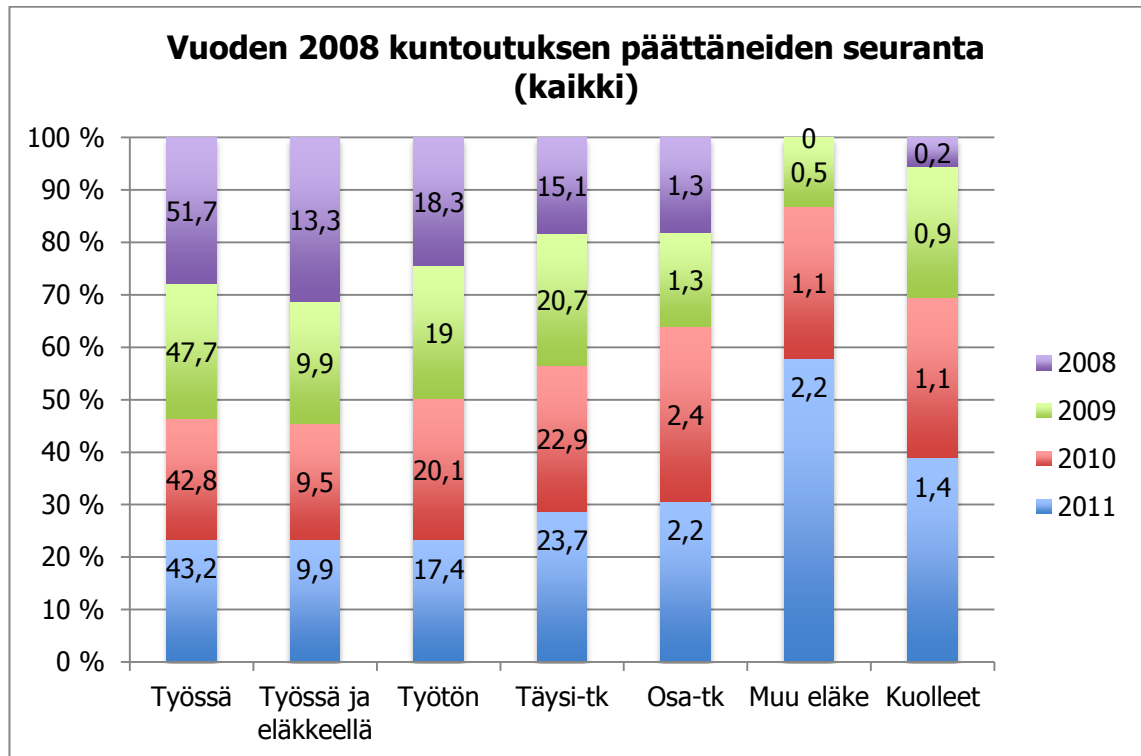
Aineiston ryhmittelyn jälkeen nostin opinnäytetyön tutkimuskysymyksen kannalta oleelliset asiat esiin. Tekstikatkelmaa voidaan käyttää perustelemaan tutkijan tekemään tulkintaan. Sitaatti voi toimia aineistoa kuvaavana esimerkkinä ja lainaus voi elävöittää tekstiä (Eskola – Suoranta 2001: 175). Esitän avointen kysymyksien vastausten tulokset luvussa 9.

7.7 Valmiit tilastot

Opinnäytetyössä käytettiin myös hyväksi valmiita tilastoja. Valmis tilastoaineisto pyydettiin Eläketurvakeskukselta. Seurantatilastot olivat vuosijärjestyksessä, joten aloitin viemään seurantatilastojen tietoja Excel –taulukkoon. Tilastojen valossa selvitettiin vuonna 2008 kuntoutusprosessin päättäneitä henkilöiden työssä pysyvyyttä. Tarkastelun kohteena olivat vuoden 2008 – 2011 tilastot Varman kuntoutujista. Valmiiden tilastojen avulla on mahdollista saada lisätietoa kuntoutujien työllistymisestä ja kiinnittymisestä työelämään. Seurantatilastot eivät kerro, millainen kuntoutujien kuntoutusohjelma on ollut. Valmiiden tilastojen tiedot ovat ajankohtaisia opinnäytetyöni kannalta. Luvan seurantatilastojen käyttöön olin saanut Eläketurvakeskukselta ja Varmalta.

Alla oleva kuvio esittää Varman vuonna 2008 kuntoutuksen päättäneiden kuntoutusohjelmien tuloksen vuoteen 2011 saakka. Seurantatilaston luvut perustuvat Eläketurvakeskukselta saatuihin tietoihin ja Eläketurvakeskus on saanut tiedot Varmalta. Eläkelaitokset kirjaavat tiedot kuntoutujan tilanteesta välittömästi kuntoutuksen päätyttyä ja tieto rekisteröityy Eläketurvakeskuksen kuntoutuspalvelujen tilastorekisteriin (Gould ym. 2012: 205). Seurantaluvuissa on mukana toteutuneet kuntoutusohjelmat. Luvuissa siis ei ole mukana tapauksia, joissa oli tehty vain selvitys,

koska tällöin kuntoutusohjelma ei alkanut. Kuvio 7. kuvaa kaikkia kuntoutuksensa päättäneitä eli siinä on mukana sekä työelämästä kuntoutukseen tulleet että eläketaustaiset. Eläketaustaiset kuntoutujat olivat lähinnä kuntoutustuella aloittaessaan ammatillisen kuntoutuksen.

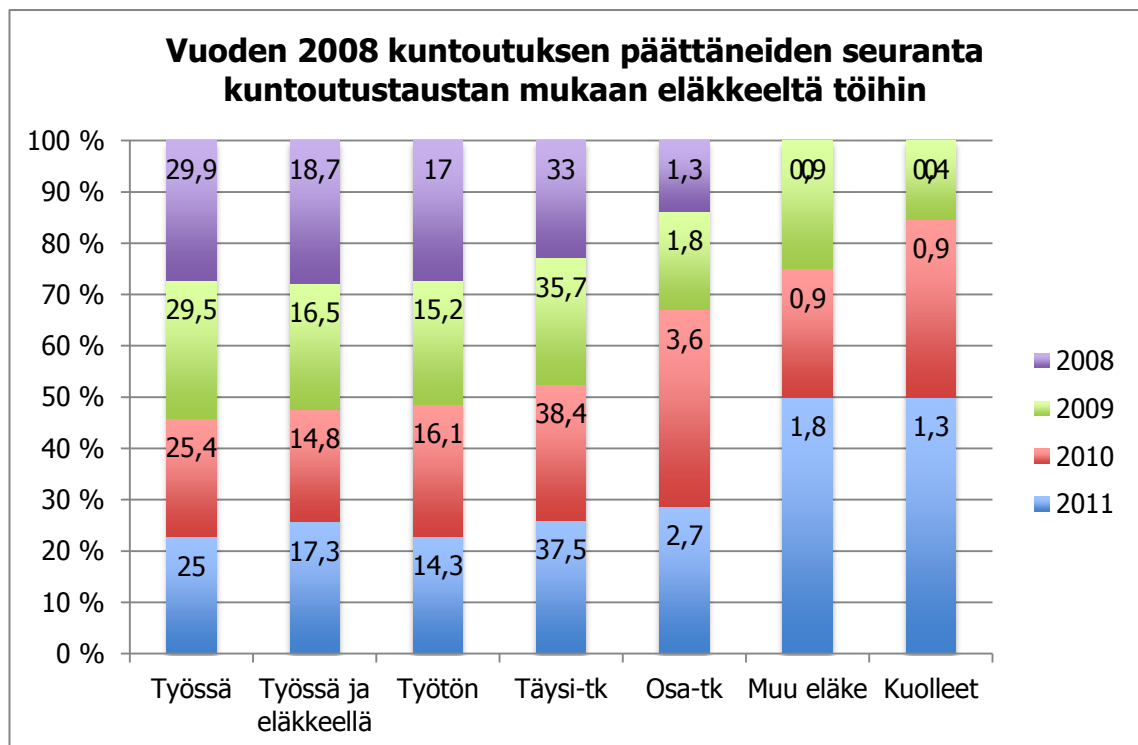

Kuvio 7. Varman vuoden 2008 kuntoutuksen päättäneiden seuranta (n=920), Eläketurvakeskus.

Ensisijainen tarkoitus ammatillisella kuntoutuksella on työelämässä pysyminen tai sinne palaaminen sekä työkyvyn ylläpito. Yllä olevassa kuviossa näkyy 31.12.2008 päättyneiden kuntoutujien kuntoutusohjelmien tulos. Kuvioista voi nähdä, että kuntoutujat ovat pysyneet työssä, vaikkakin työssäolon pysyvyys on pienentynyt vuodesta 2008. Vuonna 2008 työhön palasi 65 % (n=599), kun lukuun otetaan mukaan myös eläkkeellä ja työssä olevat kuntoutujat. Vuonna 2011 työssä oli yhteensä 53,1 % (n=489). Voidaan todeta, että kuntoutujat ovat pysyneet hyvin työelämässä, kun heidän kuntoutuksen päättymisestä oli kulunut kolme vuotta. Työssä olevien määrän väheneminen voi myös johtua siitä, että muu eläke –pylvään määrä on noussut vuoteen 2011 mennessä. Syynä voi olla se, että henkilö on hakenut muuta eläkettä, esimerkiksi vanhuuseläkettä. Työttömien määrä on vähentynyt vuodesta 2008 vuoteen 2011 saakka, jolloin työttömien osuus oli 17,4 %. Tulos on mielestäni hyvä,

koska työllisyyden heikkeneminen voi johtua sairauden etenemisestä tai työkyvyn alenemisen vaikeuksiin työmarkkinoilla sekä yleisestä työllisyystilanteesta. Vastaavasti täyden työkyvyttömyyseläkkeen määrä oli noussut vuosi vuodelta ja vuonna 2011 täyden työkyvyttömyyseläkkeen saajia oli 23,7 %. Syynä voi olla esimerkiksi se, että sairaus on edennyt ja tämä on johtanut työkyvyttömyyseläke ratkaisuun. Seurantatilastot vahvistavat käsitystä siitä, että ammatillinen kuntoutus auttaa kuntoutujia jatkamaan työelämässä, vaikkakin heillä on ollut työkyvyttömyyden uhka ennen ammatillisen kuntoutuksen aloittamista.

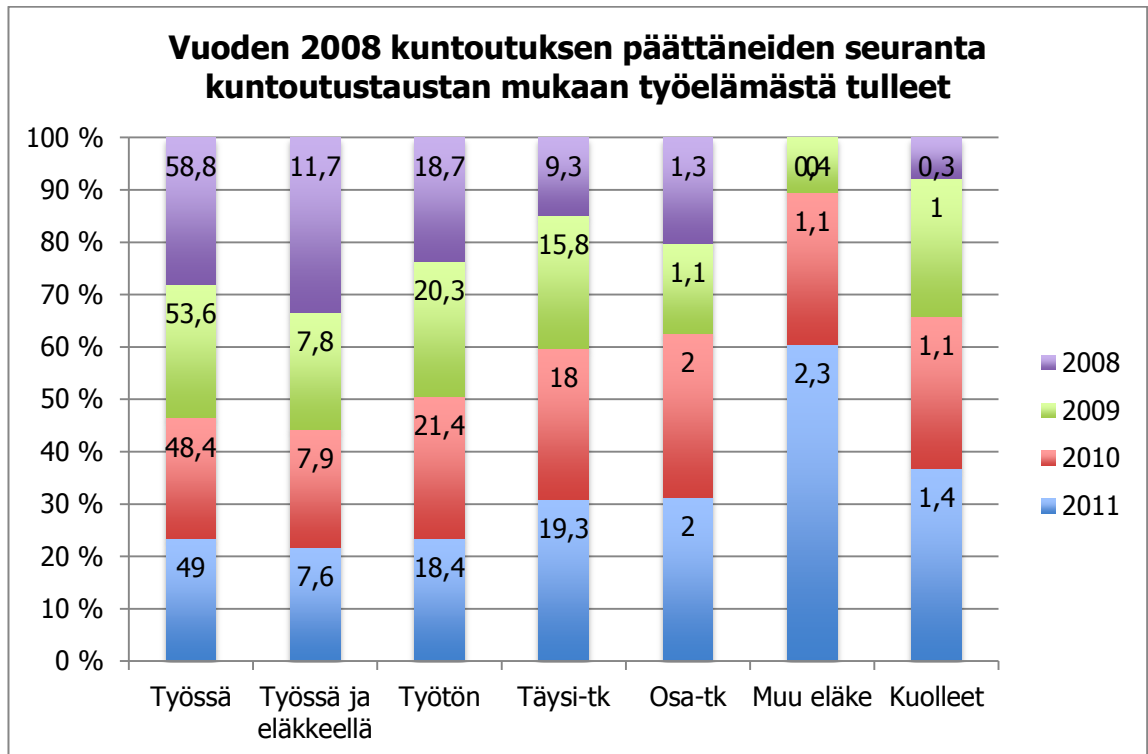
Alla oleva kuvio esittelee vuoden 2008 kuntoutuksensa päättäneiden seurantalukujen tulokset kuntoutustaustan mukaan. Kuntoutujat ovat olleet ennen ammatillisen kuntoutuksen aloittamista joko työkyvyttömyyseläkkeellä/kuntoutustuella tai osatyökyvyttömyyseläkkeellä/osakuntoutustuella. Kuvio 8. kuvaa eläketaustaisia kuntoutuksensa päättäneitä. Henkilöt olivat eläkkeellä, lähinnä kuntoutustuella aloittaessaan ammatillisen kuntoutuksensa.

Kuvio 8. Varman vuoden 2008 kuntoutuksensa päättäneiden seuranta, eläkkeeltä kuntoutukseen lähteneet (n=224), Eläketurvakeskus.

Vuonna 2008 kuntoutuksen päättäneistä eläketaustaisista kuntoutujista 48,6 % (n=109) palasi takaisin työelämään. He ovat myös hyvin pysyneet työelämässä, koska vuonna 2011 työssä oli edelleen 42,3 % (n=95). Voidaan todeta, että eläketaustaisista kuntoutujista joka toinen kuntoutui työelämään. Vuodesta 2008 työttömien määrä oli laskenut eläketaustaisten ryhmässä. Vuonna 2011 kuntoutujista joka seitsemäs (n=32) oli jäänyt työttömäksi. Täyden työkyvyttömyyseläkkeen määrä oli noussut vuodesta 2008 vuoteen 2010, 5,4 prosenttiyksikköä (n=12). Vuonna 2011 määrä oli hieman laskenut, jolloin täydellä työkyvyttömyyseläkkeellä oli joka kolmas vuonna 2008 kuntoutuksen päättäneistä. Syynä työkyvyttömyyseläkkeen myöntämiselle voi olla sairauden eteneminen. Kaikkien kuntoutujien kohdalla työkyvyttömyyden uhkaa ei voida kuntoutustoimenpitein poistaa tai siirtää. Osatyökyvyttömyysratkaisuja on ollut eniten vuonna 2010. Tulos kertoo sen, että osa eläketaustaisista on ammatillisen kuntoutuksen jälkeen kuntoutunut sen verran, että pystyvät työskentelemään osaaikaisesti. Työkyvyttömyyseläkkeen lykkääminen säästää kustannuksia ja osatyökyvyttömyyseläke on edullisempi vaihtoehto kuin kuntoutujan jääminen kokonaan työkyvyttömyyseläkkeelle (Saarnio 2012: 26).

Alla oleva kuvio esittelee vuoden 2008 kuntoutuksen päättäneiden seurantalukujen tulokset. Kuvio 9. kuvaa niitä ammatillisen kuntoutuksensa päättäneitä, jotka tulivat kuntoutukseen työelämästä. Tämän ryhmän toimeentulokorvaus oli pääsääntöisesti kuntoutusraha. Olen käyttänyt termiä työelämästä kuntoutukseen tulleet.

Kuvio 9. Varman vuoden 2008 kuntoutuksensa päättäneiden seuranta, työstä tai työttömyydestä kuntoutukseen lähteneet (n=696), Eläketurvakeskus.

Kuviosta voi nähdä, että kuntoutustaustalla on merkitystä kuntoutuksen lopputulokseen. Työelämästä tullut kuntoutuja palaa kuntoutuksen päättyessä eläketaustaista yleisemmin takaisin työelämään (Saarnio 2012: 27). Vuonna 2008 kuntoutuksen päättäneistä henkilöistä 58,8 % (n=490) palasi työelämään ja vuonna 2011 heistä edelleen 49 % (n= 394) jatkaa työelämässä. Voidaan todeta, että ammatillinen kuntoutus on onnistunut, koska kuntoutujat jatkavat vielä kolmen vuoden kuluttua työelämässä. Vuonna 2008 työttömiä oli 18,7 % ja vuosina 2009-2010 työttömien määrät olivat hieman nousussa, kun taas vuonna 2011 työttömien määrä (18,4 %) oli lähes vuoden 2008 tasolla. Osa kuntoutujista jäi kuntoutuksen jälkeen työttömiksi vaikkakin he olivat aloittaneet kuntoutuksen työelämästä. Tähän voi olla syynä, työkyvyn aleneminen tai yleinen työmarkkinatilanne. Kuntoutustoimenpiteistä huolimatta osalla työelämästä tulleista kuntoutujista työkyky heikkeni niin paljon, että

työkyvyttömyyseläke ratkaisu tuli ajankohtaiseksi. Täyden työkyvyttömyyseläkkeen myönnöt olivat nousseet vuodesta 2008 vuoteen 2011 mennessä 10 prosenttiyksikköä.

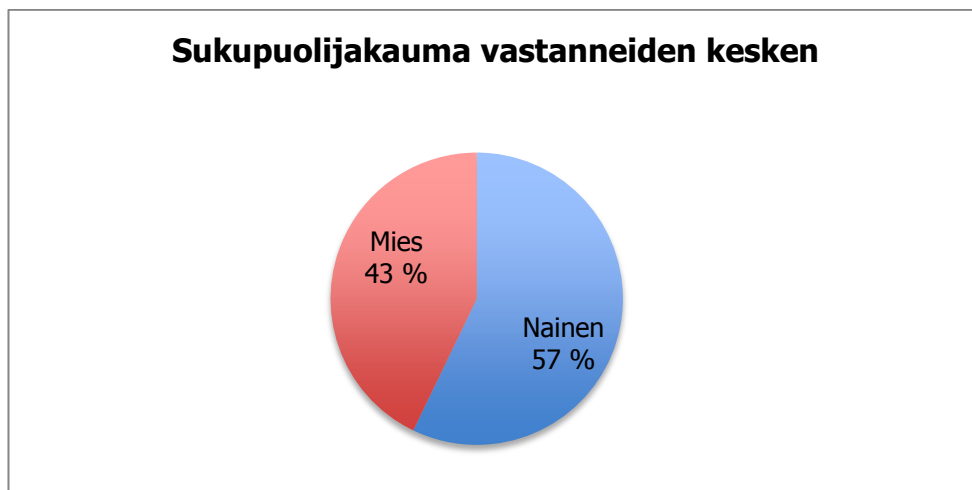
Seurantatilastojen tarkoitus oli tuoda esiin työllistymisen näkökulma, joten tilastojen analyysissä ei voida analysoida taustatekijöitä esitettyihin tuloksiin. Tuloksista voidaan nähdä, että suurin osa kuntoutujista on pysynyt työelämässä kolmen vuoden tarkasteluajalla. Nähtävissä on myös se, että sairaus on edennyt tai työkyvyttömyyden uhka ei ole poistunut, jonka seurauksena kuntoutuja on jäänyt työkyvyttömyyseläkkeelle. Osa kuntoutujista on myös saavuttanut eläkeiän ja näin ollen siirtynyt ansaitulle vanhuuseläkkeelle. Aiemmissä tutkimuksissa on kerrottu, että kuntoutujan työkyvyllä, pystyvyyskokemuksella ja eläkeorientaation puuttumisella oli selkeä yhteys kuntoutuksen jälkeiseen työllisyyteen. On myös todettu, että psykologisten tekijöiden voimakas merkitys kuntoutuksen onnistumiselle osoittivat sen, että psykologisilla tekijöillä on jopa suurempi merkitys työhön palaamiselle kuin terveyden paranemisella. (Gould ym. 2012: 222.).

8 Tulokset

Tässä opinnäytetyössä tulokset kuvataan niin, että ensin esitetään vastaajien taustatiedot. Tämän jälkeen tulokset esitetään tutkimuskysymyksittäin opinnäytetyön kyselyn muuttujaluettelon mukaisesti. Vastaajista naisia oli 57 % ja miehiä 43 %. Tulokset kuvataan kuvioin ja avoimet kysymykset ovat jaettu teeman mukaisesti. Kyselytutkimukseen vastasi 105 henkilöä, joiden ammatillinen kuntoutusprosessi oli päättynyt vuoden 2011 aikana. Opinnäytetyön kyselyyn vastanneiden vastausprosentiksi muodostui 35 %.

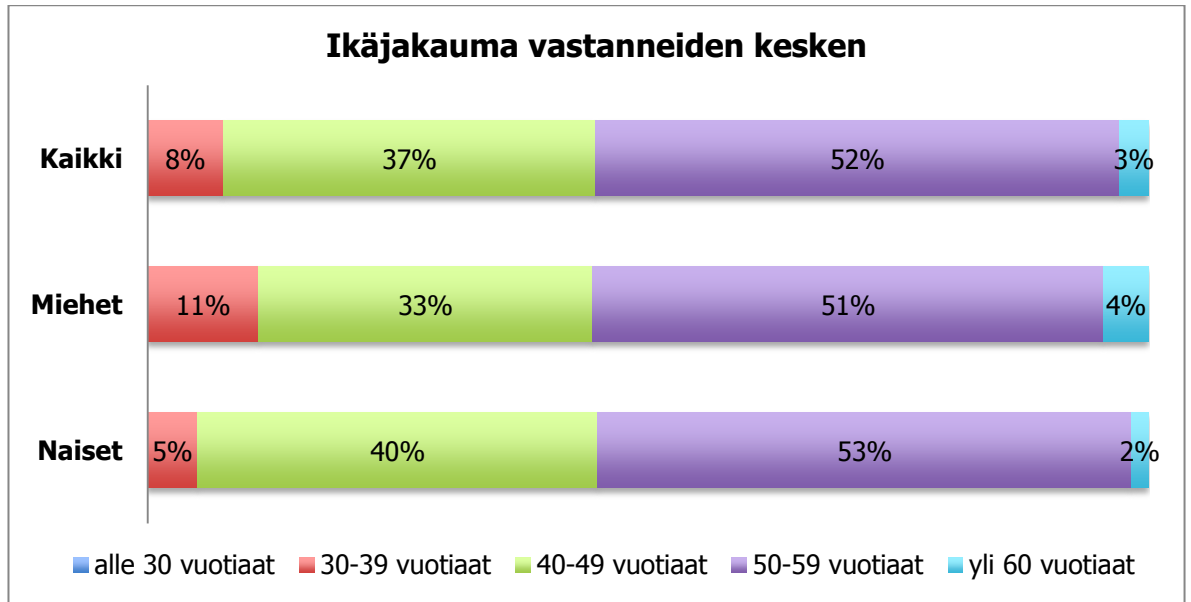
8.1 Vastanneiden taustatiedot

Aineistossa on ainoastaan ammatillisen kuntoutusohjelman läpikäyneet kuntoutujat. Kyselyyn vastanneista naisia oli 57 % (n=60) ja miehiä 43 % (n=45). Alla oleva kuva kertoo vastanneiden sukupuolijakauman eli naisten ja miesten vastausprosentit.

Kuvio 10. Vastaajien sukupuolijakauma

Alla oleva kuva esittää vastanneiden ikäjakauman sukupuolen mukaan vuonna 2011.

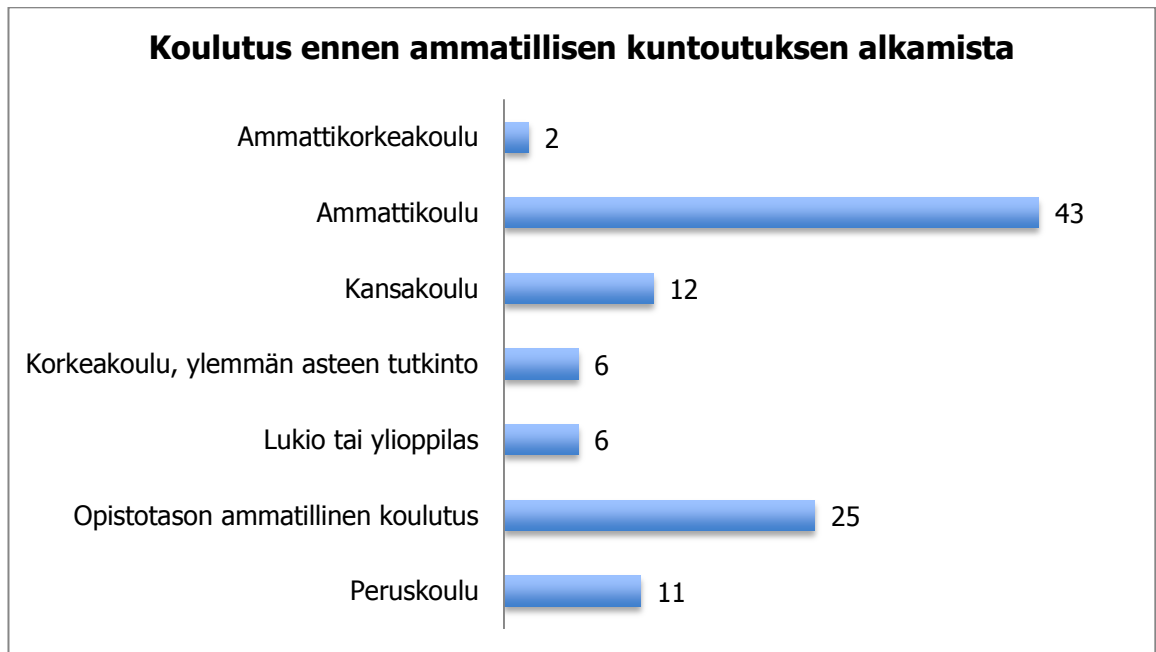

Kuvio 11. Vastaajien ikäjakauma sukupuolen mukaan.

Kaikista vastanneista kuntoutujista ikäjakauma rakentuu niin, että alle 30 -vuotiaita oli 0 % (n=0), ikäluokkaan 30-39 -vuotiaat vastaajia oli 8 % (n=8), toiseksi eniten vastanneita oli ikäluokassa 40-49 -vuotiaat, jossa vastaajia oli 37 % (n=39), eniten vastanneita oli ikäluokassa 50-59 -vuotiaat, jossa vastaajia oli 52 % (n=55). Yli 60 -vuotiaita vastaajia oli 3 % (n=3).

Vastanneiden kesken on tarkasteltu ikäjakaumaa sukupuolen mukaan. Ikäryhmässä 30-39 -vuotiaat miehiä oli enemmän (11 %) kuin naisia (5 %). Naisia (40%) oli ikäryhmässä 40-49 -vuotiaat enemmän kuin miehiä (33%). Vastaajista ikäryhmässä 50-59 -vuotiaat naisia (53%) oli hiukan enemmän kuin miehiä (51%), kun taas yli 60 -vuotiaita miesvastaajia oli 4 % ja naisia 2%. Kaikista vastaajista suurin ikäluokka oli 50-59 -vuotiaat (52%).

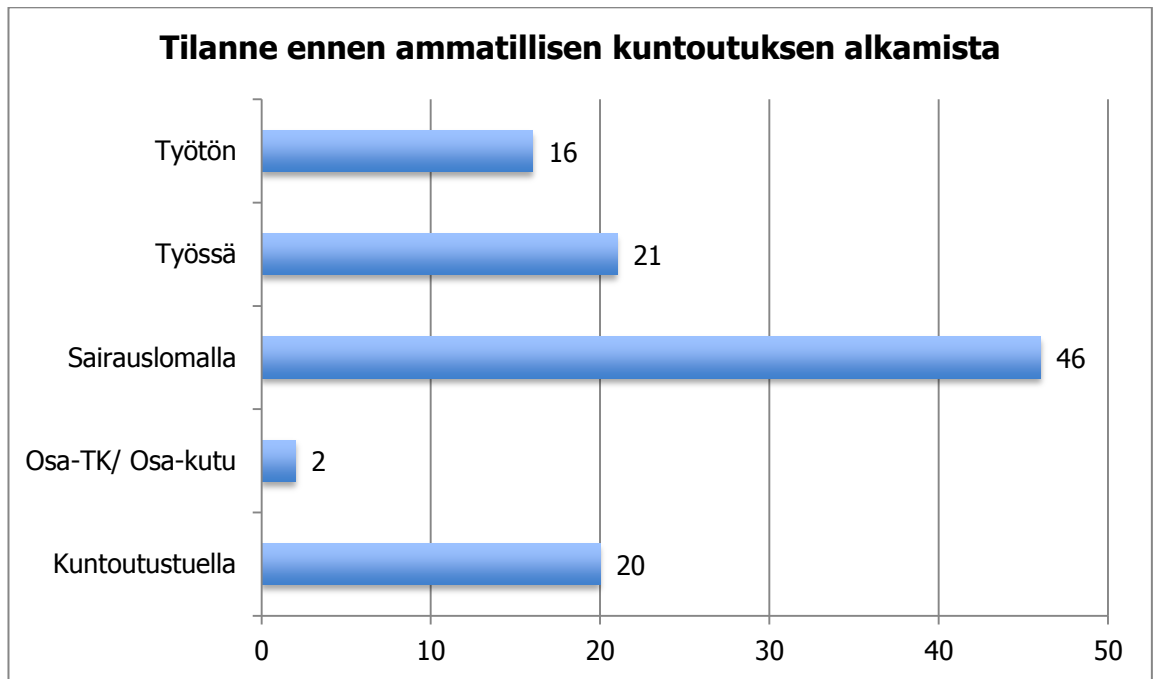
Seuraava kuvio esittelee vastaajien koulutustaustan ennen ammatillisen kuntoutuksen alkamista.

Kuvio 12. Vastaajien aikaisempi koulutus ennen kuntoutuksen alkamista, lukumäärä.

Kysymyksessä, jossa selvitettiin kuntoutujan koulutusta ennen kuntoutuksen alkamista, kävi ilmi, että vastaajista 11 % (n=12) on käynyt kansakoulun, peruskoulun 10 % (n=11), lukion 6 % (n=6). Ammattikoulun käyneitä oli 41 % (n=43). Opistotason ammatillisen koulutuksen käyneitä oli 24 % (n=25). Ammattikorkeakoulututkinnon oli käynyt 2 % (n=2) vastaajista. Korkeakoulu/alemmän asteen tutkintoa ei ollut yksikään suorittanut 0 % (n=0) ja korkeakoulu/ylemmän asteen tutkinnon oli käynyt 6 % (n=6).

Alla oleva kuvio esittelee vastaajien tilanteesta ennen ammatillisen kuntoutuksen alkamista.

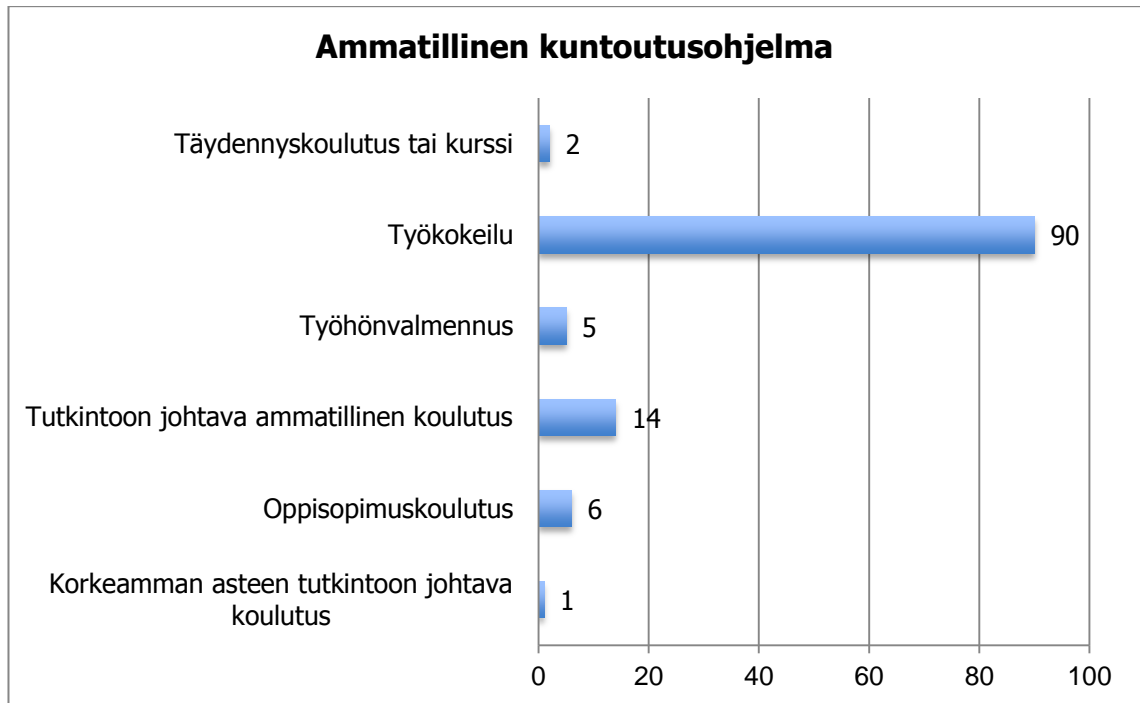

Kuvio 13. Vastaajien tilanne ennen ammatillisen kuntoutuksen alkamista, lukumäärä.

Kysymyksessä, jossa selvitettiin vastaajien tilannetta ennen ammatillisen kuntoutuksen alkamista, selvisi, että työssä oli 20 % (n=21) ja työttömänä 15 % (n=16). Lähes puolet 44 % (n=46) oli sairauslomalla ennen ammatillisen kuntoutuksen alkamista. Työkyvyttömyyseläkkeellä/kuntoutustuella oli 19 % (n=20) vastaajista ja osatyökyvyttömyyseläkkeellä tai osakuntoutustuella oli vain 2 % (n=2).

8.2 Kuntoutujan ammatillinen kuntoutusohjelman sisältö ja ammatillisen tilanteen muutos

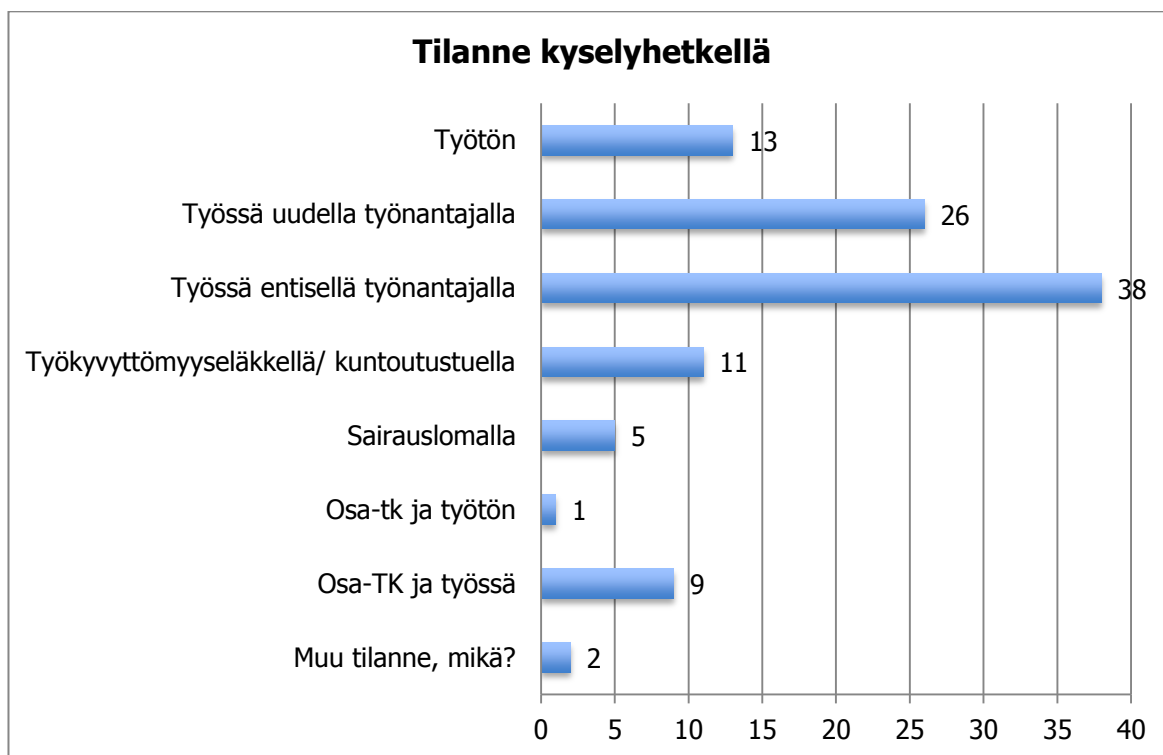
Seuraava kuvio esittelee vastaajien ammatillisen kuntoutuksen kuntoutusohjelman.

Kuvio 14. Vastaajien ammatillisen kuntoutuksen kuntoutusohjelma, lukumäärä.

Vastaajien kesken enemmistöllä 79 % (n=95) ammatillinen kuntoutus oli koostunut pääasiassa työkokeiluna ja työhönvalmennuksena. Tarkemmin eriteltynä vastaajista 75 % (n=90) kuntoutusohjelma oli työkokeilu ja 4 % (n=5) työhönvalmennus oli kuntoutusohjelmana. Tämä saattaa johtua siitä, että osalla vastaajista oli jo työpaikka valmiina huolimatta siitä, oliko kuntoutuja työssä vai sairauslomalla ennen ammatillisen kuntoutuksen alkamista. Osalla vastaajista ammatillisen kuntoutuksen muoto oli koulutus 20 % (n=23). Tarkemmin eriteltynä vastaajista 12 % (n=14) suoritti tutkintoon johtavan ammatillisen koulutuksen, 5 % (n=6) suoritti oppisopimuskoulutuksen, 2 % (n=2) suoritti täydennyskoulutuksen tai kurssin ja 1 % (n=1) suoritti korkeamman asteen tutkintoon johtavan koulutuksen. Elinkeinotukea sai 1 % (n=1) ja 1 % (n=1) suoritti jonkun muun kuntoutusohjelman. Useimmilla vastaajista saattoi olla kuntoutusohjelman aikana kaksi ohjelmaa, esimerkiksi työkokeilu ja koulutus.

Seuraava kuvio esittelee kuntoutujien tilanteen kyselyhetkellä, kun ammatillinen kuntoutus on päättynyt.

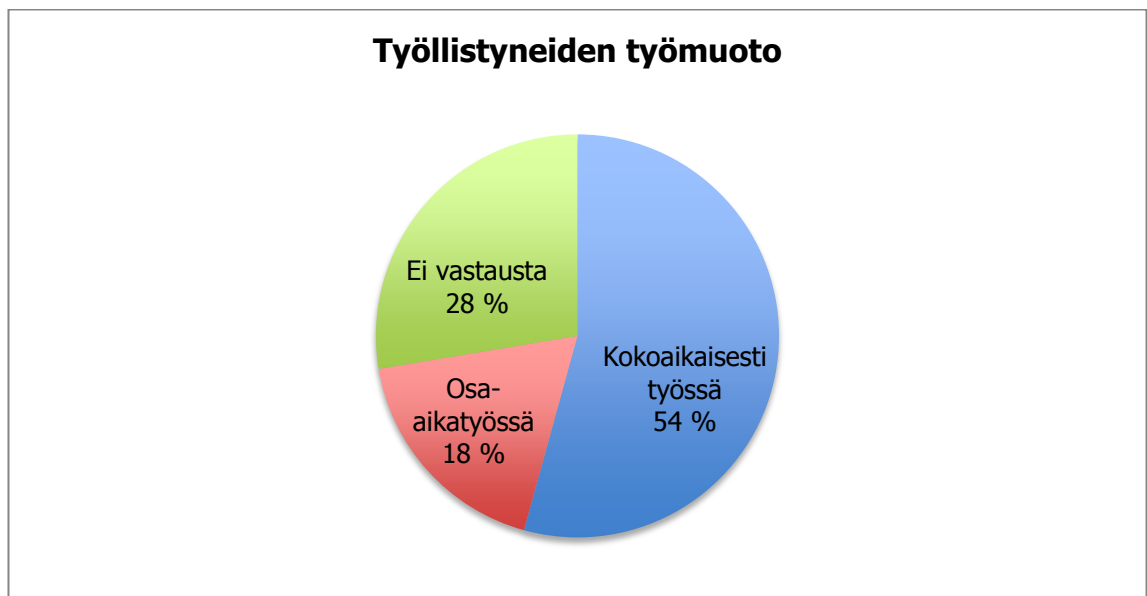
Kuvio 15. Vastaajien tilanne ammatillisen kuntoutuksen jälkeen vuonna 2011, lukumäärä.

Kysyttäessä vastaajien tilannetta kyselyhetkellä heistä 61 % oli työssä (n=64). Tarkemmin eriteltynä heistä 36 % (n=38) oli työssä entisellä työnantajalla ja 25 % (n=26) oli työssä uudella työnantajalla. Vastaajista työttömänä oli 12 % (n=13), joka on 5 % vähemmän kuin ennen ammatillisen kuntoutuksen alkamista. Sairauslomalla heistä oli 5 % (n=5). Saatujen tuloksien perusteella sairauslomalla oli 36 prosenttiyksikköä vähemmän kuin ennen ammatillisen kuntoutuksen alkutilannetta. Työkyvyttömyyseläkkeellä/kuntoutustuella heistä oli 10 % (n=11), joka on 6 % vähemmän kuin ennen ammatillisen kuntoutuksen alkamista. Osatyökyvyttömyyseläkkeellä/osakuntoutustuella ja työssä oli 9 % (n=9) ja osatyökyvyttömyyseläkkeellä/osakuntoutustuella ja työtön oli 1 % (n=1).

8.3 Työllistyminen

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää, miten Varman ammatillisen kuntoutusprosessin jälkeen kuntoutujien tilanne on edennyt ja miten se on vaikuttanut heidän ammatilliseen tilanteeseensa. Tarkoituksena on hahmottaa ammatillisen kuntoutuksen läpikäyneiden työllistymistä. Tulosten perusteella voidaan todeta, että enemmistö vastanneista on työllistynyt ammatillisen kuntoutuksen jälkeen.

Seuraava kuvio esittelee työllistyneiden kuntoutujien työmuodon.

Kuvio 16. Vastaajien työskentelymuoto ammatillisen kuntoutuksen jälkeen.

Kysyttäessä vastaajien työllistymisen työmuodosta, vastaajista 54 % (n=57) työskentelee kokopäiväisesti ja 18 % (n=19) on osa-aikatyössä. Vastaajista 28 % (n=29) jätti vastaamatta kysymykseen. Syynä vastaamaan jättämisessä voi olla sairausloma, työkyvyttömyyseläke/kuntoutustuki, osatyökyvyttömyyseläke/osakuntoutustuki tai työttömyys.

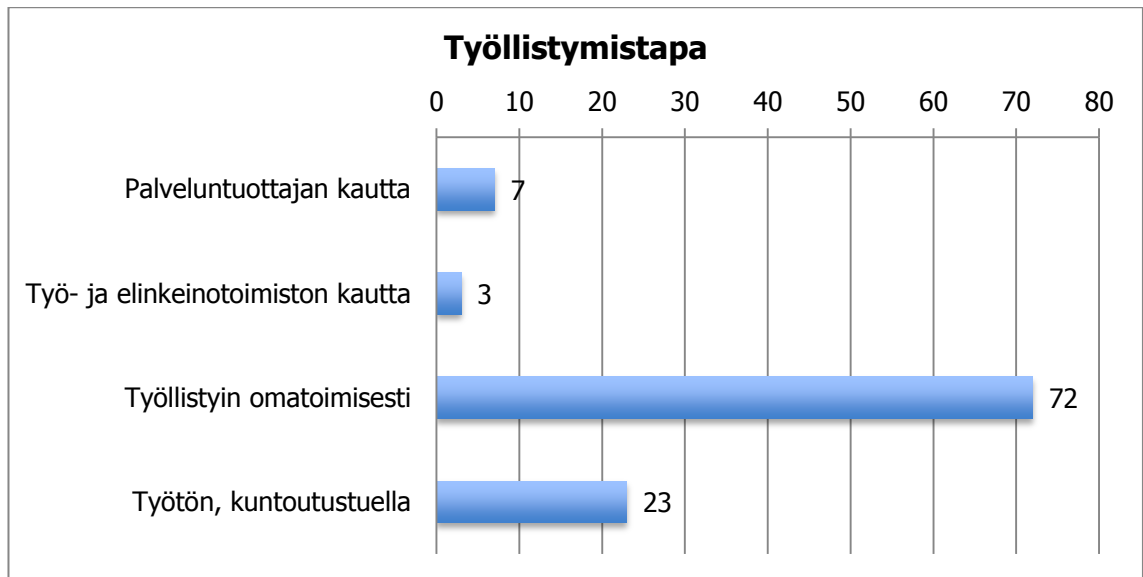
Seuraava kuvio esittelee, missä ajassa kuntoutujat ovat työllistyneet.

Kuvio 17. Vastaajien työllistymisaika, lukumäärä.

Tulosten perusteella vastaajista oli työllistynyt ammatillisen kuntoutuksen päätyttyä 61 % ja alle kuukaudessa 54 % (n=57). Voidaan todeta, että kuntoutujat työllistyivät heti kuntoutusohjelman jälkeen. Vastanneista 1-3 kuukautta työllistymiseen kului 7 % (n=7) ja 3-6 kuukautta työllistymiseen kului 14 %:lla (n=15) vastanneista. Vastanneista työllistyi 7-12 kuukaudessa 1 % (n=1) ja 1 % (n=1) kertoi työllistyneensä 12 kuukaudessa. Vastanneista 16 % (n=17) jäi työttömäksi ja 7 % (n=7) joutui terveydellisistä syistä jäämään eläkkeelle.

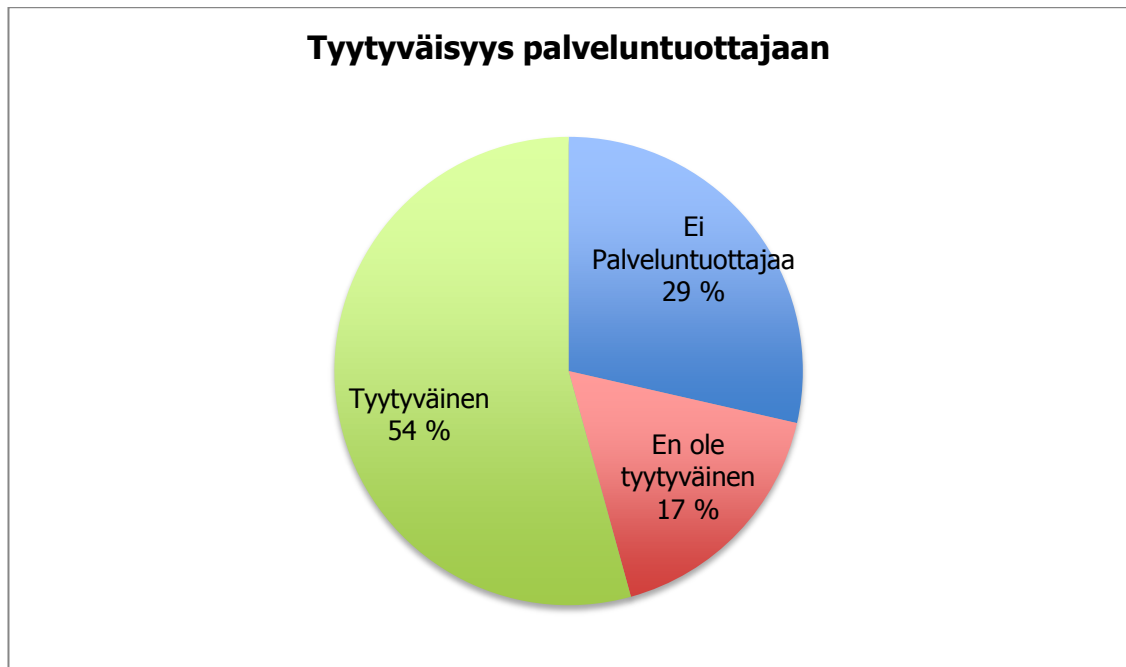
Seuraava kuvio esittelee, miten vastaajat olivat työllistyneet.

Kuvio 18. Vastaajien työllistymistapa, lukumäärä.

Kysymykseen, jossa selvitettiin työllistymistapaa, vastaajista 3 % (n=3) työllistyi Työ- ja elinkeinotoimiston kautta, heistä 69 % (n=72) työllistyi omatoimisesti ja 7 % (n= 7) Palveluntuottajan kautta. Tuloksien perusteella totean, että vastanneista 22 % (n=23) on joko työttömänä tai työkyvyttömyyseläkkeellä/kuntoutustuella.

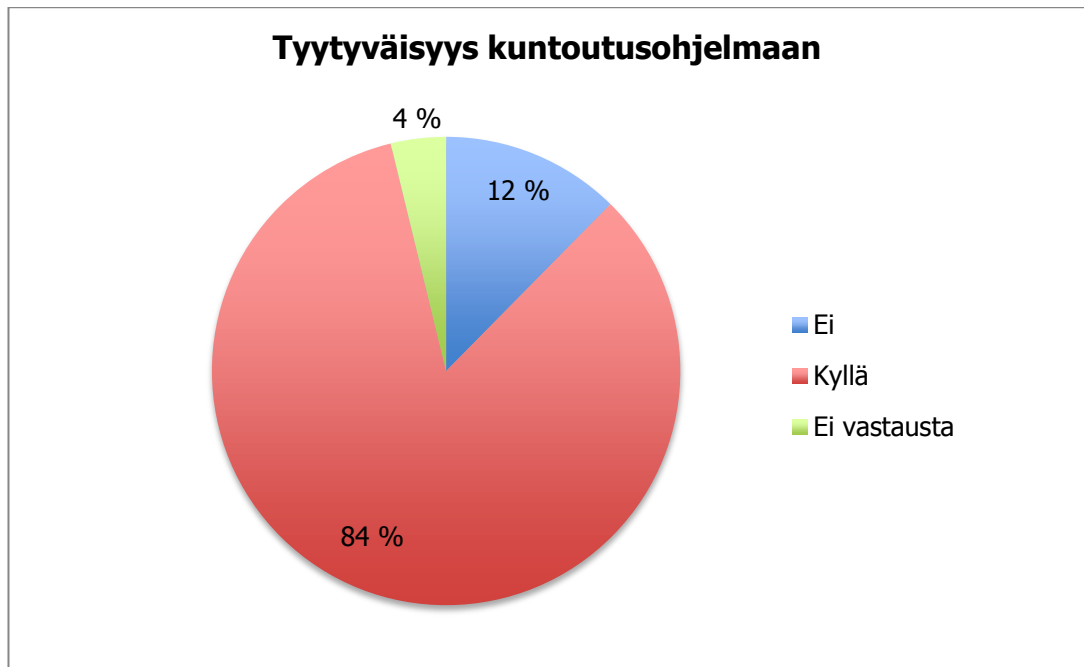
Seuraava kuvio esittelee vastaajien tyytyväisyyttä palveluntuottajaan.

Kuvio 19. Vastaajien tyytyväisyys palveluntuottajiin

Kyselyn perusteella 54 % (n=57) vastanneista oli tyytyväisiä palveluntuottajan tarjoamien palveluiden onnistumiseen. Vastaajilta tiedusteltiin, minkä verran tukea ja apua he olivat saaneet palveluntuottajilta kuntoutusprosessin aikana. Palveluntuottajilta saatu palvelu auttoi heitä kuntoutussuunnitelman laadinnassa 60 %. Vastanneista 24 % koki saavansa tukea työllistymiseen ja 16 % jaksamiseen. Palveluntuottajan palvelut olivat auttaneet useammassa vastausvaihtoehdossa useimpia tyytyväisiä asiakkaita, kysymykseen vastanneista asiakkaista. Kun taas 17 % (n=18) vastanneista eivät olleet tyytyväisiä palveluntuottajien tarjoamaan palveluun. 29 % (n=30) ilmoitti kyselyssä, että heillä ei ollut palveluntuottajaa kuntoutusohjelman aikana.

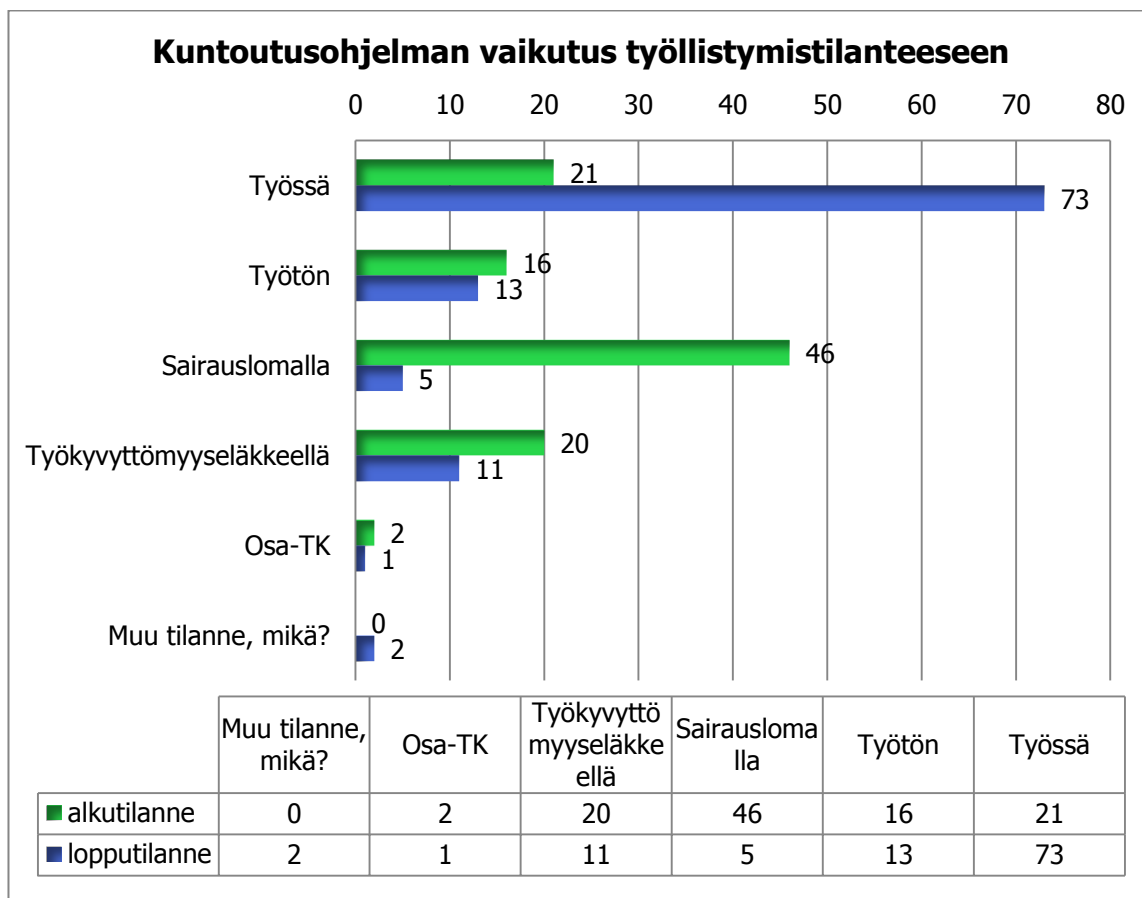
Seuraava kuvio esittelee vastaajien tyytyväisyyttä kuntoutusohjelmaan.

Kuvio 20. Vastaajien tyytyväisyys kuntoutusohjelmaan

Kun kysyttiin vastaajilta tyytyväisyyttä toteutettuun kuntoutusohjelmaan, enemmistö 84 % (n=88) oli tyytyväisiä kuntoutusohjelman toteutukseen. Heistä 12 % (n=13) koki, että kuntoutusohjelma ei ollut heidän toiveidensa mukainen ja 4 % (n=4) ei vastannut kysymykseen. Vastaajista enemmistöllä (71 %) ammatillinen kuntoutus oli toteutettu pääasiassa työkokeiluna tai työhön valmennuksena. Kolmanneksella (28 %) toteutunut kuntoutusohjelma oli koulutus.

Alla oleva kuvio esittää kuntoutusohjelman vaikutuksen työllistymistilanteeseen sekä kuntoutujien muuttuneen tilanteen. Kuviossa nähdään kuntoutujien alku- ja lopputilanne.

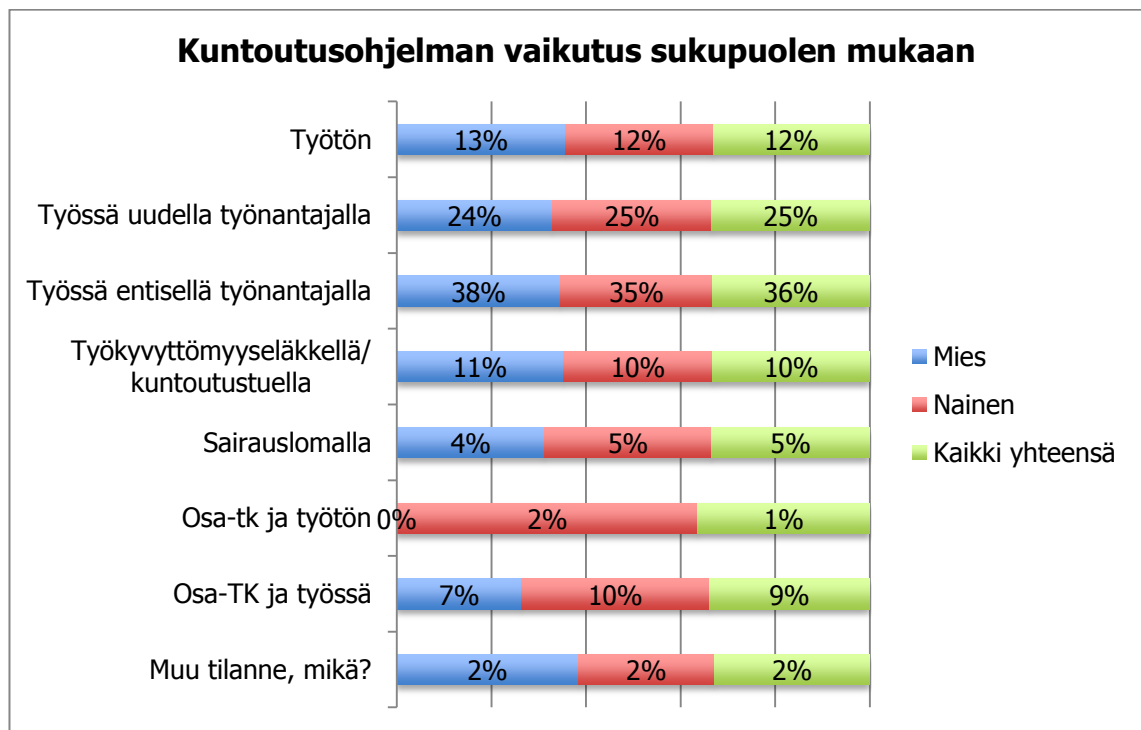
Kuvio 21. Kuntoutusohjelman vaikutus työllistymistilanteeseen, lukumäärä.

Opinnäytetyön tärkeimpänä tavoitteena oli selvittää ammatillisen kuntoutuksen läpikäyneiden työllistymistä. Vastauksien perusteella voidaan todeta, että 70 % (n=73) työllistyi ammatillisen kuntoutuksen jälkeen. Heistä 61 % (n=64) työllistyi kokoaikaisesti tai osa-aikaisesti ilman osatyökyvyttömyyseläketä/osakuntoutustukea. Vastaajista 9 %:lla (n=9) taustalla oli osatyökyvyttömyyseläke/osakuntoutustuki työn rinnalla. Vastaajat, joilla oli osatyökyvyttömyyseläke ja työ liitettiin heidät työssä oleviin. Perusteluna on se, että työ on ensisijainen eläkkeeseen nähden ja työssä olevat vähentävät eläkemenoja. Kokonaistyöllisyysprosentti nousi 50 prosenttiyksiköllä alkutilanteesta. Ilman eläkettä olevien vastaajien työllisyysprosentti nousi 39 prosenttiyksiköllä. Työttömyys laski vastaajien kesken 3 prosenttiyksiköllä alkutilanteesta. Suurin muutos oli sairauslomalla olevat vastaajat kuntoutuksen alkaessa. Heistä 44 % (n=46) oli sairauslomalla. Ammatillisen kuntoutuksen

kuntoutusohjelman jälkeen sairauslomalla oli enää vain 5 % (n=5). Positiivinen muutos alkutilanteeseen on merkittävä, sillä se oli 39 prosenttiyksikköä. Kun tarkastellaan työllistymistä alku- ja lopputilanteessa, tulos on hyvä, ja voidaan todeta, että ammatillisella kuntoutuksella on työllistymiseen merkittävä vaikutus.

Työkyvyttömyyseläkkeellä/kuntoutustuella olevien määrä väheni 9 prosenttiyksiköllä (n=11) ja vastaavasti osatyökyvyttömyyseläkkeellä/osakuntoutustuella olevien määrä nousi 8 prosenttiyksiköllä (n=10). Tulosten perusteella voidaan todeta, että ammatillinen kuntoutus vaikuttaa myönteisesti työkyvyttömyyseläkkeellä/kuntoutustuella olevien kuntoutumiseen.

Alla oleva kuvio esittää ammatillisen kuntoutuksen päättäneiden työllistymisprosentit sukupuolen mukaan.

Kuvio 22. Kuntoutusohjelman vaikutus työllistymistilanteeseen sukupuolen mukaan.

Kuviossa 22. tarkastellaan kuntoutusohjelman vaikutusta sukupuolen mukaan. Luokasta kaikki työllistyi 61 %, 9 % vastaajista oli osa-työkyvyttömyyseläkkeellä/osakuntoutustuella ja työssä. Työllisyysprosentti on 73 %.

Vastaajista 12 % jäi työttömäksi. Sairauslomalla heistä oli 5 %, työkyvyttömyyseläkkeellä/kuntoutustuella 10 % ja osatyökyvyttömyyseläkkeellä /osakuntoutustuella ja työtön oli 1 % ja muu tilanne 2 %.

Miehistä työllistyi ilman eläkettä 62 % ja naisista työllistyi ilman eläkettä 60 %. Miesten työelämään sijoittuminen onnistui jonkin verran naisia paremmin. Naisista lähes joka yhdeksäs jäi työttömäksi ammatillisen kuntoutuksen jälkeen kun taas miehistä työttömäksi jäi noin joka kahdeksas. Sairauslomalla naisia oli vain kolme henkilöä ja miehiä vain kaksi henkilöä. Naisista kuusi siirtyi työkyvyttömyyseläkkeelle/kuntoutustuelle ja miehistä viisi. Osatyökyvyttömyyseläkkeelle/osakuntoutustuelle naisista siirtyi seitsemän ja kuusi heistä siirtyi osatyökyvyttömyyseläkkeen rinnalla työelämään tehden osa-aikakaista työtä. Miehistä vain kolme jäi osatyökyvyttömyyseläkkeelle ja he jatkavat työelämässä osa-aikaisesti.

8.4 Kokonaistuloksia kuntoutusohjelmasta, työllistymisestä ja työllistymisajasta

Tarkasteltaessa työllistymisen kokonaistilannetta vastaajien kesken esitettyihin taustamuuttujiin voidaan todeta kuntoutuksen onnistuneen työllistymisen näkökulmasta. Tarkastelun kohteeksi otin vastaajat, jotka olivat työllistyneet kuntoutusohjelman jälkeen. Tarkemmalla tarkastelulla (taulukko 4.) voidaan nähdä kuntoutusohjelman jaottelu, työllistykö kuntoutuja entiselle työnantajalle vai uudelle työnantajalle ja voidaan myös nähdä työllistymisen todellinen työllistymisaika. Vastaajien kesken jaoin kuntoutusohjelman kahteen eri ryhmään. Ryhmät ovat työpaikkakuntoutus ja koulutus. Työpaikkakuntoutuksen ryhmässä ovat työkokeilut ja työhönvalmennukset ja koulutuksen ryhmässä ovat täydennyskoulutukset, oppisopimuskoulutukset ja tutkintoon johtavat koulutukset. Taulukoissa käytän sanaa entinen työnantaja. Tämä tarkoittaa sitä, että kuntoutuja palaa samalle työnantajalle, josta hän oli jäänyt sairauslomalle tai aloittanut ammatillisen kuntoutuksen.

Taulukko 4. Kokonaistulos kuntoutusohjelmista, työllistymisestä ja työllistymisajasta.

Kokonaistulos kuntoutusohjelmista, työllistymisestä ja työllistymisajasta

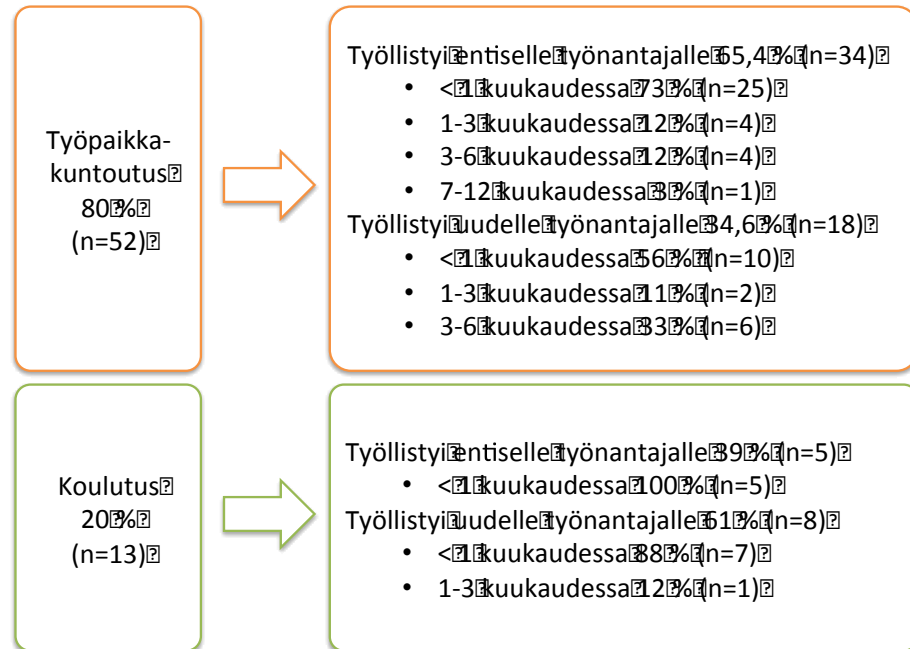
Kuntoutusohjelma		
Työllistyminen		
Työllistymisaika		

Työllistyneiden vastaajien kuntoutusohjelma jakaantui niin, että 20,3 prosenttia vastaajista suoritti jonkin asteisen koulutuksen ja 79,7 prosenttia työllistyi työkokeilun tai työhönvalmennuksen kautta. Heistä 59,4 prosenttia työllistyi entiselle työnantajalle ja 40,6 prosenttia työllistyi uudelle työnantajalle. Työllistyminen kuntoutusohjelman päätyttyä enemmistö 72,3 prosenttia työllistyi alle kuukaudessa. 9,2 prosenttia vastanneista työllistymiseen kului 1-3 kuukautta. 3-6 kuukautta työllistymiseen kului 16,9 prosentilla vastanneista. Vastanneista 1,5 % mainitsi työllistyneen 7-12 kuukaudessa ja kukaan ei työllistynyt 12 kuukauden jälkeen kuntoutusohjelman päättymisestä.

Seuraavassa taulukossa kuvataan työllistymistä vielä tarkemmalla tasolla. Tarkoitus oli verrata työpaikkakuntoutuksen ja koulutuksen välistä työllistymistä ja sitä, kuinka nopeasti kuntoutusohjelman jälkeen kuntoutuja työllistyi eri kuntoutusohjelmasta. Työllistykö kuntoutuja entiselle työnantajalle vai uudelle työnantajalle.

Taulukko 5. Työpaikkakuntoutuksen ja koulutuksen tulos työllistymisen muotoon ja aikaan.

Työpaikkakuntoutuksen ja koulutuksen jälkeiseen työllistymiseen kestänyt aika

Työpaikkakuntoutuksen ryhmästä työllistyi entiselle työnantajalle enemmistö (65,4 %) vastanneista. Heistä alle kuukaudessa työllistyi melkein puolet (73 %). Vastaaajista 12 prosenttia työllistyi 1-3 kuukaudessa. Vastaaajista 12 prosenttia kertoi työllistyneensä 3-6 kuukaudessa ja 3 prosenttia työllistyi 7-12 kuukaudessa. Uudelle työnantajalle vastaaajista työllistyi kolmannes (34,6 %). Heistä alle kuukaudessa työllistyi 56 prosenttia. 11 prosentilla työllistymiseen kului 1-3 kuukautta, 33 prosenttia työllistyi 3-6 kuukaudessa ja yksikään vastaaajista ei työllistynyt 12 kuukauden tai pidemmän ajan jälkeen.

Koulutuksen ryhmästä työllistyi entiselle työnantajalle 39 prosenttia vastaaajista. Heistä alle kuukaudessa työllistyi kaikki vastaaajat (100 %). Uudelle työnantajalle vastaaajista työllistyi 61 prosenttia. Heistä alle kuukaudessa työllistyi 88 prosenttia. Vastaaajista 12 prosenttia kertoi työllistyneen 1-3 kuukaudessa. Vastauksien perusteella voidaan todeta, että työllistyminen koulutuksen kautta on hyvin nopea ja että uuden koulutuksen saaneet kuntoutujat työllistyvät uudelle työnantajalle. Entiselle työnantajalle työllistyy kaikki (100 %). Voidaan myös todeta, että työkokeilujen ja

työhönvalmennuksien kautta työllistytään entiselle työnantajalle. Kolmannes työllistyy uudelle työnantajalle, joka on erinomaisen hyvä tulos. Työpaikkakuntoutujilla työllistymisaika on hiukan pidempi kuin koulutuksen läpikäyneillä kuntoutujilla. Tämä saattaa johtua siitä, että ensin on työkokeiluja työllistymisen pohjalla ennen varsinaista työllistymistä.

Kuntoutuksen onnistumista voidaan selittää sillä, että kuntoutusohjelma oli toteutunut hyvin enemmistöllä vastaajista. Vastausten perusteella voidaan todeta, että kuntoutujan oma osallistuminen kuntoutussuunnitelman tekoon sekä aktiivisuus ovat myös selitys onnistuneelle kuntoutukselle. (viittaus lukuun 2. Rissanen – Aalto 2002: 9.)

8.5 Avoimien vastauksien tulokset

8.5.1 Tyytyväisyys palveluntuottajan tarjoamaan palveluun

Vastaajilta tiedusteltiin avointen kysymysten kautta kokemuksia, kuten onnistumista, palveluntuottajan tarjoamista palveluista. Kuvio 16 osoittaa tyytyväisyyttä ja tyytymättömyyttä palveluntuottajan tarjoamaan palveluun. Ryhmä (n=39), jossa ammatillinen kuntoutusohjelma oli vastaajien toiveiden mukainen ja kuntoutusohjelmana oli työkokeilu tai työhönvalmennus. Tämä ryhmä oli myös tyytyväinen palveluntuottaja palveluun. Tyytyväisyyttä vastaajat kokivat, että palvelu oli asiakasystävällistä ja asiantuntevaa. Varmaa kiiteltiin uudesta mahdollisuudesta.

Erittäin positiivista. Lääkäri ottaa huomioon kaikki mahdollisuudet. –Mies 101.

Hyvä, sain apua, kun sitä tarvitsin, neuvoa, opastusta. Mahdollisuuden hakea itse työkokeilupaikan. –Mies 99.

Hyvät kokemukset. Asiat eteni ja omat toiveeni otettiin huomioon. Pääsin työkokeiluun haluamaani paikkaan ja sain sieltä myös töitä työkokeilun jälkeen. –Nainen 80.

Erittäin hyvä, kannustava ja osaava palvelu. Ei moitittavaa, olen hyvin tyytyväinen palveluun. –Mies 21.

Vastauksista nousi esiin myös se, että vastaajat olivat saaneet ammatillista apua ja heidän henkinen hyvinvointi oli lisääntynyt.

Vastaajat (n=12), joiden ammatillinen kuntoutusohjelma oli toiveiden mukainen ja koulutusohjelmana oli koulutus, olivat he myös tyytyväisiä palveluntuottajan palveluun. Vastaajien mielestä palvelukokemukset olivat myönteisiä.

Sain oikein hyvää palvelua! Sain päivitettyä nykyistä osaamistani työssäni. Samalla sain aikaa sopeutua taas työelämään. –Mies 16.

Ottivat tosissaan kaikki kipuni ja ensimmäinen paikka, jossa sain niihin apua, monien turhien lääkäri ja sairaalareissujen jälkeen. Ottivat huomioon leskeksi tuloni sairauteni aikana ja sain siihen ammatillista apua. –Nainen 102.

Niistä, joilla ammatillisena kuntoutusohjelmana oli työkokeilu tai joilla työhönvalmennus ei ollut toiveiden mukainen, osa (n=3) oli kuitenkin tyytyväisiä palveluntuottajan tarjoamaan palveluun.

Sain hyvää asiantuntevaa palvelua heti alussa. Myöhemmin henkilövaihdokset heikensivät palvelutasoa. Olen kuitenkin kokonaisuudessaan ihan tyytyväinen, sillä työllistyin palveluntuottajan ansiosta. –Nainen 44.

Vastaajista osa (n=5) jäi kuntoutusohjelman jälkeen työkyvyttömyyseläkkeelle. Heistä kaikki olivat työkyvyttömiä työhön kuntoutusohjelmasta huolimatta. He olivat kuitenkin tyytyväisiä palveluntuottajan tarjoamaan palveluun.

Työterveys oli täysillä mukana, panostaen työkokeilussa matalaan "ruohonjuuri tason" alkuun. Työterveyshoitajan soittoja jaksamisesta. Olo tuntui "turvalliselta", enkä pudonnut tyhjän päälle. – Mies 52.

Kaikki sujui mutkattomasti ja tulos oli selkeä. –Nainen 57.

Vastauksien perusteella voidaan todeta, että suurin osa vastaajista olivat tyytyväisiä palveluntuottajan tarjoamiin palveluihin. Monet vastaajat kokivat, että palvelu oli ammattitaitoista ja osaavaa. Joidenkin vastaajien mielestä palveluntuottajien palvelu oli monimuotoista ja kokonaisvaltaista hoitoa.

8.5.2 Tyytymättömyys palveluntuottajan tarjoamaan palveluun

Vastaajat (n=9), jotka eivät olleet tyytyväisiä toteutettuun kuntoutusohjelmaan, eivät olleet myöskään tyytyväisiä palveluntuottajan tarjoamaan palveluun. He kokivat tyytymättömyyttä, sillä palvelu tuntui kiireiseltä ja hitaalta, ja lisäksi työntekijät vaihtuivat. Osa vastaajista (n=5) oli tyytyväisiä kuntoutusohjelman toteutukseen. Heillä

kuntoutusohjelman oli työkokeilu tai työhönvalmennus, mutta vastaajat eivät olleet tyytyväisiä palveluntuottajan tarjoamaan palveluun.

Salaperäisiä lausuntoja, jotka piti kiireellä allekirjoittaa eikä saanut lukea. Selän takana työhakemuksia tehtiin 5 eri firmaan ja sen jälkeen kerrottiin vasta mulle. –Nainen 4.

Ensin pompoteltiin kahden eri yrityksen välillä. Päätöksenteko hidasta papereita kadoksissa. Byrokratia ja jopa ainakin yksi sopimaton henkilö auttamaan sairasta. –Nainen 47.

Työntekijä vaihtui kesken prosessin. Ensimmäinen asiantuntija hahmotti tilanteeni ja osasi neuvoa. Jälkimmäinen tarjosi lähinnä epäsovivia vaihtoehtoja ja lisäksi antoi väärää tietoa, minkä seurauksena työkokeiluun jouduttiin valmistautumatta ja suunnittelematta. –Nainen 96.

Hyviä kuuntelijoita. Olisin toivonut, että he olisivat auttaneet työkokeilupaikan etsimisessä ja TE -keskusta koskevien asioiden selvittelyssä jne. –Nainen 41.

Muutama vastaaja (n=2) kuului ryhmään, jossa ammatillinen kuntoutusohjelma ei ollut heidän toiveidensa mukainen. He eivät myöskään olleet tyytyväisiä palveluntuottajan tarjoamaan palveluun. Heidän kuntoutusohjelmansa oli koulutus. Vaikka parin vastaajan (n=2) kuntoutusohjelma oli heidän toiveidensa mukainen, he olivat tyytymättömiä palveluntuottajan palveluun. Tyytymättömyys korostui tavoitettavuudessa, sillä asiat etenivät hitaasti eikä asiakasta ymmärretty.

Varatusta ajasta meni paljon tyhjiin kyselyihin. Vähän sain eri vaihtoehtoja, mitä voisin alkaa esim. Opiskella. Itse olis pitänyt tietää, jos on ollut omassa ”hyvässä” ammatissa pitkään, on vaikea tietää mitä haluaa/pystyy tekemään. –Nainen 27.

Huonosti tavoitettavissa, asiat etenivät hitaasti. Ymmärrys asiakasta kohtaan huono. –Nainen 43.

Palveluntuottajan olisi pitänyt reagoida kuntoutusjakson aikana terveyteni pettämiseen ja suunnitelmaan olisi pitänyt muuttaa ajoissa. –Mies 11.

Alle neljäsosalla (n=28) kuntoutusohjelma toteutui työkokeiluna, työhönvalmennuksena tai koulutuksena, mutta heillä ei ollut kokemusta palveluntuottajan palveluista, sillä heille ei ollut tehty palveluntuottajalle toimeksiantoa.

Vastausten perusteella vastaajat kokivat tyytymättömyyttä palveluntuottajan tarjoamaan palveluun, jossa työntekijät vaihtuivat, asiat etenivät hitaasti ja osa koki ettei saanut palvelua.

8.5.3 Tyytyväisyys ammatillisen kuntoutusohjelman toteutukseen

Vastaajilta tiedusteltiin avoimen kysymyksen kautta tyytyväisyyttä toteutuneeseen kuntoutusohjelmaan. Kuvio 17 osoittaa tyytyväisyyden tai tyytymättömyyden toteutettuun kuntoutusohjelmaan. Useiden vastaajien kohdalla ammatilliseen kuntoutukseen vaikuttavina tekijöinä oli pitkä sairausloma. Vastaajista yli puolet (n=60) kategorioitui ryhmään, jossa ammatillinen kuntoutusohjelma oli heidän toiveidensa mukainen ja jossa kuntoutusohjelmana oli työkokeilu tai työhönvalmennus.

Oli mahdollisuus aloittaa oma työ 4 tunnin kokeilulla, joka oli erittäin hyvä! (Lääkäri seurasi soittelemalla työkokeilun kulkua.) –Mies 101.

Sain itse valita mieleisen työkokeilupaikan, jossa sain tehdä monipuolisesti kaikkia kaupan alan töitä. –Mies 99.

Työkokeilu oli kohdallani tosi onnistunut tapa palata työelämään! –Nainen 89.

Hyvä pehmeä siirtyminen takaisin työhöni. ”Räätälöimme” minulle sopivaksi. Hyvä asia. Kiitos Varmalle. –Nainen 83.

Sain pitkän sairausloman jälkeen palata pikku hiljaa töihin. –Nainen 78.

Pitkän sairausloman jälkeen puolen vuoden työkokeilu oli hyvä asia. Sai rauhassa palata ja kokeilla puolipäivä työtä. –Mies 76.

Vastaajat antoivat positiivista palautetta siitä, että työkokeilun/työhönvalmennuksen kautta oli mahdollisuus palata takaisin työhön kevennetysti. Työkokeilu pitkän sairausloman jälkeen oli tuonut elämään piristystä, heidän henkinen hyvinvointi oli lisääntynyt ja osa koki, että heille oli annettu aikaa sopeutua työelämään. Työhönpaluu voi tapahtua joko entiselle tai uudelle työnantajalle.

Vastaajista noin joka viides (n=21) kuului ryhmään, jossa ammatillinen kuntoutusohjelma oli toteutunut hyvin ja jossa kuntoutusohjelma oli koulutus. Kuntoutujille koulutukseen pääsy oli tuonut elämään uutta sisältöä sekä parantanut itsetuntoa ja elämänlaatua. Opiskelu oli tuonut uuden ammatin, auttanut jaksamista ja

tuonut vakituisen työpaikan. Useammassa vastauksessa nousi esiin tyytyväisyys siitä, että vastaaja oli päässyt opiskelemaan Varman tuella.

Olen tyytyväinen nykyiseen tilanteeseen, koska pääsin pois raskaista fyysisestä työstä. Nykyinen työni on kevyttä / vaihtelevampaa / mielenkiintoisempaa kuin työni tehtaassa oli. Sain opiskella alaa joka on aina kiinnostanut. –Mies 105.

Vastasi hyvin ja ihmisen kokonaisvaltainen hoito ja huomioonottaminen tuntui äärettömän hyvältä. Ja kaksi työkokeilua työpaikoilla loivat hyvän pohjan koulutukselle. Ilman Varman ja Ortonin tukea olisin varmasti jo sairaseläkkeellä. Nyt kuitenkin minulla on uusi ammatti ja vakituinen työpaikka! ☺ -Nainen 102.

Sain tutkinnon ammattiin joka oli huomattavasti kevyempää kuin edellinen työni. Uskon, että nyt tätä työtä tehdessäni eläkeikään asti on 95 % varmuus, että jaksaisin. Kiitoksia. –Nainen 91.

Sain sellaisen koulutuksen, joka antoi minulle tiedot ja taidon työskennellä tehtävissä, joissa ei tarvitse fyysisesti suorittaa vaan riittää että pää toimii. –Nainen 68.

Vastauksissa nousi esiin myös se, että he olivat työllistyneet huomattavasti kevyempään ja vaihtelevaan työhön kuin heidän edellinen työ oli. Osa kertoi myös työssä jaksamisen lisääntyneet ja Varmaa kiiteltiin opiskelemaan ryhtymisestä ja rahallisesta tuesta opintojen aikana.

Muutama vastaaja (n=6) jäi kuntoutusohjelman jälkeen työkyvyttömyyseläkkeelle. He olivat työkyvyttömiä työhön kuntoutusohjelmasta huolimatta. He olivat kuitenkin sitä mieltä, että heidän ammatillinen kuntoutusohjelma toteutui heidän toiveiden mukaan.

Entinen työnantaja tuki työssä pysymistä sekä Varma että Professin antaman mahdollisuuden vuoksi olen edelleen henkisesti kunnossa. Työelämään tarvittavien fyysisten voimatarpeiden vuoksi olen työkyvyttömänä. –Mies 8.

Yksi vastaaja kertoi, että vaikka kuntoutusohjelma oli toiveiden mukainen, sen alkuaikoina huomattiin, ettei hän ollut vielä valmis aloittamaan ammatillista kuntoutusta, joten työkokeilu keskeytyi.

Vastauksien perusteella voidaan todeta, että suurin osa oli tyytyväisiä kuntoutusohjelman toteutukseen. Tärkeimmäksi kokemukseksi koettiin työhön palaaminen. He palasivat työhön joko työkokeilun/työhönvalmennuksen tai koulutuksen kautta. Ammatillinen kuntoutus vaikutti positiivisesti myös vastaajien

elämänlaatuun. Tähän vaikutti monet seikat: vastaajien jaksaminen työssä lisääntyi, ja lisäksi osa sai uuden ammatin tai vakituisen työn, osa taas mahdollisuuden oppia uutta tai siirtyä kevennettyihin työtehtäviin. Selvityksen asetelma ei kerro, onko hyväksi koettu kuntoutusohjelma myönteisen tyytyväisyyttä koskevan vastauksen syy tai seuraus vai liittyikö myönteinen vastaus työhön paluuseen tai positiiviseen mielen- ja elämänlaatuun.

8.5.4 Tyytymättömyys ammatillisen kuntoutusohjelman toteutukseen

Vain noin joka kuudes suhtautui kielteisesti ammatilliseen kuntoutusohjelmaan. Heistä 12 koki tyytymättömyyttä kuntoutusohjelmaan, joka oli toteutettu työkokeiluna tai työhönvalmennuksena. Vastauksista nousi esiin seuraavia seikkoja: työajan pituus jäi epäselväksi, työntajan suhtautuminen ei ollut kannustavaa, kuntoutussuunnitelma toteutus epäonnistui. Lisäksi Varman odotettiin tukevan enemmän kuntoutujaa sekä heiltä toivottiin enemmän taloudellista tukea välineisiin.

Päivittäisen työajanpituutta ei edes kysytty. Työpäivän aikana mahdollisesti pidettäviä taukoja ei pystynyt käytännössä toteuttamaan. Koin, että tein työkokeiluaikana töitä yhtä paljon kuin jos olisin ollut normaalityössä, mutta saamani korvaus oli hyvin pieni.
-Nainen 98.

Jouduin työkokeilussa heti täysillä töihin ja kun vielä työn ohessa suoritin ammattitutkintoa eli olin ensimmäisenä vuotena 2 päivää viikosta opiskelemassa ja viikon työt piti tehdä siinä sivussa liian kova vauhti. –
Mies 87.

Yhteistyö työnantajan ja Varman välillä vain paperilla /puhelimitse Varma ei osallistunut aktiivisesti kuntoutuksen suunnitteluun. Työkokeilu oli täysin turha! Mikä olisi selvinnyt, jos Varma olisi osallistunut ko. Palavereihin. –Nainen 47.

Työkokeilu oli ihan sopiva tapa kokeilla työskentelyä pitkän sairausloman jälkeen, mutta mielestäni Varma olisi pitänyt tukea myös ergonomiaratkaisuja taloudellisesti, sillä ne ovat ehdoton edellytys työssä selviytymiselleni (selkäsairaus). Jouduin itse hankkimaan satulatuolin työkokeiluaikana (myöhemmin työsuhteessa sain työolosuhteiden järjestelytuella sähköisen pöydän). Toivoisin, että opiskelua ja osa-aikatyötä olisi voinut yhdistää = minun kohdallani se ei ollut mahdollista.
-Nainen 44.

Vastausten perusteella voidaan todeta, että vastaajat olivat tyytymättömiä työjärjestelyihin ja kuntoutussuunnitelman toteutukseen. Selvityksen asetelma ei kerro, johtuuko tyytymättömyys kuntoutusmotivaation puuttumisesta tai huonoksi koetusta

kuntoutusohjelmasta. Kuvitella saattaa, että jos tyytymättömyyteen on ollut syynä kuntoutusmotivaation puute ennustaa se huonoa kuntoutustulosta. Motivaation puute voi muodostua ammatillisen kuntoutuksen esteeksi.

Kaksi vastaajaa, joiden kuntoutusohjelmalla oli koulutus, koki, että ammatillinen kuntoutus ei toteutunut heidän kohdallaan toiveiden mukaisesti. He kokivat, että vaatimukset terveydentilasta olivat liian korkeat ja opiskelut keskeytyivät. Toisen mielestä, että opiskelu oli sairauden lisäksi liian raskasta.

Vastaajista neljä ei vastanneet kysymykseen.

Gouldin, Härkäpään ja Järvikosken (2012: 194) mukaan kuntoutujan ominaisuuksien ohella myös kuntoutusprosessiin liittyvien tekijöiden on todettu vaikuttavan kuntoutuksen onnistumiseen. Kuntoutuksen onnistumisen kannalta on tärkeintä löytää työhön paluuta tukevia piirteitä. Tällaisia piirteitä ovat työntekijän yksilöllisiin tarpeisiin perustuva ammatillinen ohjaus, hyvä vuorovaikutus, kuntoutujan aktiivinen rooli omassa kuntoutusprosessissaan, tukea antava työympäristö ja innostava sosiaalinen ympäristö.

Grönforsin ja Forman (2003: 44-45) mukaan kuntoutusprosessin on muutakin kuin säännönmukaisesti etenevä tapahtumasarja työstä koulutuksen kautta takaisin työelämään. Ammatillisen kuntoutuksen tulos riippuu monesta tekijästä. Esimiesten toiminta työyhteisöissä korostuu sekä ennen että jälkeen kuntoutuksen yhtäältä tuen ja toisaalta työssä jaksamista ja työhön palaamista tukevien järjestelyjen muodossa. Työterveyshuollon ja eläkelaitoksen kuntoutusasiantuntijan rooli kuntoutujan ohjaamisessa ja tukemisessa on keskeinen. Työyhteisö voi omilla asenteillaan ja toimillaan vaikuttaa joko myönteisesti tai kielteisesti kuntoutujan työuran jatkumiseen.

9 Johtopäätökset

9.1 Ammatillinen kuntoutus antaa mahdollisuuden siirtyä takaisin työelämään

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää työllistyikö kuntoutuja ammatillisen kuntoutuksen jälkeen. Opinnäytetyössä pyrittiin saamaan vastauksia siihen, millainen on kuntoutujan tilanne ammatillisen kuntoutuksen jälkeen ja miten se on vaikuttanut

heidän ammatilliseen tilanteeseensa. Tärkeimpänä tavoitteena oli selvittää ammatillisen kuntoutuksen läpikäyneiden työllistymistä ja kuinka pian he työllistyivät. Opinnäytetyössä selvitettiin kuntoutujien lähtötilannetta ennen ammatillisen kuntoutuksen alkamista, tiedusteltiin toteutunutta kuntoutusohjelmaa sekä kuntoutujan työllistymistä ammatillisen kuntoutuksen jälkeen. Lisäksi selvitettiin avokysymyksin kuntoutuksen kokemuksia.

Ammatillisessa kuntoutuksessa tarkastelukohteena on ihmisen suhde työhön. Tällöin tarkastellaan ihmisen työkykyä, työssä selviytymistä ja jaksamista. Työeläkekuntoutuksen keskeisiä tavoitteita ovat työntekijän työssäoloajan pidentäminen ja eläkkeelle siirtymisen myöhentäminen. Tämä tavoite on ollut 2000-luvulla tärkeä teema yhteiskuntapoliittisessa keskustelussa. (Järvikoski – Härkäpää 2012: 109.)

Ensimmäisessä tutkimuskysymyksessä selvitettiin, miten kuntoutujan ammatillinen tilanne oli muuttunut ammatillisen kuntoutuksen jälkeen. Toisessa tutkimuskysymyksessä taas selvitettiin, onko ammatillisen kuntoutuksen keinot auttaneet kuntoutujien työllistymiseen. Ennen ammatillisen kuntoutuksen alkamista vastaajista oli työelämässä 20 %. Työttömänä oli 15 %, sairauslomalla 44 % ja eläkkeellä 21 %. Kuntoutusohjelmana enemmistöllä vastaajista oli työkokeilu tai työhönvalmennus, noin kolmasosalla sen sijaan koulutus.

Ammatillisen kuntoutuksen päättyessä vastaajista 70 % (n=73) työllistyi ammatillisen kuntoutuksen jälkeen. Heistä 61 % (n=64) työllistyi kokoaikaisesti tai osa-aikaisesti ilman osatyökyvyttömyyseläkettä/osakuntoutustukea. Vastaajista 9 %:lla (n=9) taustalla oli osatyökyvyttömyyseläke/osakuntoutustuki työn rinnalla. Vastaajat, joilla oli osatyökyvyttömyyseläke ja työ liitettiin heidät työssä oleviin. Työttömäksi jäi 12 %, sairauslomalla oli enää vain 5 % ja eläkkeellä 13 % (ks. kuvio 18). Tulosten perusteella voidaan todeta, että työkokeilut ja työhönvalmennukset (79 %) ovat hyvä kuntoutusmuoto. Tämä kuntoutusmuoto on ilmeisesti vastannut kuntoutujien toiveita ja ammatillinen kuntoutus on onnistunut heidän toiveidensa mukaisesti.

Vastaajista 20 %:lla oli kuntoutusohjelmana koulutus. Koulutusta voidaan pitää myös varsin hyvänä kuntoutusmuotona. Tuloksien perusteella voidaan todeta, että

koulutuksen kuntoutusmuotona läpikäyneet työllistyivät nopeasti, jopa alle kolmessa kuukaudessa (ks. taulukko 5.). Koulutus mahdollistaa ja tukee urakehitystä sekä työmarkkinoilla pysymistä. Lisäksi koulutus lisää työkyvyn ylläpitämisen mahdollisuuksia. Se vähentää työn fyysisen kuormittavuuden riskiä ja lisää työn hallintaa. Koulutuksen tuottamalla ammatillisella osaamisella on oleellinen merkitys työssä suoriutumiseen. Ammatilliset valmiudet tukevat työn hallintaa, työssä jaksamista ja työhön motivoitumista. (Gould ym. 2006: 74.).

Useat vastaajista olivat tyytyväisiä, että olivat päässeet Varman tuella opiskelemaan ja saaneet uuden työn, joka oli heidän terveydentilalleen sopiva. Kaksi vastaajista koki, että koulutus oli sairauden ohella liian raskasta.

Kuntien eläkevakuutus Kevan vuonna 2010 tekemän seurantatutkimuksen mukaan ammatillisen kuntoutuksen tulokset kunta-alalta olivat erinomaiset. Välittömästi kuntoutuksen päätyttyä työelämään palasi 80 % kuntoutetuista. Viisi vuotta sitten luku oli 68 %. Tutkimuksessa selvitettiin vuonna 2005 ammatillisen kuntoutuksen onnistuneesti läpikäyneiden tilannetta vuonna 2010. Sen mukaan vanhuuseläkkeelle siirtyi 5 %, työkyvyttömyyseläkkeelle 19 % ja osatyökyvyttömyyseläkkeelle 18%. Seurantakausi oli viisi vuotta. (Iivonen 2011: 34-35.) Myös Vakuutuskuntoutus ry:n teettämän tutkimuksen mukaan, vastaajista 76 % oli työllistynyt. Kuntoutusohjelma päättyi vuonna 2008 (Alhonen 2011).

Saarnion (2012: 28-29.) mukaan vuonna 2011 koko työeläkejärjestelmästä ja kaikista kuntoutusohjelmansa päättäneistä 64 % palasi työelämään, 8 % kuntoutui muuten eli henkilö jatkoi edelleen opiskelua tai jäi työttömäksi. Kuntoutujista 15 % siirtyi eläkkeelle, ja 13 % päättymissyy oli jokin muu. Muita syitä olivat muun muassa seuraavat: kuntoutus keskeytyi, henkilö tuli raskaaksi, kuoli tai siirtyi tapaturmavakuutuksen piiriin.

Osatyökyvyttömyyseläkkeelle vuonna 2011 koko työeläkejärjestelmästä siirtyi 302 henkilöä, joka on 43 % eläkkeelle siirtyneistä. Osatyökyvyttömyyseläkkeelle siirtyneistä noin puolta voidaan pitää onnistuneina kuntoutusohjelmina, koska näissä tapauksissa kuntoutusohjelman tavoitteena on ollut nimenomaan osatyökyvyttömyyseläke. (Saarnio 2012: 29.)

Kolmannessa tutkimuskysymyksessä selvitettiin kuntoutujien kokemuksia ja tiedusteltiin toteutuiko ammatillinen kuntoutusohjelma kuntoutujan toiveiden mukaisesti. Enemmistö vastaajista (84 %) oli tyytyväisiä toteutuneeseen kuntoutusohjelmaan (ks. Kuvio 17). Tämä saattaa johtua siitä, että työkokeilun, työhönvalmennuksen tai koulutuksen kautta löytyi terveydentilalle aiempaa sopivampi työ. Voidaan todeta, että tyytyväisyysprosenttia voi verrata siihen, että useat kuntoutujista työllistyivät, saivat uuden ammatin tai siirtyivät kuntoutustuelta/työkyvyttömyyseläkkeeltä osatyökyvyttömyyseläkkeelle/osakuntoutustuelle. Tyytyväiset kuntoutujat suhtautuivat ammatilliseen kuntoutukseen positiivisesti.

Ne kuntoutujat, jotka eivät olleet tyytyväisiä ammatillisen kuntoutuksen toteutukseen, olivat sitä mieltä, että heiltä puuttui kuntoutusasiantuntijan tuki tai ohjauksessa tai tiedonsaannilla oli puutteita. Pohtiessa tätä asiaa voidaan ajatella, että taustalla saattoi olla myös kielteinen asenne ammatillista kuntoutusta kohtaan, jolloin halutunlainen lopputulos saattoi olla jotakin muuta, mitä toivottiin. Jatkossa on tärkeää, että pyritään noudattamaan tehtyä kuntoutussuunnitelmaa tai että tehdään kuntoutussuunnitelmasta sellainen, jossa huomioidaan kuntoutujan omat toiveet ja taustalla olevat sairauden tekijät. Kaikkiin kuntoutujan tarpeisiin ei ole mahdollista vaikuttaa Varman kautta. Kuntoutujan oma näkemys omasta työkyvystä ei välttämättä ole realistinen, ja tämä voi vaikuttaa kuntoutujan lopputilanteen tyytyväisyyteen.

Vastauksista nousi esiin myös se, että vaikka työkokeilut ja työhönvalmennukset olivat tulosten perusteella onnistuneita, työkokeiluissa ja työhönvalmennuksissa ilmeni ongelmia: työajanpituus oli jäänyt epäselväksi, työnantajan suhtautumisessa oli epäselvyyksiä, kuntoutussuunnitelma oli epäonnistunut ja toimijalta (Varma) olisi toivottu enemmän yhteistyötä ja aktiivisuutta. Osa kuntoutujista mainitsi myös sen, että tukea ja ohjausta olisi tarvittu ammatillisen kuntoutuksen jälkeen. Tämä tuen ja ohjauksen tarve nousi esiin vasta, kun ammatillinen kuntoutus oli päättynyt ja kuntoutujat olivat siirtymässä työelämäänsä. Kuntoutuksen ja työelämän siirtymävaiheeseen kuntoutujat olisivat toivoneet Varmalta rahallista tukea. Siteeraan erästä kommenttia vastauksista: *"Olisin toivonut Varmalta jonkinlaista vastaantuloa valmistumisen jälkeen. Kysellään vain oletko saanut töitä."*

Tulevaisuudessa on pohdittava keinoja, joilla saisimme esiin tulleita epäkohtia korjatuksi. Mielestäni oli tärkeää saada vastanneilta kuntoutujilta tietoa siitä, millaista tukea kuntoutujat tarvitsevat ja toivovat siirtymävaiheeseen juuri silloin, kun he ovat siirtymässä työelämään. Selvityksestä nousseiden epäkohtien korjaamiseen tarvitaan työn kehittämistä, asioiden selvittämistä, koulutusta esimiehille ja toimijoille (palveluntuottajat, työnantajat ja eläkeyhtiöt).

9.2 Ammatillisen kuntoutuksen kautta työllistettiin

Työllistymisen näkökulmasta voidaan todeta, että selvityksen tulos on hyvä. Työllisyysprosentti nousi 41 prosenttiyksikköä siitä, mikä oli kuntoutujien tilanne ennen ammatillisen kuntoutuksen alkua. Työttömyysprosentti laski vastaajien kesken 2 prosenttiyksikköä. Vastaajista, jotka olivat työllistyneet, 54 prosenttia oli kokopäiväisessä työssä ja 18 prosenttia osa-aikatyössä (ks. Kuvio 21.). Lukuja voidaan pitää varsin hyvänä, kun lukuja suhteutetaan kuntoutujien alkutilanteeseen, jossa heillä oli todettu työkyvyttömyys tai työkyvyttömyyden uhka. Aikaisempien tutkimusten mukaan ammatillisen kuntoutuksen avulla on parannettu työkykyä ja ehkäisty enneaikaiselle eläkkeelle siirtymistä (vrt. Järvikoski – Lindh – Suikkanen 2011; Järvikoski 2008; Paasio 2003.)

Suurin muuttuja oli sairauslomalla olevat kuntoutujat, joiden sairauslomalla olo väheni 36 prosenttiyksiköllä. Alkutilanteessa ennen ammatillisen kuntoutuksen alkamista vastaajista 44 prosenttia oli sairauslomalla, kun heitä ammatillisen kuntoutuksen päätyttyä oli vain 5 prosenttia. Tämä hyvä tulos saattaa viitata siihen, että useammalla kuntoutujalla oli työsuhde voimassa sairauslomasta huolimatta. Kyselyssä kysyttiin tilannetta ennen ammatillisen kuntoutuksen alkamista. Kyselyhetkellä henkilö oli sairauslomalla, vaikka hänellä saattoi olla työsuhde voimassa. Kysymyksen asettelussa nimenomaan haluttiin tietää henkilön tilanne ennen ammatillisen kuntoutuksen alkua. Tulosten perusteella voidaan todeta, että työhön on voitu palata kevennetysti ja onnistuneesti. Työkokeilun/koulutuksen myötä usealle kuntoutujalle on löytynyt terveydentilalle sopiva työ. Vastanneista suurin osa koki tyytyväisyyttä siihen, että heillä oli mahdollisuus palata työhön. Työhön paluu toteutui joko entiselle työnantajalle tai uudelle työnantajalle kevennetyin työtehtävin tai koulutuksen kautta, jolloin heillä oli uusi ammatti.

9.3 Lomakekysely tavoitti vain osan vastaajista

Järvikosken ja Härkäpään (2004: 234.) mukaan hyvässä survey-tutkimuksessa vastausprosentti on mahdollisimman suuri. Pieneksi jäänyt vastausprosentti heikentää mahdollisuuksia yleistää saatuja tuloksia koko perusjoukkoa koskeviksi, koska on mahdollista, että vastaamatta jääneet ovat joiltakin keskeisiltä ominaisuuksiltaan erilaisia kuin vastanneet. Mielestäni survey-tutkimus soveltui hyvin siihen, mitä selvitin ja mitä tietoa tarvitsin tuloksien saamiseksi. Survey-tutkimuksella voitiin selvittää kuntoutujien koettua toimintakykyä, kuntoutustarpeen määrää ja laatua sekä kuntoutusprosessiin vaikuttavia tekijöitä. Survey-tutkimus on poikkileikkaustutkimus, jossa tiedonkeruu tapahtuu yhtenä ajankohtana eikä ensisijaisena tavoitteena ole tarkastella ajan myötä tapahtuvia muutoksia (Järvikoski – Härkäpää 2004: 235.). Menetelmänä kvantitatiivinen kyselytutkimus soveltui tämän selvityksen toteuttamiseen. Selvityksen aineiston koko oli riittävän kokoinen johtopäätösten tekoon, koska tämän opinnäytetyön selvityksen otos oli otettu Varman asiakasrekisteristä, joten tulokset ovat yleistettävissä Varman työeläkevakuutettuihin.

Opinnäytetyön kyselyn kysymykset olivat mielestäni selkeät ja kysymyksiä oli sopiva määrä ja ne antoivat vastauksia siihen, mitä haluttiin kyselyjen avulla selvittää. Tämä opinnäytetyö tuo esille ammatillisen kuntoutuksen läpikäyneiden henkilöiden alku- ja lopputilanteen. Tuloksien valossa voidaan todeta, että Varman ammatillisen kuntoutuksen läpikäyneiden kuntoutujien kuntoutuminen on onnistunut ja näin on saavutettu halutunlainen lopputulos. Perusjoukko oli kohtuullinen suhteessa lähetettyihin kyselyihin. Kyselyn vastausprosentti jäi tosin alhaiseksi. Tulokset olisivat voineet olla erilaisia, jos kyselyyn vastanneiden määrä olisi ollut suurempi. Mielestäni selvityksen tulos on kuitenkin hyvä, ja jos tuloksia verrataan Saarnion kokoamaan Eläketurvakeskuksen tilastoraportteja 03/2012 sekä Eläketurvakeskukselta saatuihin seurantatilastoihin, tulokset näyttävät oikean suuntaisilta, ja näin ollen mitään poikkeavaa ei näyttäisi olevan Varman ammatillisen kuntoutuksen läpikäyneillä kuntoutujilla tämän selvityksen pohjalta. En siis pysty arvioimaan, olisiko työllistymisen kohdalla tuloksissa ollut eroja tai olisiko tulokset olleet toisenlaisia, jos vastausprosentti olisi ollut suurempi. Tämän opinnäytetyön tulokset ovat Varman käytettävissä ja soveltuvat mielestäni työelämän ja ammatillisen kuntoutuksen prosessien kehittämiseen.

Järvikosken ja Paasion mukaan kuntoutus on vaikuttavaa, jos pystytään toteamaan tavoitteen suuntainen muutos ja pystyttään osoittamaan, että muutos oli kuntoutuksen intervention aiheuttama (vrt. lukua 5.) Näiden tulosten perusteella voidaan ajatella, että Varman ammatillinen kuntoutus on suuntautunut oikeaan suuntaan. Kuntoutujien tilanne tulosten mukaan oli kohentunut ja ammatillinen kuntoutus on vaikuttanut heidän tilanteeseensa myönteisesti.

9.4 Luotettavuus, eettisyys ja kato

Tässä luvussa arvioidaan opinnäytetyön tulosten luotettavuutta, eettisyyttä ja katoa. Hirsjärven ym. (2007: 226.) mukaan tutkimuksen teossa pyritään välttämään virheiden syntymistä. Luotettavuuden varmistamisen aloitin jo kyselylomakkeiden huolellisella käsittelyllä. Varmistin anonyymiyden erottelemalla vastauslomakkeen ja arvontalipukkeen erikseen, jotta en näe vastaajien nimiä. Lisäksi numeroin vastauslomakkeen heti juoksevilla numeroinnilla. Olin hyvin tarkka siitä, että syötän tiedot Excel-taulukoon oikein, ja varmistin, että kaikki kirjaukset tuli tehtyä. Näin jokaisessa sarakkeessa oli 105 vastausta. Kävin useasti vastaukset ja kysymykset läpi ja etsin mahdolliset virheet. Käsin viedyt vastaukset ovat identtiset vastaajien vastuksiin ja näin ollen vastauksista ei löydy virheitä.

Määrällisessä tutkimuksessa täytyy varmistaa etukäteen validiteetti eli mittaako mittari juuri sitä, mitä on tarkoitus mitata. Kyselytutkimuksissa siihen vaikuttaa se, miten onnistuneita kysymykset ovat, eli saadaanko kysymysten avulla ratkaisu tutkimuskysymyksiin. Kysyjällä ei ole mahdollisuutta varmistaa, miten vastaajat ovat suhtautuneet kyselylomakkeen vastaamiseen, eli vastasivatko he rehellisesti ja huolellisesti. Kysyjällä ei myöskään ole varmuutta siitä, kuinka onnistuneesti annetut vastausvaihtoehdot ovat olleet vastaajien näkökulmasta. Tulkinta vastauslomakkeen vastauksista on haastavaa, koska vastaajat ovat saattaneet ymmärtää kysymykset toisella tavalla, mitä kysyjä oli ajatellut. Tässä opinnäytetyössä käytetty kyselylomake oli laadittu nimenomaan tähän opinnäytetyöhön. Kyselylomake oli tehty yhdessä Varman kanssa. Kyselylomakkeen kysymykset oli tarkkaan mietitty, jotta kyselylomakkeesta saatiin selkeä, looginen ja helposti ymmärrettävä. (Hirsjärvi ym. 2007: 226; Heikkilä 2008: 186.) Vilkan (2009: 161-162.) mukaan tutkimuksen pätevyys ja luotettavuus muodostavat yhdessä mittarin kokonaisluotettavuuden. Kun tutkittu

otos edustaa perusjoukkoa ja mittaamisessa on vähän satunnaisuutta, tehdyn tutkimuksen kokonaisluotettavuus on hyvä.

Laadullisessa tutkimuksen tarkastelussa lähtökohtana on avoin subjektiviteetti, ja sen myöntäminen, että tutkija on tutkimuksensa keskeinen tutkimusväline. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa pääasiallinen luotettavuuden kriteeri on tutkija itse, ja luotettavuuden arviointi koskee koko tutkimusprosessia toisin kuin kvantitatiivisessa tutkimuksessa, jossa luotettavuudesta on puhuttu nimenomaan mittauksen luotettavuutena. Uskottavuus luotettavuuden kriteerinä tarkoittaa sitä, että tutkijan on osattava tarkistaa vastaako hänen käsitteellistyksensä ja tulkintansa tutkittavien käsityksiä. Aineiston tulkinnan sanotaan olevan reliaabeli silloin, kun se ei sisällä ristiriitaisuuksia. (Eskola –Suoranta 2001: 210-211, 213.)

Eettinen näkökulma

Opinnäytetyöhön liittyy monia eettisiä kysymyksiä, jotka täytyy ottaa huomioon opinnäytetyötä tehdessä. Opinnäytetyön selvityksessä lähtökohtana on ihmisarvon kunnioittaminen, rehellisyys, huolellisuus ja tarkkuus. Opinnäytetyön selvityksen tekemiseen liittyy hyvin monia eettisiä kysymyksiä muun muassa aiheen valinta, tiedon hankintaan ja julkaisemiseen liittyvät asiat, selvityksen kohteena olevat henkilöt, tulosten esittäminen ja selvityksen tulosten arviointi. Hyvän tutkimuksen tekeminen niin, että eettiset näkökohdat tulevat riittävästi ja oikein huomioon otetuksi. (Hirsjärvi ym. 2007: 23-27.) Hyvällä tieteellisellä käytännöllä tarkoitetaan sitä, että tutkija noudattaa tiedonhankinnassaan ja tutkimuksissaan eettisesti kestäviä tutkimusmenetelmiä (Vilkka 2009: 30.). Lähtökohtana opinnäytetyölle olivat mielenkiintoni ammatilliseen kuntoutukseen ja sen tuloksellisuuteen ja kuntoutujien työllistymiseen sekä motivaatio ja oma ammatillinen kehittyminen ja työn kehittäminen. Lisäksi lähtökohtana oli opinnäytetyön aiheen ajankohtaisuus ja kyselyn kautta saaduista tuloksista saatu hyöty Varmalle ja sen asiakkaille.

Kato

Osallistuminen opinnäytetyön tutkimukseen oli täysin vapaaehtoista. Missään vaiheessa en pystynyt tunnistamaan vastaajaa. Saatekirjeessä esitin selkeästi opinnäytetyön

tarkoituksen. Saatekirjeessä toin esille sen, että vastaukset tulevat käsitellyksi nimettömästi, jotta henkilöllisyys ei paljastu, ja että vastauslomakkeet hävitetään opinnäytetyön valmistuttua. Luottamuksella annettavien tietojen suojaaminen yhdessä aineiston käyttötarkoituksen kanssa muodostavat luottamuksellisen sisällön. Huolehdin yksityissuojasta niin, että vastaajat eivät ole opinnäytetyöstä tunnistettavissa. (Kuula 2006: 106-108.)

Otoksen kaikkia kuntoutujia ei tavoitettu tai he eivät halunneet vastata postikyselyyn. Tärkeää siis on, että analysoidaan vastaamatta jääneet eli tehdään katoanalyysi ja eritellään kadon syitä. Vastaamatta jättäminen on harvoin sattumanvaraista ja siksi sen erittely on tärkeää. (Alkula - Pöntinen – Ylöstalo 1995: 140.) Tavoittamattomien osalta mittaukset jäävät tekemättä ja tuloksen virhemahdollisuudet kasvavat. Syitä tavoittamattomuuteen voi olla virheellinen osoitetieto, kuntoutujia ei tavoitettu tai kuntoutujat eivät halunneet antaa tietojaan. (Kananen 2011: 72.) Survey-tutkimus on poikkileikkaustutkimus, jossa tiedonkeruu tapahtuu yhtenä ajankohtana eikä ensisijaisena tavoitteena ole tarkastella ajan myötä tapahtuvia muutoksia. (ks. Järvikoski – Härkäpää 2004).

Varauduin siihen, ettei kaikkia vastauksia saada tutkittavilta. Tutkimukseen osallistuminen oli vapaaehtoista, eikä ketään voi pakottaa vastaamaan. Vastaamatta jättäneiden osuutta kutsutaan survey-tutkimuksissa kadoksi. Vastaamatta jättäneiden määrä oli odotettua, koska tutkimuksen aihe ja sen kiinnostavuus saattoi olla yksi kadon syitä. Saatekirjeessä kerroin, että vastaajille luvataan anonymiteetti, jolla saatetaan saada vastausprosenttia suuremmaksi. Anonyymiydellä en voinut yhdistää vastaajia Varman tietokantaan, joten karhukirjettä en voinut lähettää heille, jotka eivät olleet vastanneet kyselyyn. Kyselyihin vastasi 105 henkilöä ja näin ollen vastausprosentti oli 35 %.

10 Pohdinta

Kiinnostukseni opinnäytetyön aihetta kohtaan heräsi, kun aloitin kuntoutusasiantuntijan työn kesällä 2011. Opinnäytetyötä tehdessä oma ammatillinen kehitys on syventynyt, sillä syvennyin kuntoutuksen teoriaan ja aikaisempiin tutkimuksiin. Näin sain kokonaisvaltaisen kuvan kuntoutuksesta ja tarkemmin ammatillisesta kuntoutuksesta.

Kuntoutus eri tieteenaloilta on tuonut uusia näkökulmia asioihin. Pystyin mielestäni tuomaan ne asiat opinnäytetyöhön, jotka ovat mielestäni tärkeitä asioita ammatillisessa kuntoutuksessa.

Ammatillista kuntoutusta on kuvattu uusien mahdollisuuksien avaajana. Ammatillisessa kuntoutuksessa mahdollisuuksia voidaan luoda suunnittelemalla uudenlaisia työssäolonäkymiä, lisäämällä koulutusmahdollisuuksia, etsimällä ratkaisuja työssä ja sen suorittamisessa, työolosuhteissa tai työyhteisön sisäisen työajon suunnittelussa. Niiden kautta kuntoutujan mahdollisuuden käyttää asiantuntevuus ja ammatillinen pätevyys paranevat. (Järvikoski – Härkäpää 2012: 109.) Mielestäni tässä opinnäytetyössä tulokset ammatillisen kuntoutuksen toteutumisesta tukivat aiempia tutkimuksia ja selvityksiä. Ammatillisen kuntoutuksen läpikäyneet kuntoutujat, heidän ammatillinen tilanteensa oli suuremmaksi osaksi muuttunut toiveidensa mukaiseksi. Ammatillinen kuntoutusohjelma oli onnistunut ja kuntoutus oli toteutunut kokonaisuudessaan. Gould ym. (2012: 223.) mukaan ammatillisen kuntoutuksen tulos heijastaa lähinnä sitä, minkälaisia henkilöitä kuntoutukseen on valittu, eikä sitä minkälaista kuntoutusta on ollut. Työttömyydellä, työsuhteen olemassaololla ja koulutustasolla sekä työkyvyllä on yhteys kuntoutuksen lopputilanteeseen. Tässä selvityksessä voidaan todeta, että ne kuntoutujat, joilla oli ammatillisena kuntoutusohjelmana koulutus, heistä useat työllistyivät. Kuntoutujat, joilla oli työsuhte voimassa ennen ammatillisen kuntoutuksen alkamista työllistyivät he kevyempiin työtehtäviin kuntoutuksen jälkeen (vrt. Taulukko 5.). Osa niistä kuntoutujista, jotka olivat ennen ammatillisen kuntoutuksen alkamista työttömänä jäivät työttömiksi myös kuntoutuksen päätyttyä.

Uskallan siis väittää, että kuntoutujan taustalla on väliä kuntoutujan ammatillisen kuntoutuksen lopputilanteeseen. Kun kuntoutujalla on työsuhte voimassa ennen ammatillisen kuntoutuksen aloittamista on nähtävissä työllistymismahdollisuus kuntoutujan, työnantajan ja eläkeyhtiön välillä. Onnistuneimmillaan yhteistyö sujuu ongelmitta ja tahot voivat tukea kuntoutujan työkykyä. Aina se onnistuu ongelmitta, esimiesten sitoutuminen voi vaihdella. Avoimissa vastauksissa tuli esiin se, että jos yhteistyö oli sujunut hyvin oli myös kuntoutus onnistunut tavoitteen mukaisesti. Niissä vastauksissa, joissa kuntoutujat olivat tyytymättömiä, vastauksista näkyi esimiehen sitoutumattomuus tai epäselvät työkäytännöt. Ne kuntoutujat, jotka ovat

työmarkkinoiden ulkopuolella tai eivät ole työmarkkinoiden käytettävissä toimintakyvynvajavuuden tai muun syyn vuoksi, heillä syrjäytymisen riski on jo ehkä käynnistynyt. Heillä saattaa olla toimeentulon, terveyden ja sosiaalisen selviytymisen pulmia ja he ovat ikään kuin eri järjestelmien välissä. Nämä asiakkaat ovat vaikeasti tunnistettavissa kuntoutusjärjestelmässä. Työelämästä pois jääneet tarvitsevat monenlaista tukea selviytyäkseen eriarvoistuvassa ja yksilön suoriutumista korostavassa kilpailuyhteiskunnassa. (Karjalainen 2011: 89.) Näiden kuntoutujien kohdalla työhön paluu lopputuloksena voi olla hankala saavuttaa. Tässä selvityksessä kolmen työttömän kuntoutujan työhön paluu onnistui. Eläketurvakeskuksen seurantalasto osoittaa sen, että työttömien määrä Varman kuntoutujien osalta on vähentynyt vuodesta 2008 vuoteen 2011 saakka, jolloin työttömien osuus oli 17,4 %. Vuoden 2008 kuntoutujista osa työllistyi vuoteen 2011 mennessä, vaikkakin työttömyysprosentit olivat suurempia vuosina 2009 ja 2010. Tilastot eivät kerro sitä, että selittykö työttömien määrän pieneneminen siitä, että osa heistä on saavuttanut vanhuuseläkeiän tai sairaus on edennyt niin pitkälle, että työttömyyseläke ratkaisu on tehty.

Uskon siihen, että kun kuntoutujan ammatillisen kuntoutuksen kuntoutussuunnitelma on hänen omien toiveidensa mukainen kuntoutuksen lopputulos on tuloksekas. Gould ym. (2012: 223.) mukaan kuntoutujan omat vaikutusmahdollisuudet ja koko hänen kuntoutusprosessin sujuva eteneminen ennakoivat onnistunutta työhön paluuta kuntoutuksen jälkeen. Näin saadaan kuntoutuja sitoutumaan kuntoutuksen suunnitteluun ja kuntoutuja kokee suunnitelmat ja tavoitteet omikseen. Vakiintuneissa työsuhteissa toimivien työkokeilut ovat toteutettavissa. Ihmisen ja yhteiskunnan suhde ei pysähdy hetkeksikään, sillä vaikka näistä toinen pysyisi paikallaan, suhde kuitenkin elää ja muuttuu. Tämän vuoksi ihmisen toimintakyvyn ja voimavarojen muodostamasta kokonaisuudesta ei voi sanoa lopullista sanaa. Kyky sietää jatkuvaa sosiaalista muutosta näyttää olevan vankinta sosiaalista pääomaan ja siis myös terveyttä. Terveys tuottaa sosiaalisia voimavaroja ja päinvastoin. (Lundan 2004: 219.)

Tämän opinnäytetyön tarkastelu on kohdistunut työeläkeyhtiön ammatilliseen kuntoutukseen. Kuntoutusjärjestelmässämme on myös muita vastuunkantajia. Kelan kohderyhmä on koko väestö, mikäli henkilöllä on asianmukaisesti todettu vajaakuntoisuus. Kelan ammatillinen kuntoutus noudattelee paljolti eläkelaitosten

kriteerejä ammatillisessa kuntoutuksessa. Kelan kanssa rinnakkaisesti toimii työeläkejärjestelmä, joka rajautuu työsuhteessa oleviin työkyvyttömyysuhan alaisiin asiakkaisiin. Vakuutuslaitokset järjestävät ammatillista kuntoutusta, kun taustalla on ammattitauti, työtapaturma tai liikenneonnettomuuden vuoksi menetetty tai uhattu työ- ja ansiokyky. Työ- ja elinkeinohallinnon ammatillisessa kuntoutuksessa asiakkaalta edellytetään asianmukaisesti todettua vajaakuntoisuutta, ja sen piiriin pääsevät työttömät työnhakijat sekä työttömyysuhan alaiset, työsuhteessa olevat työntekijät. Järjestelmien välinen työnjako on lakisääteistä ja sopimuksellista. (Karjalainen 2011: 90-91.).

Ammatillisen kuntoutuksen on oltava paitsi tarkoituksenmukaista myös taloudellisesti kannattavaa (vrt. Saarnio 2012: 10.; Järvikoski – Härkäpää 2004: 20; Kettunen – Kähäri-Wiik – Vuori-Kemilä – Ihalainen 2002: 30.; Järvikoski – Härkäpää 2004: 198-199.; Järvikoski – Lindh – Suikkanen 2011: 63.; Järvikoski – Härkäpää – Nouko-Juvonen 2002: 4.) Tavoitteena on, että kuntoutuksen kokonaiskustannukset ovat pienemmät kuin vastaavat eläkemenot olisivat. Onnistuessaan kuntoutus pienentää eläkemenoja, ja näin osaltaan lieventää työeläkemaksujen korotuspaineita. Lisäksi Saarnio (2012: 26.) ja Gould ym. (2012: 193.) mukaan ammatillisen kuntoutuksen ensisijainen tarkoitus on työkyvyn ylläpito, työelämässä pysyminen tai sinne palaaminen. Työeläkekuntoutuksen taloudellisena tavoitteena on saavuttaa säästöjä eläkemenoissa. Onnistuneesta kuntoutuksesta on hyötyä sekä työntekijälle että työnantajalle. Jos kuntoutus onnistuu niin, että työkyvyttömyyseläke voidaan estää tai siirtää myöhemmäksi, pienentää se suoraan tai välillisesti yrityksen työeläkemaksua. Tässä opinnäytetyössä tulokset ovat samansuuntaiset, koska useat kuntoutujat työllistyivät eli ovat työmarkkinoiden käytettävissä ja näin ollen säästävät eläkemenoja.

Mahdolliset jatkotoimenpiteet

Opinnäytetyön jatkoksi olisi mielenkiintoista tehdä selvitys tuen ja ohjaamisen tarpeesta tilanteessa, jossa kuntoutuja on siirtymässä työelämään ammatillisen kuntoutuksen jälkeen. On tärkeää tietää, millaista tukea ja ohjausta kuntoutuja tarvitsee siirtymävaiheeseen ja millaista tukea palveluntuottajat ja eläkeyhtiöt voisivat tarjota kuntoutujalle ammatillisen kuntoutuksen jälkeen. Tärkeätä on myös varmistaa kuntoutujien työssä olemisen pysyvyys. Kuntoutujalle onnistunut työeläkekuntoutus

tarjoaa taloudellisesti ja sosiaalisesti perustellun mahdollisuuden jatkaa työelämässä.

Opinnäytetyön aiheesta olisi myös mielenkiintoista tehdä seurantaselvitys. Uudelleen tehtynä selvitys voisi antaa lisää tuloksia kuntoutujien työllistymisestä sekä selvitys voisi toimia tuloksellisuuden ja kuntoutuksen arvioinnin mittarina. Kyselylomaketta voisi halutessaan laajentaa lisäämällä kysymyksiä ja painottaa tiettyä osa-aluetta, jota halutaan selvittää.

Arolan ja Estaman (2010) tutkimus toi esille ongelman työeläkekuntoutukseen valikoitumisessa. Tutkimuksessa selvisi, että keskeisimmät syyt siihen, miksi ammatillisen kuntoutuksen toimenpiteet eivät olleet käynnistyneet, olivat vastaajien ymmärtämättömyys kuntoutusprosessista sekä terveyden ja työkyvyn kokeminen liian heikoksi. Lisäksi tutkimuksessa nousi esiin myöhäinen reagoiminen työkyvyn alenemisen uhkaan, joka oli keskeinen ongelma ammatillisen kuntoutuksen prosessin etenemisessä. (Arola – Estama 2010: 85-86.) Jatkossa olisi hyvä pohtia kuntoutuksen oikea-aikaisuutta. Kolmas mielenkiintoinen tutkimusaihe olisi esimerkiksi ohjautuuko kuntoutujat oikea-aikaisesti Varmaan? Mitä varhaisemmassa vaiheessa työkyvyn alenemisen uhka todetaan, sitä paremmat mahdollisuudet kuntoutujalla on onnistua kuntoutuksen prosessissa. Yhteistyön merkitys eri organisaatioiden, työterveyshuollon ja työnantajien kanssa voi myös parantaa oikea-aikaista ohjausta ammatilliseen kuntoutukseen.

Yhteiskunnalle työeläkekuntoutus on ennen kaikkea tärkeä investointi tulevaisuuteen, sillä suomalainen työ tarvitsee tekijöitä (Lindholm 2008: 87). Mielestäni terveyden edistämiseen kannattaa panostaa, sillä yksittäisillä kuntoutusmuodoilla saadaan tuloksia. Kuntoutus vaikuttaa työssä jaksamiseen ja jatkamiseen.

Lähteet

Aalto, Anna-Mari – Hurri, Harri – Järvikoski, Aila – Järvisalo, Jorma – Karjalainen, Vappu – Paatero, Heidi – Pohjolainen, Timo – Rissanen, Pekka 2002. Kannattaako kuntoutus? Asiantuntija katsaus eräiden kuntoutusmuotojen vaikuttavuudesta. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Raportteja 267. Saarijärvi: Gummerrus Kirjapaino Oy.

Alasuutari, Pertti 2007. Laadullinen tutkimus. 3. painos. Vaajakoski: Gummerrus kirjapaino Oy.

Alhonen, Johanna 2011. Kantaako kuntoutus? Työllistyminen ammatillisen kuntoutuksen jälkeen. Vakuutus kuntoutus VKK ry.

Alkula, Tapani – Pöntinen, Seppo – Ylöstalo, Pekka 1995. Sosiaalitutkimuksen kvantitatiiviset menetelmät. 1-2. Painos. Juva: WSOY:n graafiset laitokset.

Arola, Anne-Mari – Estama, Johanna 2010. Miksi ammatillinen kuntoutus ei käynnistynyt? Pro gradu –tutkielma. Lapin yliopisto. Rovaniemi.
<http://www.lapinkompassi.net/files/Gradu_Arola_Anne-Mari_%20ja%20Estama_Johanna.pdf>

Eläketurvakeskus, Työeläkelakipalvelu, Soveltamisohje, Verkkodokumentti.
<http://tyoelakelakipalvelu.etk.fi/fi/soveltamisohje/?asiakirjanumero=17280#asiakirja_17280> Luettu 22.10.2011. a.

Eläketurvakeskus, ETK lyhyesti, Verkkodokumentti
<http://www.etk.fi/fi/service/etk_lyhyesti/441/etk_lyhyesti> Luettu 8.11.2011. b.

Eläketurvakeskus, Verkkodokumentti
<<http://tyoelakelakipalvelu.etk.fi/fi/soveltamisohje/asiakirja.php?asiakirjanumero=17283>> Luettu 4.2.2011. c.

Eskola, Jari – Suoranta, Juha 2001. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 5. Painos. Jyväskylä: Gummerrus kirjapaino Oy:ssä.

Gould, Raija – Ilmarinen, Juhani – Järvisalo, Jorma – Koskinen, Seppo (toim.) 2006. Työkyvyn ulottuvuudet, Terveys 2000 –tutkimuksen tuloksia. Helsinki: Hakapaino Oy.

Gould, Raija – Härkäpää, Kristiina – Järvikoski, Aila 2012. Mitä kuntoutuksen jälkeen? Teoksessa Gould, Raija – Härkäpää, Kristiina – Järvikoski, Aila (toim.), Toimiiko työeläkekuntoutus? 01/2012 Eläketurvakeskuksen tutkimuksia. Eläketurvakeskus. Helsinki: Erweko painotuote Oy.

Grönfors, Sinikka – Forma, Pauli 2003. Lottovoittoja ja harharetkiä. Ammatillinen uudelleen koulutus kirjoitusaineiston valossa. Kuntien eläkevakuutuksen monisteita 2/2003. Helsinki.

Hirsjärvi, Sirkka – Remes, Pirkko – Sajavaara, Paula 2007. Tutki ja kirjoita. 13. painos. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.

Holopainen, Martti – Pulkkinen, Pekka 2008. 5. painos. Tilastolliset menetelmät. Porvoo: WSOY Oppimateriaalit Oy.

Iivonen, Anne 2011. Kuntoutuksesta hyviä tuloksia. Työeläke 4/2011. 34-35.

Ilmarinen, Juhani 1999. Ikääntyvä työntekijä suomessa ja Euroopan unionissa – tilannekatsaus sekä työkyvyn, työllistyvyyden ja työllisyyden parantaminen. Työterveyslaitos. Sosiaali- ja terveysministeriö, Työterveysministeriö. Helsinki.

Järvikoski, Aila 2002. Ammatillisen kuntoutuksen vaikuttavuus. Teoksessa Kannattaako kuntoutus? Asiantuntija katsaus eräiden kuntoutusmuotojen vaikuttavuudesta. Helsinki: Stakes. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus ja kehittämiskeskusraportteja 267.

Järvikoski, Aila – Härkäpää, Kristiina – Nouko-Juvonen Susanna (toim.) 2001. Monia teitä kuntoutuksen arviointiin. Kuntoutussäätiön tutkimuksia 69/2001. Helsinki: Yliopistopaino.

Järvikoski, Aila – Härkäpää, Kristiina 2004. Kuntoutuksen perusteet. Helsinki: WSOY.

Järvikoski, Aila 2008. Kuntoutuskäsityksen muutos ja kuntoutuksen vaikuttavuuden tutkimus. Teoksessa Mäkitalo, Jorma – Turunen, Jari – Vilkkumaa, Ilpo (toim.) Vaikuttavuus muutoksessa. Oulu: Verve. 52-53.

Järvikoski, Aila – Härkäpää, Kristiina 2008. Kuntoutuksen määrittely eri vuosikymmeninä. Teoksessa Rissanen, Paavo – Kallanranta, Tapani – Suikkanen, Asko (toim.), Kuntoutus. 2. Painos. Duodecim. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.

Järvikoski, Aila – Härkäpää, Kristiina 2011. Kuntoutuksen Perusteet. 5. Uudistettu painos. Helsinki: WSOYpro Oy.

Järvikoski, Aila – Lindh, Jari – Suikkanen, Asko (toim.) 2011. Kuntoutus muutoksessa. Tampere: Juvenes Print.

Järvikoski, Aila – Härkäpää, Kristiina 2012. Miten kuntoutusprosessi etenee? Teoksessa Gould, Raija – Härkäpää, Kristiina – Järvikoski, Aila (toim.), Toimiiko työeläkekuntoutus? 01/2012 Eläketurvakeskuksen tutkimuksia. Eläketurvakeskus. Helsinki: Erweko painotuote Oy.

Kananen, Jorma 2011. Kvantti: Kvantitatiivisen opinnäytetyön kirjoittamisen käytännön opas. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja –sarja. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print.

Karjalainen Vappu 2011. Työttömien ammatillisen kuntoutuksen kysymys. Teoksessa Järvikoski, Aila – Lindh, Jari – Suikkanen, Asko (toim.) 2011. Kuntoutus muutoksessa. Tampere: Juvenes Print.

Kempainen, Erkki 2004. Kuntoutuksen tavoitteet, keinot ja oikeusluonne. Teoksessa Karjalainen, Vappu – Vilkkumaa, Ilpo (toim.): Kuntoutus kanssamme ihmisen toimijuuden tukeminen. Stakes. Saarijärvi: Gummerrus Kirjapaino Oy.

Keskinäinen työeläkeyhtiö Varma. Varman toimintakertomus 2011. Helsinki.

Kettunen, Reetta – Kähäri-Wiik, Kaija – Vuori-Kemilä, Anne – Ihalainen, Jarmo 2002. Kuntoutumisen mahdollisuudet. 1. Painos. Porvoo: WS Bookwell Oy.

Koskinen, Seppo – Martelin, Tuija – Sainio, Päivi – Gould, Raija 2010. Työkykyyn vaikuttavat tekijät. Teoksessa Aromaa, Arpo – Koskinen, Seppo. Suomalaisten työ, työkyky ja terveys 2000-luvun alkaessa. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 51-60.

Koukkari, Marja 2010. Tavoitteena kuntoutuminen. Kuntoutujien käsityksiä kokonaisvaltaisesta kuntoutuksesta ja kuntoutumisesta. Väitöskirja. Lapin yliopisto. Tampere: Juvenes Print.

Kukkonen, Sirpa – Mikkola, Juha – Siitonen, Teuvo – Vuorinen, Marjaana 2003. Kuntoutus ja vakuutus. Helsinki: Yliopistopaino.

Kuntoutuksen selonteko 2002. Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2002: 6.
<<http://pre20090115.stm.fi/pr1064564873341/passthru.pdf>> Luettu 14.2.2012.

Kurki, Merja 2004. Missä kunnossa kuntoutukseen, entä kuntoutuksen jälkeen? Tules- ja Aslak-kurssit pystyvyyssarvioiden vahvistajana. Miina Sillanpään Säätiön julkaisuja A:6. Helsinki: Vammalan Kirjapaino Oy.

Kuula, Arja 2006. Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Jyväskylä: Gummerrus Kirjapaino Oy.

Kuusinen, Patrik 2011. Vajaakuntoinen työnhakija ja työvoimapalvelut. Teoksessa Järvikoski, Aila – Lindh, Jari – Suikkanen, Asko (toim.) 2011. Kuntoutus muutoksessa. Tampere: Juvenes Print.

Leino, Eeva 2011. Kuntoutus terveydenhuoltoon. Teoksessa Järvikoski, Aila – Lindh, Jari – Suikkanen, Asko (toim.) 2011. Kuntoutus muutoksessa. Tampere: Juvenes Print.

Lindholm, Anna. 2008. Työeläkekuntoutuksen käynnistämisen ongelmat ja kehittämistarpeet työterveyslääkärin näkökulmasta. Pro gradu- tutkielma. Tampereen yliopisto. Oikeustieteiden laitos.

Lundan, Reko 2004. Epilogi. Teoksessa Karjalainen, Vappu – Vilkkumaa, Ilpo (toim.) 2004. Kuntoutus kanssamme. Ihmisen toimijuuden tukeminen. Sosiaali- ja terveys alan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Saarijärvi: Gummerrus Kirjapaino Oy.

Paasio, Petteri 2003. Vaikuttavuuden arvioinnin rakenne ja mahdollisuus sosiaalialalla Verkkodokumentti. <http://groups.stakes.fi/NR/rdonlyres/41A0E1280878-4665-9704-DD13135079F0/0/Tyopapereita3_03.pdf> Luettu 8.2.2012.

Paatero, Heidi – Lehmijoki, Pentti – Kivekäs, Jukka – Ståhl, Tomi 2008. Kuntoutusjärjestelmä. Teoksessa Rissanen Paavo – Kallanranta Tapani – Suikkanen Asko (toim.), Kuntoutus. 2. Painos. Duodecim. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.

Rissanen, Paavo – Aalto, Anna-Mari 2002. Yhteenveto kuntoutuksen vaikuttavuuden arvioinnista. Teoksessa Kannattaako kuntoutus? Asiantuntija katsaus eräiden kuntoutusmuotojen vaikuttavuudesta. Helsinki: Stakes. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus ja kehittämiskeskuksen raportteja 267.

Rissanen, Paavo – Aalto, Anna-Mari 2002. Arvio eräiden kuntoutusmuotojen vaikuttavuudesta. Teoksessa Kuntoutuksen kustannuksista ja vaikuttavuudesta, Tausta-aineisto valtioneuvoston kuntoutusselontekoon. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2002:5. Helsinki: Edita Prima Oy.

Rissanen, Paavo – Kallanranta, Tapani – Suikkanen, Asko (toim.) 2008. Kuntoutus. Duodecim. 2. Painos. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.

Rossi, Peter – Lipsey, Mark – Freeman, Howard 2004. Evaluation A Systematic approach seventh edition. Thousand Oaks, London, New Delhi: Sage Publications, Inc.

Saari, Pirjo – Forma Pauli 2003. Tutkimus ammatillisesta uudelleen koulutuksesta ja sen vaikuttavuudesta kunta-alalla. Kuntien eläkevakuutuksen monisteita 1/2003. Helsinki.

Saarnio, Leena 2010. Työeläkekuntoutus vuonna 2010. Eläketurvakeskuksen tilastoraportteja 3 /2011, Helsinki.

Saarnio, Leena 2012. Työeläkekuntoutus vuonna 2011. Eläketurvakeskuksen tilastoraportteja 3 /2012, Helsinki.

Sairausvakuutuslaki 21.12.2004/1224.

Sosiaali- ja terveysministeriö, verkkodokumentti

<http://www.stm.fi/sosiaali_ja_terveyspalvelut/sosiaalipalvelut/kuntoutus/ammattillinen_kuntoutus> Luettu 7.11.2011

Suikkanen, Asko – Lindh, Jari 2001. Kuntoutuksen vaikuttavuuden arvioinnista kohti kehittävää arviointia. Teoksessa Järvikoski, Aila – Härkäpää, Kristiina – Nouko-Juvonen, Susanna (toim.) 2002. Monia teitä kuntoutuksen arviointiin. Tutkimuksia 69/2001. Helsinki: Yliopistopaino.

Suoyrjö, Heikki 2010. Kelan järjestelmän kuntoutuksen kohdentuminen ja vaikutukset työkyvyn kunnallisilla työpaikoilla. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 113. Sastamala: Vammalan Kirjapaino Oy.

Swanlung, Esa – Ahtela, Jukka – Kivekäs, Jukka – Mikkola, Juha 2012. Kuntoutuksen suuntaviivat 2015. Työeläkevakuuttajat TELA.

Tuomi, Jouni – Sarajärvi, Anneli 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä: Gummerrus Kirjapaino Oy.

Turja, Johanna 2009. Ammatillisesti syvennetyn lääketieteellisen kuntoutuksen vaikuttavuus. Kuntoutus osana työpaikan terveyden edistämistä. Akateeminen

väitöskirja. Tampereen yliopisto, terveystieteen laitos. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy –Juvenes Print.

Työntekijän eläkelaki 19.5.2006/395.

Työeläkekuntoutuksen suuntaviivat 2015. 2011. Esite. Helsinki: Työeläkevakuuttajat TELA.

Vakuutus kuntoutus VKK ry, verkkodokumentti
<<http://www.vkk.fi/Palveluverkosto/index.html>> Luettu 7.11.2011. a.

Vakuutus kuntoutus ry, verkkodokumentti
<<http://www.vkk.fi/Palveluverkosto/tuottajat.html>> luettu 5.2.2012. b.

Valli, Raine 2010. Kyselylomaketutkimus. Teoksessa Aaltola, Juhani – Valli, Raine (toim.) 2010. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Jyväskylä: PS-kustannus.

Vilka, Hanna 2009. Tutki ja kehitä. 1.-3.painos. Jyväskylä: Gummerrus Kirjapaino Oy

Vehkalahti, Kimmo 2008. Kyselytutkimuksen mittarit ja menetelmät. Vammala: Vammalan kirjapaino Oy,

VARMA

Eläkepalvelut / Jyrki Rasi

12.12.2011

1 (1)

TUTKIMUSLUPA

Kuntoutusasiantuntija Hanne Tammi on hakenut Keskinäinen työeläkevakuutusyhtiö Varmalta tutkimuslupaa tutkimukseensa otsikolla Ammatillisen kuntoutuksen vaikuttavuus kuntoutusprosessin jälkeen.

Tutkimuksen tarkoitus on selvittää Varman ammatillisen kuntoutuksen asiakkaiden sijoittuminen yhteiskuntaan kuntoutusprosessin jälkeen. Tutkimuksessa on tarkoitus tehdä kysely kuntoutujille, joiden kuntoutusprosessi on päättynyt vuonna 2011 sekä selvittää Eläketurvakeskuksen rekisteristä, miten Varman kuntoutuja on sijoittunut työelämään, jonka ammatillinen kuntoutusohjelma on päättynyt vuoden 2008 aikana. Kyselytutkimus on tarkoitus lähettää kuntoutuksen päättäneille henkilöille keväällä 2012.

Keskinäinen työeläkevakuutusyhtiö Varma myöntää Hanne Tammelle luvan ylläkerrotun tutkimuksen suorittamiseen.

KESKINÄINEN TYÖELÄKEVAKUUTUSYHTIÖ VARMA

Jyrki Rasi
Johtaja

Arto Hartikainen
Eläkepalvelujohtaja

Kyselylomake Varman ammatillisen kuntoutuksen asiakkaille

Pyydän Sinua vastaamaan kysymyksiin rastittamalla jokaisen kysymyksen kohdalla omaa näkemystäsi parhaiten vastaavan vaihtoehdon/vaihtoehdot. Muutamassa kysymyksessä pyydän Sinua kirjoittamaan vastauksesi sille varattuun tilaan.

1. Sukupuoli

Nainen

Mies

2. Ikä

alle 30 vuotta

30–39 vuotta

40–49 vuotta

50–59 vuotta

60 vuotta tai yli

3. Koulutuksesi ennen kuntoutuksen alkamista

(Valitse yksi vaihtoehto, joka kuvaa korkeinta käymääsi koulutusastetta tai korkeinta suorittamaasi tutkintoa)

Kansakoulu

Peruskoulu

Ammattikoulu

Lukio tai ylioppilas

Opistotason ammatillinen koulutus

Ammattikorkeakoulu

Korkeakoulu, alemman asteen tutkinto

Korkeakoulu, ylemmän asteen tutkinto

4. Tilanteesi ennen ammatillisen kuntoutuksen alkamista olin

- Työssä
 - Työtön
 - Sairauslomalla
 - Kuntoutustuella (määräaikainen työkyvyttömyyseläke)
 - Osatyökyvyttömyyseläkkeellä / Osakuntoutustuella
 - Opiskelemassa
 - Muu tilanne, mikä? _____
-

5. Ammatillinen kuntoutusohjelmani oli

(Voit valita tarvittaessa useamman vaihtoehdon)

- Työkokeilu
 - Työhönvalmennus
 - Täydennyskoulutus tai kurssi
 - Oppisopimuskoulutus
 - Tutkintoon johtava ammatillinen koulutus
 - Korkeamman asteen tutkintoon johtava koulutus
 - Elinkeinoetuki
 - Jokin muu, mikä? _____
-

6. Tilanteesi tällä hetkellä

- Työssä entisellä työnantajalla
- Työssä uudella työnantajalla
- Työtön
- Sairauslomalla
- Työkyvyttömyyseläkkeellä / Kuntoutustuella
- Osatyökyvyttömyyseläkkeellä JA työssä
- Osatyökyvyttömyyseläkkeellä JA työtön

Muu tilanne, mikä? _____

7. Jos olet työssä, niin oletko

(Jos et tällä hetkellä ole työssä, voit siirtyä seuraavaan kysymykseen)

Kokoaikaisesti työssä

Osa-aikatyössä

Jokin muu, mikä? _____

8. Kuinka nopeasti työllistyt palkkatyöhön/yrittäjäksi ammatillisen kuntoutusohjelman jälkeen?

(Valitse yksi vaihtoehto)

Alle 1 kuukaudessa

1–3 kuukaudessa

3–6 kuukaudessa

7–12 kuukaudessa

Yli 12 kuukaudessa

En ole työllistynyt

9. Kuinka pitkään yhteensä olet ollut työttömänä tai lomautettuna kuntoutusohjelman jälkeen?

_____ Kuukautta _____ Vuotta

10. Miten työllistyt?

Työ- ja elinkeinotoimiston kautta

Työllistyin omatoimisesti

palveluntuottajan kautta

11. Jos Palveluntuottajalle oli tehty toimeksianto, auttoiko se

(Palveluiden tuottajia ovat mm. kuntoutuslaitokset, Professi-yksiköt, työklinitat, työhönvalmennuspalveluita tarjoavat yritykset)

kuntoutussuunnitelman laatimiseen

tukea työllistymiseen

tukea jaksamiseen

12. Miten arvioit Palveluntuottajan tarjoamien palveluiden onnistumista omalta kohdaltasi?

tyytyväinen

en ole tyytyväinen

13. Millaisia kokemuksia Sinulla on Palveluntuottajalta saadusta palvelusta?

14. Oliko toteutettu ammatillinen kuntoutusohjelma omien toiveidesi mukainen?

Kyllä

Ei

Perustelut viimeiseen kysymykseen

(Voit eritellä omin sanoin syitä siihen, miksi kuntoutusohjelma vastasi / ei vastannut toiveitasi)

15. Mitä muuta haluat kertoa?

Kiitos vaivannäöstäsi! Palautathan lomakkeen oheisella palautuskuorella.

Saatekirje 27.2.2012

Arvoisia kyselyyn vastaaja,

Toimin työeläkevakuutusyhtiö Varmassa kuntoutusasiantuntijana ja samalla olen sosiaalialan ylemmän ammattikorkeakoulun opiskelija Metropolian ammattikorkeakoulussa. Teen opiskeluuni liittyvää opinnäytetyötä työeläkevakuutusyhtiö Varmaan. Pyydän Sinua ystävällisesti vastaamaan kyselyyn ja palauttamaan kyselylomakkeen oheisessa vastauskuoressa (postimaksu maksettu) viimeistään 16.3.2012 mennessä.

Opinnäytetyöni tutkimuksen tarkoitus on selvittää, miten työeläkeyhtiön Varman ammatillisen kuntoutuksen prosessin jälkeen kuntoutujien tilanne on edennyt. Mikä on tilanteesi tällä hetkellä?

Työeläkelaitoksen ammatillinen kuntoutus on työkokeilu, työhönvalmennus, ammatillinen koulutus ja elinkeinotuki (yrittäjät). Olet ollut tukemassamme ammatillisessa kuntoutuksessa ja Sinut on valittu tutkimusjoukkoon. Sinun mielipiteilläsi on erittäin tärkeä merkitys.

Vastauksesi käsitellään täysin luottamuksellisesti eikä tietoja julkisteta tavalla, joka yksilöisi jonkun henkilön. Tutkimuksen päätyttyä kyselylomakkeet hävitetään. Kaikkien tutkimukseen osallistuneiden kesken arvotaan kaksi 50 euron lahjakorttia. Arvontaan voit osallistua halutessasi palauttamalla oheisen arvontalipun, joka käsitellään erikseen kyselytutkimuksesta.

Kiitos etukäteen vastauksestasi!

Ystävällisin terveisin

Hanne Tammi

Kuntoutusasiantuntija

Sosiaalialan ylemmän ammattikorkeakoulun opiskelija

p. 010 244 4650

hanne.tammi@varma.fi

Keskinäinen työeläkevakuutusyhtiö Varma

✂-----✂-----✂-----

Haluan osallistua lahjakortin arvontaan. Rastita haluamasi 1 kpl / vastaaja.

Intersport Prisma City Market Stockmann

Nimi: _____

Osoite: _____

Postinumero ja -toimipaikka: _____